

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2022

Sanna Engström & Saara Jaatinen

YHDENVERTAISESTI ERILAISIA YHDESSÄ

– Menetelmäkansio moninaisuuden kohtaamisen
tueksi yläkoulussa

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Sosionomi

2022 | 40 sivua + 56 liitesivua

Sanna Engström & Saara Jaatinen

Yhdenvertaisesti erilaisia yhdessä

- menetelmäkansio moninaisuuden kohtaamisen tueksi yläkoulussa

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda menetelmäkansio Ruskon kunnan Maunun koululle, jossa suoritetaan vuosiluokkia 7–9. Menetelmäkansion tavoitteena oli toiminnallisia ja luovia menetelmiä hyödyntäen tukea moninaisuuden kohtaamista ja yhdenvertaisuuden lisäämistä kouluympäristössä. Menetelmäkansiosta toivottiin helposti käytettävää ja yläkoulun koulurakenteeseen mukautuvaa. Maunun koulun toiveena oli, että harjoitteet olisi sidottu koulun oppiaineisiin.

Kehittämistyö alkoi tapaamisilla yhteistyökumppaneiden Maunun koulun sekä Diversi- Date hankkeen projektipäällikön kanssa. Tapaamisten pohjalta muodostui opinnäytetyön viitekehys. Menetelmäkansiossa on pyritty tuomaan esille niin sosionomin (AMK) osaamisalueita koulumaailmassa, kuin myös työvälineitä aineenopettajille vastata nykykoulumaailman vaatimuksiin.

Menetelmäkansion teoriapohjana toimivia käsitteitä olivat kulttuuri, moninaisuus ja rasismi. Käsitteet rajautuivat erityisesti Maunun koulun tarpeesta, jossa nimenomaisesti syrjintä ja epäasiallinen kohtelu oppilaiden keskuudessa johtui kulttuurillisista ominaisuuksista, kuten ihonväristä. Menetelmäkansion menetelmien perustana käytettiin interkulttuurisen kompetenssin, mentalisaation ja turvallisen tilan periaatteiden käsitteitä.

Lopputuloksena on menetelmäkansio, jossa on erilaisia harjoitteita. Menetelmäkansion käytön helpottamiseksi harjoitteiden yhteyteen on kirjattu harjoitteen tavoite ja tarkoitus, tarvittavat välineet sekä ehdotus harjoitteen sitoutumisesta eri oppiaineisiin. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Diversi Date-hankkeen kanssa, joka vastaa menetelmäkansion taitosta kuvituksineen sekä tulevaisuuden levittämistyöstä.

Asiasanat: Moninaisuus, yhdenvertaisuus, rasismi, toiminnalliset menetelmät, mentalisaatio, interkulttuurinen kompetenssi, turvallisen tilan periaatteet

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Bachelor of Social Services

2022 | 40 pages + 56 pages in appendices

Sanna Engström & Saara Jaatinen

Equally different together

- Method guide for support to face diversity in middle school

The purpose of this thesis was to create a method guide for Maunu's school in Rusko, where grades 7–9 are taught. The goal of the method guide was to support diversity and increase equality in the school environment by using functional and creative methods. The goal was, that the guide would be easy to use and adaptable to the school structure. Maunu's school wanted the exercises to be tied to the school's subjects.

The development work started with meetings with the partners Maunu's school and the project manager of the Diversi Date project. Based on the meetings, the guidelines for the thesis were formed. In the method guide, an effort has been made to highlight the areas of expertise of a social worker (AMK) in the school world, as well as work tools for subject teachers to meet the demands of the modern school world.

The theory base of the method Guide were culture, diversity, and racism. The concepts were limited especially by the need of the Maunu's school, where, for example, discrimination and improper treatment among students was specifically caused by cultural characteristics, such as skin color. The concepts of intercultural competence, mentalization and safe space principles were used as the basis of the methods in the method guide.

The result is a method guide with different exercises. To make it easier to use in the beginning of every exercise, there is information about the goal and purpose of the exercise and the necessary tools and a proposal for linking the exercise to different subjects. The thesis has been made in cooperation with the Diversi Date project, which is responsible for the future design of the method guide with illustrations and dissemination work.

Keywords:

Diversity, equality, racism, functional methods, mentalization, intercultural competence, safe space.

Sisältö

1 Johdanto	6
2 Miksi menetelmäkansio?	8
2.1 Ruskon kunta kouluympäristönä	9
2.2 Opetussuunnitelman asettamat vaatimukset	10
3 Moninainen moninaisuus	12
3.1 Kulttuuri ja moninaisuus	12
3.2 Moninaiset arvot koulussa	13
3.3 Rasismin monet muodot	14
4 Menetelmäkansion lähtökohdat	17
4.1 Kohderyhmä kehityspsykologisesta näkökulmasta	17
4.2 Interkulttuurinen kompetenssi tukemassa moninaisuuden kohtaamista	19
4.3 Mentalisaatio	21
4.4 Toiminnallisten menetelmien hyödyt moninaisuuden kohtaamisessa	24
4.5 Turvallista tilaa luomassa	26
5 Kehittämistyön prosessin vaiheet	28
5.1 Kehittämistyön lähtökohdat ja prosessin suunnittelu	29
5.2 Kehittämistyön toteutus	30
5.3 Menetelmäkansion muotoutuminen	31
6 Kehittämistyön yhteenveto ja arviointi	33
6.1 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus	34
6.2 Menetelmäkansion juurruttaminen ja levittäminen	35
6.3 Menetelmäkansion käytön haasteet	36
6.4 Pohdinta	40
Lähteet	43

Liitteet

Liite 1. Maunun koulun yhdenvertaisuussuunnitelma

Liite 2. Yhdenvertaisesti erilaisia yhdessä -menetelmäkansio

Kuvat

Kuva 1 Interkulttuurisen kompetenssin arvopohja (KuTiMat 2021).	20
Kuva 2 Kehittämistyönprosessin vaiheet (Engström & Jaatinen 2022).	28
Kuva 3 Esimerkki menetelmäkansion harjoitteiden rakenteesta (Engström & Jaatinen 2022).	32

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön lähtökohtana on Ruskon kunnan Maunun koulun tarve menetelmäkansiolle, jonka toiminnalliset harjoitteet helpottavat moninaisuuden kohtaamisen tukemista koulumaailmassa. Tarve menetelmäkansiolle on lähtenyt koulun henkilökunnalta. Maunun koulussa on ilmennyt syrjintää ja kiusaamista oppilaiden kulttuuristen ominaisuuksien vuoksi.

Sosionomi voi työskennellä koulumaailmassa esimerkiksi koulukuraattorina, joka toimii osana laajempaa lakisääteistä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 3§) oppilashuoltoryhmää. Ryhmän tehtävänä on tukea yhteisöllistä kehittymistä ja yksilöllistä kasvua. Maunun koulun toiveena oli helppokäyttöinen menetelmäkansio, jonka käyttö onnistuisi lyhyellä suunnittelulla koulun hektisessä arjessa. Koulun pyyntönä oli harjoitteita, jotka olisivat valmiiksi suunniteltu oppiainekohtaisiksi. Tämä auttaisi tuomaan yläkoulun opettajia lähemmäksi muuta oppilashuoltoryhmää sekä tukisi hyvin yläkoulun rakennetta, jossa opettajat vaihtuvat oppiaineiden mukaan.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys ja käsitteiden valinta muotoutui Maunun koulun tarpeiden ja oman oppimisen tavoitteidemme pohjalta. Lähdimme ensin pohtimaan moninaisuuden käsitteen laajuutta. Se pitää sisällään niin ihmisen sisäiset kuin ulkoisetkin ominaisuudet, kuten esimerkiksi kulttuurin, kielen, katsomuksen ja perheen (Varhaiskasvatuksen opettajien liitto 2022). Kulttuuristen ominaisuuksien eroavaisuuksien kohtaaminen, erityisesti ulkoiset ominaisuudet, olivat Maunun koululla erityinen haaste. Rasismin käsitteen avaamisen myötä pyrimme löytämään keinoja erilaisuuden kohtaamisen sekä vaikeista asioista keskustelemiseen.

Taidot, jotka auttavat moninaisuuden kohtaamiseen ovat erityisesti interkulttuurinen kompetenssi ja mentalisaatiokyky. Interkulttuurinen kompetenssi on lähtökohtana moninaisuutta kunnioittavaan, oikeudenmukaiseen toimintaan ja vuorovaikutukseen (KuTiMat 2021, 13). Mentalisaatiokyvyn kehittäminen taas auttaa erilaisuuden kohtaamisessa sekä ehkäisee kiusaamista ja syrjintää (Kalland ym. 2014, 33; Pajulo ym. 2015, 1055). Näiden kahden osa-

alueen kehittäminen auttaa vahvistamaan oppilaiden omaa identiteettiä, näkemään asioita monesta eri näkökulmasta sekä hyväksymään ja ymmärtämään erilaisuutta paremmin.

Opinnäytetyömme lopputuloksena on menetelmäkansio, johon on koottu toiminnallisiin menetelmiin pohjautuvia harjoitteita moninaisuuden kohtaamisen tueksi. Harjoitteet on pyritty muovaamaan helpoiksi ja nopeiksi käyttää ilman suurta alkuvalmistelua. Valikoitujen menetelmien avulla on tarkoitus vahvistaa oppilaiden interkulttuurista kompetenssia, mentalisaatiokykyä, sekä lisätä tietoa moninaisuudesta.

2 Miksi menetelmäkansio?

Tarve moninaisuuden kohtaamista tukevalle ja suvaitsevaisuutta lisäävälle menetelmäkansiolle on lähtenyt Ruskon kunnan koulujen henkilökunnalta. Erityisesti Maunun koulussa, jossa suoritetaan vuosiluokkia 7–9, on todettu haasteita moninaisuuden kohtaamisessa sekä suvaitsevaisuudessa. Osa koulun oppilaista on kokenut joutuvansa rasismiin kohteeksi koulussa. Oppilaat ovat kokeneet, että heitä on kiusattu ja syrjitty heidän kulttuuristen ominaisuuksiensa vuoksi. Kiusaamista on koettu esimerkiksi kulttuuriin ominaisuuksiin liittyvistä fyysisistä piirteistä sekä ominaisuuksista. Osa oppilaista on kokenut tulleen kiusatuksi ihonvärinsä vuoksi. (Kalajoki 2022.)

Maunun koululla on tehtynä yhdenvertaisuussuunnitelma, joka on voimassa lukuvuosina 2020–2023. Yhdenvertaisuussuunnitelmassa on maininta tasa-arvosta, syrjinnän ehkäisemisestä sekä yhdenvertaisuudesta. Yhdenvertaisuussuunnitelmassa on maininta sukupuolisesta tasa-arvosta, mutta kulttuurinen tasa-arvo ja rasismi eivät ole suunnitelmassa mainittuina. (Liite 1.) Moninaisuuden kohtaamista halutaan Maunun koulussa tukea, mutta tällä hetkellä keinot eivät ole selkeitä tai helposti käytettäviä koulun hektisessä arjessa. Koulun henkilökunta toivookin menetelmäkansiota, jonka käyttö olisi helppoa ja vaivatonta esimerkiksi aineenopettajille.

Yksi haaste moninaisuuden kohtaamisen tukemiseksi tehtävien toimenpiteiden näkökulmasta on yläkoulun koulurakenne, jossa ei enää ole luokanopettajaa. Oppilaille on luokanvalvojien tunteja ja tapaamisia säännöllisesti, mutta ei kuitenkaan päivittäin. Aineenopettajat eivät pysty tarkastella esimerkiksi luokan ryhmädynamiikkaa kokonaisuudessaan, vaan ainoastaan yksittäisillä oman oppiaineensa oppitunneilla. Yläkoulun koulurakenteen vuoksi moninaisuuden kohtaamisen haasteet ilmentyvät melko myöhään. Tämän vuoksi Maunun koulun toiveena onkin menetelmäkansio, jonka käyttö olisi helppoa aineenopettajille niin, että menetelmät sitoutuisivat kyseisen oppiaineen teemoihin ja soveltuisivat kaikille vuosiluokille 7–9. Maunun koulun rehtori Helka Kalajoki kokee, että

aineenopettajien on helpompi tarttua menetelmäkansion harjoitteisiin, jos harjoitteet sidottaisiin opettajan oman oppiaineen aihepiiriin. Lisäksi Maunun koulun toiveena on eri mittaisia harjoitteita, jotka sopisivat erilaisiin tilanteisiin kuten oppitunnin alkuun lyhyeksi harjoitteeksi tai vaihtoehtoisesti pidemmäksi tuokioksi esimerkiksi teemapäivään.

2.1 Ruskon kunta kouluympäristönä

Ruskon kunnan perusopetuksen vuosiluokkia 7–9 suoritetaan Maunun koulussa. Maunun koulu on noin 250 oppilaan yläkoulu maaseutumaisessa ympäristössä lähellä Ruskon kunnan monia palveluita. Maunun koulun ympäristössä on runsaasti luontoa sekä rakennettuja liikuntapaikkoja, joten koulun ympäristössä käytössä olevat liikuntamahdollisuudet ovat puitteiltaan erinomaiset. Viime vuosien aikana Maunun koulussa on kehitytty digitaalisten oppimateriaalien käytössä. (Ruskon kunta 2022.)

Ruskon perusopetuksessa maahanmuuttajien tai taustaltaan ulkomaalaisten henkilöiden osuus on vähäinen valtaväestöön verrattuna. Näin ollen lapsilla ja nuorilla ei vielä ole kokemusta vierastaustaisten henkilöiden kanssa toimimisesta, mikä saattaa saada aikaan syrjintää ja vieroksumista.

Maunun koulun henkilökuntaan kuuluu eri oppiaineiden aineenopettajat, jotka toimivat myös vuosiluokkien luokanvalvojina. Koulussa on opettajien lisäksi rehtori ja vararehtori sekä kaksi opinto-ohjaajaa, jotka tukevat oppilaita esimerkiksi tulevaisuuden opintojen pohdinnoissa. Koulun oppilashuoltoryhmään kuuluu kaksi koulukuraattoria, koulupsykologi ja terveydenhoitaja. Oppilashuoltoryhmä toimii myös muissa Ruskon kunnan perusopetuksen sekä esiopetuksen yksiköissä. Lisäksi laajennettuun oppilashuoltoryhmään kuuluu psykiatrinen sairaanhoitaja. (Haapasaari 2022; Ruskon kunta 2022.)

Ruskon kunnan yhdenvertaisuussuunnitelmassa on perusopetuksen osalta kappale, jossa kerrotaan Ruskolla kiinnitettävän huomiota erityisesti tasa-

arvokasvatuksen lisäksi kaikenlaisen syrjinnän kitkemiseen pois jo ennalta. Esimerkkinä tämän toteutumisesta yhdenvertaisuussuunnitelmassa on korostettu hyvää ja mutkatonta yhteistyötä koulun ja kotien välillä. (Ruskon kunta 2017.)

2.2 Opetussuunnitelman asettamat vaatimukset

Opetussuunnitelmassa (2016, 1) todetaan, että koulutuksessa tulee toteutua tasa-arvo ja laatu, sekä oppilaan kasvulle, kehitykselle ja oppimisille on luotava hyvät edellytykset. Opetussuunnitelmassa (2016, 8) on määritelty koulun arvoperusta, jossa oppilas tulisi ottaa huomioon yksilönä ja ainutlaatuisena ihmisenä. Koulun tulisi opetuksessaan huomioida oppilaan oma kulttuuri ja kieli, sekä tukea muita oppilaita ymmärtämään ja arvostamaan eri kieliä ja kulttuureita (Opetussuunnitelma 2016, 167).

Suomen koulujen arvopohja perustuu tasa-arvolle, yhdenvertaisuudelle ja syrjimättömyydelle, mutta kuitenkin kouluissa tavataan paljon rasismia. Tämä saattaa näkyä esimerkiksi historian tapahtumien opetuksessa ja oppimateriaalien kuvituksissa, joissa moninaisuutta ei useinkaan ole huomioitu. (Opetussuunnitelma 2016. 1, 8; SPR 2022.) Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat, kun ihminen kohdataan yksilönä kaikessa moninaisuudessaan (Väestöliitto 2022).

Tavoitteista huolimatta Suomen kouluissa ilmenee suvaitsemattomuutta ja rasismia. Syynä rasisille kohtelulle saattaa olla esimerkiksi ihonväri, uskonto, kieli tai tavat. Suvaitsemattomuus ei ainoastaan liity maahanmuuttajiin tai vähemmistöihin, vaan syynä saattavat olla muut erilaisuutta esiin tuovat piirteet, kuten esimerkiksi harrastukset, pukeutumistyyli, fyysinen ominaisuus tai seksuaalinen suuntautuminen. Lapselle tai nuorelle ulkopuolisuuden kokemukset, syrjintä ja kiusaaminen ovat raskaita kokemuksia, ja ne saattavat vaikuttaa pitkälle heidän elämässään. (Cantell 2010, 146.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki määrittää kouluihin opiskelijahuollon, joka koostuu kahdesta osasta: yhteisöllinen ja yksilöllinen opiskeluhuolto. Yhteisöllinen

opiskeluhoolto on ensisijaista, ennaltaehkäisevää ja koko koulua koskettavaa. Yksilölliseen opiskeluhooltoon jokaisella oppilaalla on lain määrittämä oikeus. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 3§.) Yhteisöllinen opiskeluhoolto on sisällytetty myös opetussuunnitelmaan.

Yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttaminen kuuluu yläkoulussa myös aineenopettajille, eikä ainoastaan koulukuraattorille ja – psykologille. Yhteisölliseen opiskeluhooltoon kuuluu esimerkiksi kiusaamisen ehkäisy, ympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden takaaminen sekä vuorovaikutustaitojen ja mielenterveyden edistäminen. (Haapasaari 2022.) Yhteisöllinen opiskeluhoolto tukee siis ajatusta siitä, että aineenopettajat voisivat omilla oppitunneillaan käsitellä erilaisia teemoja, kuten moninaisuutta, oppiaineesta riippumatta.

Yhteisöllisen opiskelijahuollon toteuttaminen vaatii tiivistä moniammatillista yhteistyötä oppilashuoltoryhmän ja opettajien välillä. Kuraattorin työnkuva näyttäisi sijoittuvan näiden kahden maailman väliin. Toisaalta hän toimii osana oppilashuoltoryhmää, mutta toisaalta on aktiivisena toimijana luokkahuoneissa. Kuraattori onkin luonnollinen linkki näiden kahden maailman välissä. Yläkoulunopettajat ovat oman oppiaineensa asiantuntijoita, mutta kuraattoreilla vahvuutena on toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen ryhmäyttämisessä sekä suvaitsevaisen ja syrjinnästä vapaan ilmapiirin luomisessa. Hedelmällisintä yhteistyö olisi esimerkiksi silloin, kun kuraattori voisi tuoda omaa osaamistaan aineenopettajien arkeen ja aineenopettajat voisivat taas auttaa kuraattoria luomaan harjoitteita, jotka voitaisiin helposti linkittää oppiaineiden lomaan.

3 Moninainen moninaisuus

Moninaisuus on käsitteenä laaja. Yksinkertaisuudessaan voidaan sanoa, että se tarkoittaa ihmisten erilaisten ominaisuuksien summaa. Siihen voidaan sisällyttää niin ulkoiset, kuin sisäisetkin ominaisuudet. Yleensä käsite yhdistetään kieleen, kulttuuriin, katsomukseen ja perheeseen (Varhaiskasvatuksen opettajien liitto 2022), mutta siihen liittyy lisäksi esimerkiksi seksuaalisuus, ikä, fyysiset ominaisuudet, sosioekonominen asema ja ulkonäkö (Kulttuuria kaikille 2022).

3.1 Kulttuuri ja moninaisuus

Moninaisuuteen liittyy vahvasti kulttuuri. Kulttuuri käsitteenä on myös erittäin laaja ja se voi pitää sisällään monenlaisia asioita. Antropologisesta näkökulmasta kulttuuri on sitä, mitä ihmisyyhteisöt siirtävät jälkeläisilleen. Se pitää sisällään kaikenlaiset yhteisöjä yhdistävät tiedot, taidot, tavat, normit ja arvot. Niitä ovat esimerkiksi kieli, uskonto, taide, valtarakenteet ja erilaiset maailmankatsomukset. Usein myös ihmisten ulkonäkö, esimerkiksi ihonväri, liitetään kulttuuriin. (Benjamin 2014, 60; Talib ym. 2004, 14–16. Opetushallitus 2022.)

Monikulttuurisuus tulkitaan usein tarkoittavan ainoastaan maahanmuuttajia ja heidän erilaista kulttuuritaustaansa. Koska kulttuuri ei ole ainoastaan valtion rajoihin rajoittuva asia, niin käsite on huomattavasti laajempi. Kulttuurien moninaisuudesta puhuttaessa puhutaan myös kulttuurien välisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta, sekä niiden vaikutuksesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Kulttuurinen moninaisuus on sitä, kun useita eri kulttuuria edustavia yhteisöjä elää rinnakkain yhteiskunnassamme. (Paavola & Talib 2010, 26–27; Rastas ym. 2005, 20–21.)

Kulttuuri käsitteeseen liittyy läheisesti etnisyys. Esimerkiksi etnisistä ryhmistä puhuttaessa puhutaan ryhmistä, jotka jakavat saman kielen, kulttuurin, ulkonäön, syntyperän ja uskonnon (Oikeusministeriö 2022). Monikulttuurisesta yhteiskunnasta puhuttaessa tarkoitetaan usein eri etnisten ryhmien rinnakkaiseloja ja vuorovaikutusta (Rastas ym. 2015, 117).

3.2 Moninaiset arvot koulussa

Yleisesti kulttuurien välisissä arvoissa saattaa esiintyä suuriakin eroavaisuuksia. Valtaväestöstä poikkeavat kulttuuriset arvot saattavat helposti ajaa edustajansa ulkopuoliseksi. Vähemmistöön kuuluvan kulttuurin edustajan tulisi omaksua valtaväestön mukaiset kulttuuriset arvot ja luopua omista arvoista ja kulttuurista tullakseen hyväksytyksi valtaväestön keskuudessa. (Simola & Heikkinen 2003, 90). Välttääkseen ulkopuolisuuden tunteen yhteiskunnassa, on vähemmistöön kuuluvan kulttuurin edustajan siis luovuttava omasta kulttuuristaan, kielestään ja arvoistaan. Koulumaailmassa nuoren tulisi sulautua mahdollisimman hyvin valtavirtaan, jotta hän saisi tasavertaista kohtelua eikä olisi kulttuurisesti kelvoton.

Opettajalle haasteena on tehdä valintaa siitä, mitä arvoja ja ideologioita koulussa kannatetaan ja miten ne määritellään muodollisessa opetuksessa. Normaaliuden määritelmä on epämääräinen ja joskus jopa liian kapea. Tämä saattaa johtaa ryhmän jakautumiseen, jossa joitakin nostetaan jalustalle ja toisia taas syrjitään. Kun oppilaat saavat puolueetonta tietoa erilaisista kulttuureista, arvoista ja ideologioista, ehkäisee se syrjintää, kiusaamista, ennakkoluulojen syntymistä ja jopa radikalisoitumista. Osallisuus, yhteisöllisyys ja ryhmään kuuluvuuden tunne luovat pohjaa lasten ja nuorten kasvuille kohti moninaisuuden ja erilaisuuden hyväksymistä yhteiskunnassa. (Benjamin ym. 2021, 3–5.)

Yhteinen arvopohja luo turvaa. Parhaimmillaan koulun arvot ovat sellaisia, jotka kaikki voivat kokea omikseen. Tällaisia voivat olla esimerkiksi turvallisuus, oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja erilaisuuden arvostaminen. Oppilaita voidaan osallistaa koulun arvojen luomisessa ja muokkaamisessa, jolloin he ymmärtävät arvojen merkityksen. Osallistuminen sitouttaa oppilaat paremmin yhteisten arvojen noudattamiseen. (Salovaara & Honkanen 2011, 128.) Nuorten osallistamisen tueksi menetelmäkansioon onkin valikoitu harjoitteita yksilöllisten arvojen pohtimiseksi sekä yhteisen arvopohjan luomiseksi.

3.3 Rasismin monet muodot

Rasismilla tarkoitetaan ihmisiin tai ihmisryhmiin kohdistuvaa syrjintää tai alistamista. Ihminen tai ihmisryhmä arvotetaan esimerkiksi ihonvärin, kielen, kulttuurin, kansalaisuuden, uskonnon tai muun ominaisuuden vuoksi alempiarvoiseksi kuin toiset ihmisryhmät. Rasismin taustalla ovat usein tiedostetut tai tiedostamattomat pelot ja ennakkoluulot. (KUA 2022, 32; SPR 2022; Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022.) Rasismi muovaa ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita sekä kulttuuria (Rastas 2007, 50).

Rasismi voi ilmentyä monella eri tavalla. Se voi olla suoraa aggressiota kuten huutelu, nimittely, syrjintä, rasististen vitsien kertominen tai väkivalta, mutta se voi ilmentyä myös mikroaggressiona. Mikroaggressio on usein tahatonta ja tiedostamatonta ja se ilmenee kysymyksinä tai tekoina, jotka ylläpitävät rasistisia stereotyyppioita. Nämä teot ja kysymykset vahvistavat ihmisen erilaisuutta ja ulkopuolisuuden tunnetta. Rasismia löytyy yhteiskunnan ja instituutioiden rakenteista esimerkiksi kouluista, työelämästä ja asuntomarkkinoilta. (SPR 2022; KUA 2021, 11; Oikeusministeriö 2022.)

Rasismista puhuttaessa saattaa heijastua puhujan varhaiset kokemukset jo lapsuudesta. Rasistisessa yhteiskunnassa lapset ottavat omikseen rasistisen ajattelun ja toiminnan, joka toistuu vielä aikuisenakin. Varsinkin lasten välisen rasismien tunnistamisen haasteena on länsimaisen yhteiskunnan uskomus lasten viattomuudesta. (Rastas 2007, 50–51.) Lapset ja nuoret eivät myöskään ole homogeeninen ryhmä, vaan ryhmän sisällä on eri sukupuolen, perheen sosioekonomisen aseman sekä uskonnon edustajia (Rastas 2007, 55).

Rasismien yksi muoto on vihapuhe. Vihapuheella tarkoitetaan suvaitsemattomuuteen pohjautuvia ilmaisuja, jotka alistavat tai halventavat yksittäistä ihmistä tai ihmisryhmää. Nämä ilmaisut saattavat liittyä esimerkiksi ulkonäköön, seksuaaliseen suuntautumiseen, etnisyyteen, kulttuuriin, uskontoon tai äidinkielen. Vihapuhe horjuttaa sekä demokratiaa, että moninaisen ja avoimen yhteiskunnan rakentumista. Se vahvistaa ajattelua meistä ja heistä, sekä antaa stereotyyppisiä kuvauksia eri ihmisryhmistä. Ennen kaikkea vihapuhe

halventaa sen kohteena olevan henkilön ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia. (Kuuluvainen ym. 2017, 4–5.)

Vihapuhetta saatetaan joskus perustella sananvapaudella. Sananvapaus on Suomen perustuslaissa (1999/731, 12§) määritelty oikeus, mutta se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sananvapauden varjolla voisi loukata tai satuttaa muita. Sananvapaudella tarkoitetaan sitä, että jokaisella on oikeus ilmaista oma mielipiteensä tai vastaanottaa tietoa kenenkään sitä estämättä kuitenkin niin, että ei loukkaa toisten perusoikeuksia esimerkiksi oikeutta rauhaan, uskontoon tai yksityisyyteen. (Suomen perustuslaki 1999/731.)

Valkonormatiivisuus

Valkonormatiivisuus tarkoittaa ajatusta siitä, että valkoihoinen ihminen on normaali. Tällöin kaikki ei-valkoiset ihmiset edustavat erilaisuutta ja saavat epänormaalin leiman. Valkoisuudella ei valkonormatiivisuuden käsitteessä tarkoiteta ainoastaan ihonväriä, vaan sillä viitataan erityisesti länsimaalaisuuteen. (Mixed Finns ry 2022, 10.)

Koulumaailmassa esiintyy valkonormatiivisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että valkoisen koululaisen ajatellaan olevan normaali ja koko koulutusjärjestelmä pohjautuu tähän ajatukseen. Koulumaailma vielä nykypäivänä ottaa heikosti huomioon ei-valkoisen oppilaan. Valkonormatiivisuus saattaa näyttäytyä esimerkiksi oppimateriaaleissa siten, että kuvituksissa on heikosti huomioitu ei-valkoiset ihmiset. (Mixed Finns ry 2022, 11–12.)

Valkonormatiivisuus on tilanteena ei-toivottu, mutta sen muodostumista ovat edesauttaneet ihmiset omalla toiminnallaan (Mixed Finns ry 2022, 9). Valkonormatiivisuutta koulumaailmassa pyritään horjuttamaan moninaisuuden kohtaamista tukevassa, tämän opinnäytetyön liitteenä olevassa menetelmäkansiossa. Menetelmäkansiossa pyritään tukemaan oppilaiden keskinäistä tutustumista ja ryhmäytymistä, sekä lisäämään sen kautta tietoisuutta erilaisuudesta, erilaisista kulttuureista ja niiden tavoista elää. Pyrkimyksenä on,

että "valkoinen" ja ei-valkoinen oppilas nähtäisiin samanarvoisena ja yhtä normaaleina oppilaina kouluissa.

4 Menetelmäkansion lähtökohdat

Tavoitteena on luoda menetelmäkansio erityisesti yläkouluun moninaisuuden kohtaamisen tueksi. Menetelmäkansiota rakentaessa on huomioitu yläkouluikäisten, perinteisesti 13–16-vuotiaiden nuorten, kehityspsykologinen näkökulma, sillä nuoruus on monien muutosten aikaa (Nurmi ym. 2014, 142). Interkulttuurisen kompetenssin ja mentalisaatiokyvyn kehittäminen toiminnallisten menetelmien avulla tukee nuoren kykyä kohdata ja käsitellä muutoksia sekä haastavia tilanteita.

4.1 Kohderyhmä kehityspsykologisesta näkökulmasta

Nuoruus on siirtymistä lapsuudesta aikuisuuteen, ja kehitykseen liittyy monenlaisia muutoksia. Nuoren psykologiseen kehitykseen vaikuttavat fysiologisten muutosten lisäksi ajattelutaitojen kehittyminen, sekä ympäristön muutokset kuten perhe- ja kaverisuhteiden muutokset ja koulusiirtymät. Puberteetti näkyy sekä biologisina että sosiaalisina muutoksina nuoren elämässä. Nuori ohjaa kuitenkin omaa kehitystään yhä enemmän itse. Kavereiden, harrastusten, koulutyön ja koulutuksen valinnoilla luodaan pohjaa aikuisuuteen. Läheisten ihmisten odotukset ja yhteiskunnan rakenteet ovat vaikuttavia tekijöitä nuoren elämässä. Nuoruus on haavoittuvuuden aikaa, ja nuorten herkkyyks voi näkyä ylilyönteinä heidän käyttäytymisessään. (Nurmi ym. 2014, 142–144.)

Nuorten kokemukset rasismista ja syrjinnästä elämänsä aikana vaikuttavat nuoren kehitykseen epäsuotuisasti. Kokemukset yhteenkuuluvuudesta sekä omana itsenään hyväksytyksi tulemisesta puolestaan lisäävät nuoren kokemaa hyvinvointia. (Miettinen 2015.) Syrjinnän kokemusten kitkeminen pois kouluista on ensiarvoisen tärkeää, jotta lasten ja nuorten kehitys sekä hyvinvointi eivät vaarantuisi.

Elämän haasteiden sietokyvyn kehittymisen kannalta on erityisen tärkeää, että oppilailla on elämässään voimavaroja, joiden avulla he pystyvät selviämään

koulumaailman haastavista tilanteista. Haasteet koulussa, kuten esimerkiksi rasmin kohteeksi joutuminen, saattavat aiheuttaa nuorelle liiallista painolastia. Hyvän sietokyvyn avulla nuori kykenee selviytymään vaikeista tilanteista ja saa kokemuksen siitä, että hän selviää ja tulee jatkossakin selviämään haasteellisista tilanteista. Valmius kohdata haasteita vaatii jatkuvaa kehittymistä ja vuorovaikutusta ympäristön sekä itsensä kanssa. Kehittyneen sietokyvyn merkitys kasvaa tilanteissa, joissa yksilön henkilökohtaiset tavat toimia eroavat suuresti ympäristön toimintatavoista. (Koirikivi & Benjamin 2020.)

Identiteetti ja moninainen ympäristö

Yksi nuoruuden tärkeitä kehitystehtäviä on identiteetin muodostuminen ja vahvistuminen. Identiteetti on ihmisen kokonaisvaltainen kuva itsestä, joka kehittyy koko elämän ajan (Rastas 2007, 50; Paavola & Talib 2010, 60). Identiteetin vahvistamisella ja saavuttamisella on joidenkin tutkimusten mukaan positiivinen vaikutus nuorten psyykkiseen hyvinvointiin sekä tulevaisuuden suunnitteluun (Nurmi ym. 2014, 161).

Yhteisöjen, kuten esimerkiksi koulujen, moninaisuus voi olla haastavaa identiteetin kehityksen kannalta. Kognitiivisten taitojen kehittäminen ja yksilön sosiaalinen ympäristö, eli perhe, yhteisö ja valtakulttuurin sosiaaliset suhteet, auttavat tukemaan identiteetin muodostumista ja vahvistamista. (Paavola & Talib 2010, 61.)

Tutkimusten mukaan yläkoulussa vähemmistöjä edustavien oppilaiden identiteetin kehitys on monitahoisempaa kuin muiden (Paavola & Talib 2010, 63). Eri lähtökohdista tulevat lapset ja nuoret saattavat elää esimerkiksi kahden eri kulttuurin rajapinnalla. Toisaalta he ovat omaksuneet oman kodin toimintatavat ja arvot, kun taas päiväkodissa, koulussa tai vapaa-ajalla he ovat oppineet toisenlaiset toimintatavat. Tämä saattaa aiheuttaa ristiriitaisia tunteita, mutta myös rikastuttaa lapsen ja nuoren elämää sekä vaikuttaa hänen identiteettiinsä kehittymiseen. (Cantell 2010, 148; Paavola & Talib 2010, 62.)

Menetelmäkansiossa on huomioitu erityisesti identiteetin kehittäminen ja vahvistaminen.

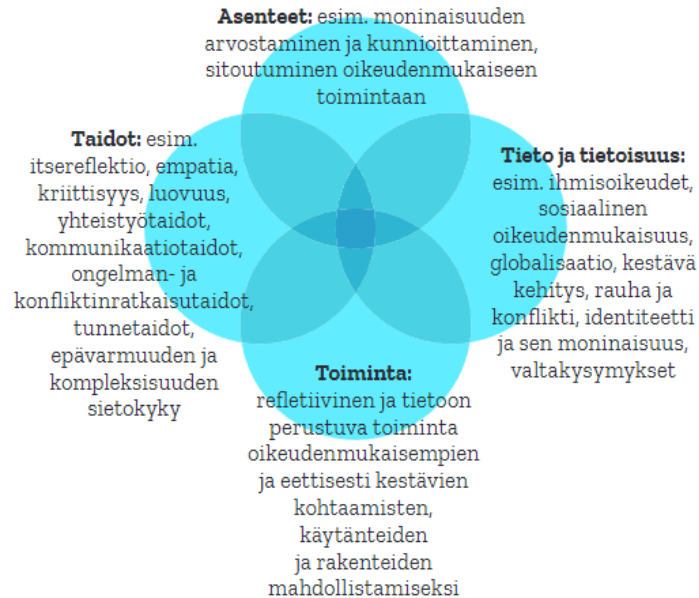
4.2 Interkulttuurinen kompetenssi tukemassa moninaisuuden kohtaamista

Moninaisessa kulttuuriympäristössä toimittaessa tarvitaan interkulttuurista kompetenssia. Interkulttuurisuus tarkoittaa lähinnä kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja interkulttuurinen kompetenssi taas niitä taitoja, joita tarvitsemme pyrkiessämme moninaisuutta kunnioittavaan, oikeudenmukaiseen toimintaan ja vuorovaikutukseen. Opettajan tulisikin tukea oppilaita interkulttuurisen kompetenssin kehittymisessä. (KuTiMat 2021, 13–14.)

Avoimuus, mielenkiinto ja oman kulttuurin tuntemus ovat avaintekijöitä kohti interkulttuurista kompetenssia. Eri kulttuurien yhtäläisyyksien löytäminen ehkäisee vastakkainasettelua ja yhteentörmäyksiä enemmän kuin eroavaisuuksien erittely. Vaikka yhtäläisyyksien painottamisella on positiivinen vaikutus, on eroavaisuuksien tiedostamisella yhtä suuri painoarvo interkulttuurisen kompetenssin kehittymisessä. (Pollari & Koppinen 2011, 151.) Menetelmäkansiossa on tätä varten esimerkiksi tutustumisharjoituksia, joiden avulla voidaan tukea oppilaiden yksilöllisyyttä sekä lisätä yhteisöllisyyttä.

Interkulttuurinen kompetenssi voidaan jakaa neljään osa-alueeseen (Kuva 1): taidot, toiminta, asenteet sekä tieto ja tietoisuus. Osa-alueet toimivat päällekkäisinä komponentteina ja kaikkien osa-alueiden taitoja tarvitaan, jotta pystyttäisiin toimimaan kulttuurisesti moninaisessa ympäristössä. (KuTiMat 2021, 13.)

INTERKULTTUURISEN KOMPETENSSIN ARVOPOHJA: IHMISARVON JA IHMISOIKEUKSIEN KUNNIOITUS, VÄKIVALLATTOMUUS, TOISILTA OPPIMINEN, SOSIAALINEN OIKEUDENMUKAISUUS, TASA-ARVO, DEMOKRATIA.

Kuva 1. Interkulttuurisen kompetenssin arvopohja (KuTiMat 2021).

Uskomukset, mielipiteet, tunteet ja arvot ohjaavat asenteiden rakentumista. Asenteella tarkoitetaan henkilön kokonaisvaltaista, positiivista tai negatiivista suhtautumista tiettyä asiaa kohtaan. Interkulttuurisen kompetenssin näkökulmasta asenteiden tulisi sisältää avointa ja kunnioittavaa suhtautumista moninaisuutta kohtaan sekä oikeudenmukaiseen toimintaan sitoutumista. (KuTiMat 2021, 14.) Tämän osa-alueen tueksi menetelmäkansioon on valikoitu harjoitteita, joilla pyritään vahvistamaan henkilökohtaisten asenteiden ja toiminnan tiedostamista ja pohtimaan keinoja ja omia vaikutusmahdollisuuksia.

Kuviossa tieto ja tietoisuus pitää sisällään kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvän tietopohjan, kuten tiedon eri kulttuureiden historiasta, perinteistä, arvoista, tabuista, tavoista sekä kulttuurieroista. Kulttuurisen moninaisuuden kohtaaminen vaatii lisäksi monien eri käsitysten ymmärtämistä. Tällaisia ovat esimerkiksi ihmisoikeudet, globalisaatio, identiteetti, konfliktit ja erilaiset valtakysmykset. Mahdollisista stereotyyppioista ja yleistyksistä tulisi olla tietoinen, sillä joskus

ennakkokäsitykset saattavat estää aidon kohtaamisen ihmisen kanssa. Ne saattavat vaikuttaa siihen, miten ihmistä katsomme. (KuTiMat 2021,14; Pollari & Koppinen 2011, 151.) Yläkoulun oppiaineista, esimerkiksi historia, uskonto, yhteiskuntaoppi, musiikki ym., löytyy paljon tietopohjaa eri kulttuureista. Menetelmäkansioon lisätyn sanaston avulla tietoisuutta voidaan lisätä tiedon rinnalle vielä enemmän ja virittää keskustelua esimerkiksi moninaisuuteen liittyvistä ilmiöistä.

Interkulttuurisen kompetenssin taidot pitävät sisällään tilannesidonnaista kulttuuriosaamista. Se liittyy vahvasti erilaisiin toiminnan ja ajattelun tapoihin, joita erilaisissa kulttuurien välisten kohtaamisten tilanteissa tarvitaan. Näitä taitoja ovat esimerkiksi omien arvojen ja uskomusten kriittinen tarkastelu eli itsereflektio, yhteistyötaidot, empatia, vuorovaikutustaidot, ongelman- ja konfliktinratkaisutaidot sekä tunnetaidot. Kuunteleminen ja epävarmuuden sietäminen ovat myös tärkeitä taitoja. (KuTiMat 2021, Pollari & Koppinen 2011, 151.) Interkulttuurisen kompetenssin taitoja voidaan kehittää erityisesti mentalisointikykyä lisäämällä. Tästä kerrotaan enemmän seuraavassa luvussa.

Toiminnan ulottuvuus sisältää ne konkreettiset teot, joita vaaditaan muutoksen aikaan saamiseksi. Toiminnan perustana on tiedon lisäksi kriittinen reflektio ja eettisyys. Yhteinen arvopohja toimii moninaisuuden ymmärtämisen kehyksenä ja ohjaa toiminnan suuntaa. Yhteisiä arvoja voivat olla esimerkiksi tasa-arvo, demokratia, ihmisoikeudet ja oikeudenmukaisuus. (KuTiMat 2021, 15.) Pohdinta oman vaikuttamisen mahdollisuuksista tuo nuorille näkyväksi konkreettisia keinoja saada muutosta aikaan. Pohdinnan aloittamiseksi menetelmäkansiosta löytyy harjoitteita sitä varten.

4.3 Mentalisaatio

Mentalisaatio on monipuolinen työkalu ja sitä voidaan hyödyntää eri muotoisissa terapioissa ja erilaisissa yhteisöissä. Mentalisaatiokyvyn vahvistaminen yhteisössä, esimerkiksi koulussa, voi vähentää konflikteja ja kiusaamista. Koulukiusaamisen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä on saatu hyviä tuloksia

mentalisaation kohdennettujen interventioiden avulla. Mentalisaatiota vahvistavia työmenetelmiä tulisi lisätä työyhteisöihin, erilaisiin koulutuksiin ja tämän opinnäytetyön kohdalla se näyttäytyy ajankohtaisena myös yläkouluikäisille nuorille. (Kalland ym. 2014, 8; Pajulo ym. 2015, 1050–1052, 1055–1056.) Toiminnallisten menetelmien avulla pystymme vahvistamaan yläkoululaisten mentalisaatiokykyä ja näin tukemaan heitä kohtaamaan erilaisuutta koulumaailmassa.

Mentalisaatiolla tarkoitetaan yksilön kykyä pohtia tiedostettuja ja tiedostamattomia tunteita, ajatuksia ja kokemuksia niin omasta, kuin toisenkin näkökulmasta. Mentalisaatio kohdistaa huomion mieleen ja kokemukseen. Se on kykyä pohtia ulkopuolelle näkyvän, niin itsensä kuin toisenkin käyttäytymisen ja reagoinnin taustalla vaikuttavia mielen tiloja, tarkoitusperiä ja toiveita. Mentalisaatiota pidetäänkin psyykkisen hyvinvoinnin kulmakivenä. (Kalland ym. 2014, 8; Pajulo ym. 2015, 1050.)

Itsetuntemuksemme ja -ymmärryksemme kehittyvät elämäkokemuksen myötä ja siihen liittyy vahvasti vuorovaikutus itselle tärkeiden ihmisten ja ryhmien kanssa. Vuorovaikutuksen kautta ihmisen kyky hahmottaa erilaisia näkökulmia ulkoisessa ja sisäisessä maailmassa kehittyy. Mentalisaatio on läsnä kaikissa arjen vuorovaikutustilanteissa. Se pitää sisällään sekä tiedostetun, että tiedostamattoman viestinnän. (Pajulo ym. 2015, 1050; Kalland ym. 2014, 8–9, 23.) Menetelmäkansiossa olevien harjoitteiden avulla voidaan kehittää vuorovaikutustaitoja ja kiinnittää huomiota sanattomaan viestintään.

Hyvä mentalisaatiokyky vaatii paljon kognitiivisia taitoja, kuten huomion keskittämistä ja empatiaa. Se vaatii kykyä tunnistaa omia mielentiloja, sekä kykyä kuvitella, mitä toisen mielessä voi liikkua. Siihen sisältyy vahvasti erillisyyden ja erilaisuuden hyväksyntää. Hyvä mentalisaatiokyky parantaa yksilön omia tunnesäätelytaitoja ja sitä kautta luo joustavuutta ja vakautta ihmissuhteisiin. Vuorovaikutustilanteissa hyvä mentalisaatiokyky auttaa pohtimaan toisen ihmisen näkökulmaa ja kokemusta samasta tilanteesta. Tämä taas vähentää mahdollista tilanteeseen liittyvää stressiä tai traumatisoivaa vaikutusta. (Pajulo ym. 2015, 1051; Kalland ym. 2014, 33.)

Sosionomin näkökulmasta mentalisaatio on yksi tärkeimmistä työkaluista ja se on vahvasti läsnä asiakastyössä huolimatta siitä, minkä asiakasryhmän kanssa työskentelee. Moninaisuuden kohtamisessa mentalisaatiokyvyn kehittäminen vahvistaa erityiset interkulttuurisen kompetenssin kehittymiselle vaadittavia taitoja (Kuva 1). Näiden taitojen kehittämiseen on menetelmäkansioon valittu esimerkiksi empatiaan, tunnetaitoihin, viestintään, vuorovaikutustaitoihin ja keskittymiseen liittyä harjoitteita.

Mentalisaatiokyvyn kehittyminen

Mentalisaatiokyky alkaa kehittyä jo kolmen kuukauden ikäisenä varhaisissa vuorovaikutussuhteissa. Alle vuoden ikäinen lapsi pystyy jo erottamaan oman ja toisen mielen toisistaan. 2–3 vuoden iässä lapsi alkaa ymmärtää, että kaikki ei ole sitä miltä näyttää ja samalla lapsi alkaa tiedostaa erilaisten uskomusten ja luulojen olemassaolon. Silloin alkaa mielikuvituksen vaihe, joka mahdollistaa asioiden symbolisen käytön, esimerkiksi erilaisten leikkien merkeissä. Lisäksi tunteisiin liittyvä sanasto kehittyy. (Larmo 2017, 16–17; Pajulo ym. 2015, 1054.)

Kouluikäisenä mentalisaatiokyky auttaa lasta hahmottamaan isompia sosiaalisia verkostoja, esimerkiksi luokassa olevien lasten erilaiset kaverisuhteet. Kouluikäinen ymmärtää miten toisten tunteet vaikuttavat häneen ja päinvastoin. Tämä edistää tunnesäätelyä, joka vähentää esimerkiksi impulsiivista käyttäytymistä, sekä edistää erilaisten sosiaalisten tilanteiden hahmottamista ja lukemista. (Pajulo ym. 2015, 1054.)

Nuoruusiän neurobiologinen kypsyminen luo haasteita mentalisaatiokyvyn kehittymiselle. Abstraktin ajattelun kehittyminen mahdollistaa kuitenkin monimutkaisempien yhteyksien ymmärtämisen ja luo samalla edellytykset oman identiteetin syntymiselle, joka onkin nuoruusiän tärkeä kehitystehtävä. Toisaalta ympäristön ärsykkeet saattavat saada aikaan voimakkaankin tunnereaktion, jolloin tunteiden hallinta on haastavampaa. Voimakkaiden tunteiden hallintavaikeudet haittaavat havainnoivaa pohdintaa sekä kykyä eläytyä toisten kokemuksiin. (Larmo 2017, 19; Pajulo ym. 1054.)

4.4 Toiminnallisten menetelmien hyödyt moninaisuuden kohtaamisessa

Toiminnallisten menetelmien käyttö juontaa juurensa J.L. Morenon kehittämään sosio- ja psykodraaman menetelmään. Se on ryhmäterapian muoto, jossa keskeisintä on rakentaa ryhmässä omaa tarinaansa draaman eri menetelmiä apuna käyttäen. Ryhmässä tutkitaan omaa elämää toiminnallisten menetelmien kautta ohjaajan ja muiden ryhmäläisten avustuksella. Pää tarkoituksena on yksilön itsetietoisuuden lisääminen. Ihmisten välinen suhde, kohtaaminen ja spontaanius ovat Morenon ihmiskäsityksen kulmakiviä ja nuo piirteet yhdistävät myös luovia ja toiminnallisia menetelmiä. (Duodecim 2022; Katainen 2004, 170.)

Toiminnallisten menetelmien ei ole tarkoitus tuottaa hienoa ja luovaa lopputulemaa, vaan tärkeämpää on harjoitteiden herättämät ajatukset ja kokemukset. Harjoitteiden esiin nostamien tunteiden ja kokemusten käsittely yksin tai yhdessä ryhmän kanssa on tärkeää, sillä se saattaa tuoda esiin uudenlaisia näkökulmia käsitellystä aiheesta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022.) Toiminnallisille menetelmille ominainen harjoitteen reflektointi on yläkouluikäisille suunnatun menetelmäkansion kannalta tärkeä seikka, sillä sen avulla pystytään tukemaan ja vahvistamaan nuoruusiän ajattelun kehitystä, johon kuuluu esimerkiksi kyky tarkastella asioita useammista näkökulmista (Korhonen 2021).

Toiminnallisia ja luovia menetelmiä löytyy erityyppisiä. Pääasiallisesti ne jakautuvat musiikkiin, kuvalliseen ilmaisuun, kirjoittamiseen, liikkeeseen ja draamaan. Eri osa-alueita voidaan myös yhdistellä aina tarpeen mukaan. Toiminnallisia menetelmiä voidaan käyttää niin yksilö-, kuin ryhmätasollakin. Ne lisäävät osallisuuden tunnetta, ryhmähenkeä ja itsetuntemusta. Ne antavat asioille uusia näkökulmia ja ovat turvallinen tapa tutustua itseen ja muihin. Toiminnalliset menetelmät pyrkivät antamaan keinoja selvittää erilaista elämän haasteista, keksiä uusia ratkaisuja ja auttaa katsomaan asioita uudenlaisesta näkökulmasta. Menetelmien pyrkimyksenä on muodostaa uusia yhteyksiä tunteisiin sekä toisiin ihmisiin. (Karjalainen 2019, 9, 11–14, 16–17.)

Toiminnalliset menetelmät toimivat eräänlaisena turvapaikkana, jossa kaikki ihmiset voivat olla yhdenvertaisia. Menetelmien tarkoituksena on lisätä ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta samalla osallisuuden kokemusta kasvattaen. Erilaiset luovat työtavat muodostavat myös tilaisuuden tutkiskella omia elämäkokemuksiaan sekä omaa ainutlaatuista elämäntarinaa uudesta näkökulmasta. Luovat ja toiminnalliset menetelmät voivat parhaimmillaan synnyttää sellaisia uusia näkökulmia, jotka toimivat mahdollisuutena muutokselle ihmisen omassa ajattelussa. (Karjalainen 2019, 12–17.)

Moninaisuuden kohtaamisen tukena toiminnalliset menetelmät toimivat edellä mainittujen piirteiden vuoksi erinomaisesti. Toiminnalliset menetelmät antavat mahdollisuuden matalalla kynnyksellä tutustua uusiin ihmisiin, tuoda näkyväksi erilaisia elämäntarinoita sekä synnyttää ymmärrystä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta eri kulttuureista lähtöisin olevien ihmisten keskuudessa. Toiminnallisten menetelmien harjoitteet ovat oiva tapa tutustuttaa oppilaita toisiinsa ja lisätä vuorovaikutusta hausalla, ei niin vakavalla tavalla (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2021). Harjoitteiden tavoitteiden saavuttamisen kannalta on tärkeää huomioida ja tehdä näkyväksi harjoitteiden vapaaehtoisuus sekä mahdolliset korvaavat järjestelyt harjoitteen toteuttamiseen niille, jotka eivät esimerkiksi fyysisten rajoitteiden vuoksi voi osallistua harjoitteen tekemiseen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2020).

Toiminnallisten menetelmien käyttäminen moninaisuuden kohtaamisen tukena yläkouluikäisille on perusteltua, sillä aihe saattaa tuntua tylsältä, jos sitä käsitellään luennoinnin omaisesti. Toiminnalliset harjoitteet tuovat mukanaan leikkisyyttä ja hauskuutta vakavankin asian käsittelyyn. Lisäksi toiminnallisten harjoitteiden ansiosta moninaisuuden kohtaamista koulumaailmassa voi käsitellä pienin paloin kerralla, esimerkiksi minkä tahansa oppiaineen oppitunnin alussa. Toiminnalliset harjoitteet saattavat lisätä oppilaiden kiinnostusta aiheeseen, koska harjoitteet tuovat vaihtelua normaalien oppituntien rakenteeseen. Toiminnallisiin menetelmiin pohjautuvien harjoitteiden onnistumiseksi turvallisuuden tunne ja turvallisen tilan periaatteet tulee olla huomioituna.

Toiminnallisia menetelmiä ja niihin pohjautuvia harjoitteita ei tule käyttää vain toiminnan vuoksi, vaan harjoitteelle pitää olla asetettu selkeä tavoite. Tavoite voi kohdistua selkeästi käsiteltävän asian sisältöön tai esimerkiksi ryhmäytymiseen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2020.) Toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä voidaan tunnistaa omia vahvuuksia, unelmia tai päämääriä elämässä (Karjalainen 2019, 17). Näillä oivalluksilla voi olla valtava merkitys esimerkiksi oman identiteetin muovautumiselle, sillä samalla muokkautuu yksilön käsitys omasta itsestään ja elämästään. Identiteetti kehittyy erilaisten kasvuprosessin seurauksena läpi elämän. (Rastas 2007, 50.) Ilman tarkoin harkittua tavoitetta voi tällaisen kehityksen saavuttaminen olla haastavaa. Tämän opinnäytetyön yhteydessä kehitetyssä menetelmäkansiossa on tästä syystä kirjoitettu auki jokaisen harjoitteen yhteyteen kyseisen harjoitteen tavoitteet.

4.5 Turvallista tilaa luomassa

Moninaisuuden kohtaamisen tueksi on tärkeää rakentaa turvallinen tila kouluun. Turvallista tilaa tulisi olla yhdessä rakentamassa koulun henkilökunta oppilaiden sekä vanhempien kanssa. Turvallisen tilan lähtökohtana toimii hyvä ryhmähenki, jota kouluissa tulee luoda ryhmäyttämällä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2021.) Ryhmäyttäminen koulussa tarkoittaa oppilaiden välistä kanssakäymistä, syvempää tutustumista, luottamuksen lisäämistä ja sitä kautta myös viihtymisen lisääntymistä. Ryhmäyttäminen on tietoista toimintaa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2021.) Se lisää turvallisuuden tunnetta ja edesauttaa kannustavan ilmapiirin syntymistä koululuokkaan. Ryhmäytymisen onnistuttua kiitettävästi se edistää yksilöiden omaa oppimista sekä vähentää kokemuksia syrjäytymisestä koulumaailmassa. (Ryhmäyttämisosas 2018, 4). On tärkeää luoda yhdessä kouluun sellainen ilmapiiri, joka ei salli toisen ihmisen loukkaamista tai eriarvoista kohtelua yksilöiden välillä.

Turvallisemman tilan periaatteilla pyritään luomaan sellainen ilmapiiri, jossa jokainen yksilö tukee omalla käytöksellään yhdenvertaisuutta, toisten kunnioittamista sekä avoimuutta. Turvallisen tilan periaatteisiin kuuluu toisten ihmisten kunnioittaminen, syrjimisen ja pilkkaamisen kieltäminen,

ennakkoluulottomuus, oman tilan antaminen jokaiselle yksilölle, kuunteleminen ja oppiminen sekä tarvittaessa anteeksi pyytäminen. (Suomen YK-liitto 2022.)

Rasismi luo ilmapiiriä, jossa toista kulttuuria edustavien oppilaiden kanssa ei olla vuorovaikutuksessa tai vietetä aikaa esimerkiksi välitunnilla. Tällainen asetelma luo vääränlaista ilmapiiriä, jolloin turvallisen tilan tavoitteet eivät toteudu. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2022.) Turvallisuuden tunnetta heikentää vahvimmin koulukiusaaminen. Kiusaamisen on havaittu lisääntyvän siirryttäessä 7. luokalle ja vain noin puolet kiusatuista kertovat kiusaamisesta jollekin aikuiselle. Kiusaaminen voi tapahtua opettajilta piilossa, esimerkiksi välitunnilla, pukuhuoneessa ja vessoissa, joten sen huomaaminen saattaa olla haastavaa. (Salovaara & Honkanen 2011, 27–29.)

Tutkimuksissa on todettu, että oppilaat tarvitsevat turvallisen tilan, jossa keskustella herkistä aiheista, kuten eri identiteeteistä, elämäkatsomuksesta, rasismista, terrorismista ja sodasta. Kun nuori saa turvallisesti, ilman pelkoa syrjinnästä tai tuomitsemisesta, jakaa ajatuksiaan ja tunteitaan sekä käydä vuoropuhelua vaikeista aiheista, auttaa se nuoria vahvistamaan omaa identiteettiä, arvoja ja uskomuksia. Nuori oppii samalla arvostamaan toisten erilaisuutta. Turvallisen tilan luominen kouluun edesauttaa kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. (Benjamin ym. 2021, 11.)

Turvallinen tila toiminnallisia menetelmiä käyttäessä on tärkeää, jotta osallistuja voi heittäytyä mukaan harjoitteeseen. Moninaisuuden kohtaamista tukevassa menetelmäkansiossa on tämän vuoksi mukana ryhmäytymistä tukevia harjoitteita, joiden avulla pyritään tutustuttamaan oppilaita toisiinsa paremmin ja parantamaan sitä kautta koululuokassa vallitsevaa ilmapiiriä. Menetelmäkansiossa olevia ryhmäyttämisharjoitteita on helppo käyttää esimerkiksi oppituntien alussa, jolloin ryhmäyttämistä tapahtuu säännöllisesti. Se taas lisää turvallisuuden tunnetta. Turvallisuuden tunteen puuttuessa luokassa ja ryhmässä, saattaa harjoitteen tavoitteen saavuttaminen epäonnistua, sillä oppilas ei uskalla heittäytyä harjoitteeseen ja jakaa näkemyksiään tai kokemuksiaan muille.

5 Kehittämistyön prosessin vaiheet

Kehittämistoiminnan keskeisenä ajatuksena on pohtia, mistä kehittämistoiminta on lähtöisin ja kenen ehdoilla kehitetään (Toikko & Rantanen 2009, 48). Kehittämistyön toimeksiantajana toimi kansainvälinen kehittämishanke Diversi-Date. Sen tarkoituksena on luoda luovia ja innovatiivisia keinoja kohdata moninaistuvan yhteiskunnan ja digitalisoituvan maailman haasteita (TUAMK 2022). Pääasiallinen kehittämiskohteemme oli kuitenkin Ruskon kunnassa sijaitseva Maunun koulu, jonka toiveena oli toiminnallisia menetelmiä sisältävä kansio moninaisuuden kohtaamisen tueksi yläkoulussa.

Teoreettisesta näkökulmasta itse kehittämistyön prosessi voidaan jakaa viiteen eri vaiheeseen: perustelut, organisointi, toteutus, arviointi ja tulosten levittäminen (Toikko & Rantanen 2009, 56–57). Tämän kehittämistyön vaiheet on havainnollistettu kuvassa 2. Kehittämistehtävä tulisi määrittää tarkasti ja konkreettisesti, jotta asiakkaan tarpeisiin pystytään vastaamaan. Liian yleisluontoinen tavoite ei anna tukea käytännön toimille. Tarkasti määritetty kehitystehtävä luo paremmat mahdollisuudet onnistumiselle, sekä lopputuloksen arvioimiselle on selkeä mittari. (Ojasalo ym. 2014, 32–33).

Kuva 2. Kehittämistyön prosessin vaiheet (Engström & Jaatinen 2022).

5.1 Kehittämistyön lähtökohdat ja prosessin suunnittelu

Kehittämistyö alkoi Diversi-Date hankkeen projektipäällikön tapaamisella 16.2.2022. Tapaamisella kartoitimme Diversi-Date hankkeen tavoitteita ja toiveita. Tapaamisella varmistui erityisesti se, että Maunun koulu on pääasiallinen kehittämiskohde. Diversi-Date hankkeen rooli vahvistuisi vasta materiaalin valmistuttua.

Kehittämistyön tarpeen ja tavoitteiden kartoittaminen alkoi tapaamisella Maunun koulun kuraattorin kanssa 23.3.2022 sekä kuraattorin ja rehtorin tapaamisella 16.5.2022. Koulun toiveena oli saada menetelmäkansio, jonka avulla voitaisiin tukea moninaisuuden kohtaamista kouluympäristössä. Koulun erityisenä toiveena oli, että menetelmäkansio olisi oppiainesidonnainen. Silloin se olisi helpokäyttöisempi koulun kiireisessä arjessa.

Tapaamisten perusteella tehtiin alustava kehittämistyön suunnitelma, jossa rajattiin aihetta, tutustuttiin lähdekirjallisuuteen sekä valmisteltiin käytännön toteutusta. Nämä ovat organisointivaiheen keskeisimpiä tehtäviä (Toikko & Rantanen 2009, 58–59).

Opinnäytetyön tietoperustan rajaamisessa käytettiin apuna käsitekarttaa, joka on hyödyllinen työkalu laajojen aiheiden ja käsitteiden jäsentämisessä (Ojasalo ym. 2014, 34). Käsitekartan avulla esimerkiksi moninaisuuden käsitteeseen liittyviä aiheita voitiin hahmottamaan paremmin, jolloin tiedonhankintaa oli helpompi suunnata toimeksiantajan tavoitteiden mukaisesti. Moninaisuuden käsitettä esimerkiksi rajattiin koskemaan pääasiassa kulttuuria, sillä Maunun koulun haasteena oli kiusaaminen ja syrjintä kulttuuristen ominaisuuksien vuoksi ja havaittu käytös voitiin laskea rasismiksi.

Tietoperustan kokoamisessa käytettiin lähteinä kirjallisuutta, aiheesta jo aiemmin tehtyjä tutkimuksia, aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä ja lehtiartikkeleita sekä Maunun koulun rehtorin ja kuraattorin haastatteluja. Tiedonhankinnan näkökulmasta tärkeää oli se, että osasimme analysoida ja arvioida jo olemassa olevaa tietoa monelta eri kantilta ja tunnistaa olemassa olevan tiedon vahvuudet,

heikkoudet ja merkitykset (Ojasalo ym. 2014, 32). Tietoa aiheesta löytyi paljon, joten tiedon validointi ja ajankohtaisuus olivat suuressa roolissa. Tarkka opinnäytetyön tietoperusta rakentui vuoden 2022 kesän ja syksyn aikana.

Tietoperustan rakennuttua aloimme etsiä, kehittää ja soveltaa toiminnallisia menetelmiä sekä harjoitteita, joiden käytöllä voitaisiin tukea moninaisuuden kohtaamista koulumaailmassa. Opettajille tehdyssä tuoreessa oppaassa, *Opas opettajalle kulttuurisen moninaisuuden huomioimiseen perusopetuksessa* (2021), interkulttuurista kompetenssia painotettiin tärkeänä osana monikulttuurisessa ympäristössä toimiessa ja kulttuuristen erojen huomioimisessa. Interkulttuurisen kompetenssin kehittäminen valikoitui menetelmäkansion harjoitteiden lähtökohdaksi.

Lisätyökaluna interkulttuurisen kompetenssin kehittämiseen käytettiin mentalisaatiota. Mentalisaatiokyvyn kehittäminen linkittyi yhteen erityisesti interkulttuurisen kompetenssin edistämiseen vaadittavien taitojen kanssa. Lisäksi menetelmäkansion harjoitteissa huomioitiin kehityspsykologinen näkökulma ja erityisesti identiteetin kehittyminen.

5.2 Kehittämistyön toteutus

Opinnäytetyö oli edennyt toteutusvaiheeseen, jonka ensisijainen tarkoitus on pohtia, miten asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Testaaminen ja palautteen kerääminen ovat tässä hyviä työkaluja (Toikko & Rantanen 2009, 59–61). Tapaamisessa Maunun koulun rehtorin ja kuraattorin kanssa 26.10.2022 esiteltiin opinnäytetyön ja menetelmäkansion teoreettinen viitekehys sekä siihen hetkeen mennessä koossa ollut menetelmäkansio. Tällöin vahvistui oppiainesidonnaisuuden tärkeys koululle.

Tapaamisen jälkeen lähetettiin korjattu versio opinnäytetyöstä ja menetelmäkansiosta kommentoitavaksi rehtori Kalajoelle, joka esitteli työn koulun hallintoryhmän opettajille. Kalajoki antoi palautetta meille, jonka pohjalta teimme tarvittavia muutoksia opinnäytetyöhömmö. Lisäksi menetelmäkansio jaettiin Turun ammattikorkeakoulun toiminnallisten menetelmien- syventävien

ammattiopintojen sosionomiopiskelijoille, jotka lukivat menetelmien ohjeistukset ja antoivat niistä palautetta. Palautteiden pohjalta menetelmät hiottiin lopulliseen muotoonsa. Palaute kohdistui erityisesti tehtävien ohjeistuksen ymmärrettävyyteen ja selkeyteen.

5.3 Menetelmäkansion muotoutuminen

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen pohjalta menetelmäkansion harjoitteiden tietoperustaksi rakentui mentalisaatiokyvyn ja interkulttuurisen kompetenssin kehittäminen kehittämispsykologinen näkökulma huomioiden. Osana tietoperustaa huomioitiin myös laki, kuten esimerkiksi Oppilas- ja opetushuoltolaki ja Suomen Perustuslaki sekä opetussuunnitelman asettamat vaatimukset. Menetelmäkansion harjoitteiden valintaan ja muokkaukseen vaikuttivat Maunun koulun tarpeet ja toiveet, teoreettinen viitekehys sekä matkan varrella saatu palaute (Kuva 3).

Menetelmäkansion lähtökohtana oli antaa koululle sellaisia harjoitteita, joiden avulla koulun henkilökunnan on mahdollista tukea oppilaiden välistä vuorovaikutusta, tutustumista ja eri kulttuureista oppimista. Tavoitteena oli tarjota turvallinen ympäristö, jossa oppilaat voivat oppia uutta itsestään sekä muista ihmisistä ja kulttuureista sekä käsitellä haastavia aiheita. Menetelmäkansion toivotaan olevan koulun henkilökunnalle matalan kynnyksen työväline, jonka avulla moninaisuuden kohtaamisen tukeminen koulun arjessa olisi helppoa, eikä aiheen käsittelemisen suunnitteleminen olisi liian suuri ylimääräinen työtaakka koulun kiireisessä arjessa.

Menetelmäkansion toiminnalliset harjoitteet on sovellettu muista toiminnallisista harjoitteista moninaisuuden kohtaamisen tukemiseen sopiviksi. Harjoitteet on läpikäyty yhdessä Maunun koulun rehtori Helka Kalajoen kanssa. Lisäksi toiminnalliset harjoitteet on osaltaan jätetty avoimiksi niin, että niiden soveltaminen on koulun arjessa mahdollista integroida esimerkiksi eri oppiaineiden oppitunnin osaksi. Jätimme tilaa opettajien omalle luovuudelle, kuitenkin luovuutta vaatimatta.

Käytön helpottamiseksi on jokaisen harjoitteen alkuun kerrottu oppiaine-ehdotus, tavoitteet ja tarvittavat välineet (Kuva 3). Erityisesti oppiainesidonnaisuus oli Maunun koulun toiveena, sillä tämän ehdotuksen lisääminen harjoitteiden yhteyteen helpottaa menetelmäkansion sisällyttämistä yläkoulun rakenteeseen. Harjoitteiden ohjeistus on pyritty pitämään mahdollisimman selkeänä.

1. Moninaisuutta etsimässä – kirja tai lehtitehtävä

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: Historia, maantieto, äidinkieli, biologia, yhteiskuntaoppi tai terveystieto

Harjoitteen voi toteuttaa kuitenkin myös monen muun oppiaineen oppikirjoja apuna käyttäen.

Tavoitteet: Huomata ja tunnistaa ympäröivän maailman moninaisuus ja samalla lisätä omaa ymmärrystä moninaisuutta kohtaan

Tarvikkeet: aikakauslehtiä, sanomalehtiä tai oppikirja, kynä, paperia ja mahdollisesti post-it lappuja/liitutaulu

- ❖ Käydään luokan kanssa läpi se, mitä moninaisuus tarkoittaa.
- ❖ Selataan erilaisia aikakauslehtiä.
- ❖ Tutkitaan, miten moninaisuus näkyy lehden kuvissa ja otsikoissa. Näkyykö ollenkaan? Miten voisi näkyä enemmän/paremmin? Moninaisuus käsitettä voi olla tarpeen määrittellä oppilailla ennen harjoitteen aloittamista.
- ❖ Kerätään huomiota ylös esimerkiksi post-it lapuille tai taululle. Käytetään niitä keskustelun pohjana moninaisuudesta.

Kuva 3. Esimerkki menetelmäkansion harjoitteiden rakenteesta (Engström & Jaatinen 2022).

Menetelmäkansion harjoitteiden tarkoituksena on tukea ennen kaikkea ryhmäytymistä ja parantaa ryhmähenkeä koulussa. Koululuokan ryhmäytyessä ja tutustuessa lisääntyy tietoisuus erilaisista kulttuureista ja elämänhistorian tapahtumista ja kokemuksista, jotka ovat olleet muokkaamassa ryhmän jäseniä yksilöinä. Tutustumisella pyritään lisäämään ymmärrystä toisia ihmisiä kohtaan. Yhdenvertaisuuden kokemukset kasvavat, kun oppilaat alkavat ymmärtää, että kaikki heistä ovat yhtä arvokkaita huolimatta siitä, mitä kulttuuria tai uskontoa he edustavat, minkä näköisiä tai kokoisia he ovat tai mitä kieltä he äidinkielenään puhuvat. (Opetushallitus 2022). Henkilökohtaisista ominaisuuksistaan huolimatta jokainen heistä on samalla luokalla, oppimassa uusia asioita maailmasta, itsestään ja toisistaan. Tämän oivaltamiseen toivomme menetelmäkansion harjoitteiden olevan niin koulun henkilökunnan, kuin oppilaidenkin tukena.

6 Kehittämistyön yhteenveto ja arviointi

Arviointia toteutettiin koko kehittämistyöprosessin ajan ja sen aikana käytiin jatkuvaa dialogia mukana olleiden toimijoiden kanssa. Arvioinnin tavoitteena onkin tehdä näkyväksi kehittämistyön onnistumiset, epäonnistumiset sekä tavoitteiden saavuttaminen (Nurmi ym. 2014). Palautteen saaminen prosessin eri vaiheissa auttoi muokkaamaan lopullista tuotosta niin, että se saavutti sille asetetut tavoitteet.

Monipuolinen menetelmäkansio sisältää useita harjoitteita yläkouluikäisille nuorille, joilla pyritään tukemaan moninaisuuden kohtaamista koulumaailmassa vahvistamalla yksilöllisiä ja yhteisöllisiä taitoja. Koulun toive oli saada kansioista oppiainesidonnainen, joten harjoitteisiin on liitetty oppiaine-ehdotuksia, jotka helpottavat kansion käyttöönottoa yläkoulussa. Tämä tekee menetelmäkansiosta yläkoulun rakenteelle sopivan.

Maunun koulun toiveesta oppiainesidonnaisista toiminnallisista harjoitteista olimme tietoisia koko kehittämistyön ajan. Pyrimme kehittämisprosessin aikana huomioida toiveen parhaamme mukaan. Toiveen täydellinen toteuttaminen olisi kuitenkin vaatinut enemmän pedagogista osaamista sekä yläkoulun opetussuunnitelman tuntemista vuosiluokkien opetukseen sitoutuen. Menetelmäkansiossamme olemme antaneet jokaisen harjoitteen yhteydessä ehdotuksen siitä, miten moninaisuuden kohtaamista tukevia harjoitteita voisi integroida osaksi oppiaineiden opetusta.

Opinnäytetyötämme arvioitiin monesta eri näkökulmasta. Toisaalta arvioimme omia itse oppimiselle asetettuja tavoitteitamme, mutta samalla arvioimme onnistumistamme kehittämistoiminnalle asetettujen tavoitteiden näkökulmasta. Kehittämistoiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamista arvioi sekä yhteistyökumppanimme Maunun koulu, että työn päätoimeksiantaja Diversi-Date hankkeen projektipäällikkö. Turun Ammattikorkeakoulun puolesta työtämme on arvioimassa opinnäytetyömme ohjaaja, joka arvioi valmista työtä niin oppimisprosessin, kuin itse kehittämistyölle asetettujen tavoitteidenkin

näkökulmasta. Erityisesti prosessin aikana saatu palaute opinnäytetyön ohjaajalta ja Maunun koululta ohjasi vahvasti työmme suuntaa.

6.1 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyötä tehdessä eettiset säännöt ovat samat, kuin muutenkin yhteiskunnassa ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kehittämistyö on inhimillistä toimintaa, jolloin projektin heikkoudet ja rajoitukset ovat suoraan verrannollisia projektissa mukana olevien ihmisten heikkouksiin ja rajoituksiin. (Ojasalo ym. 2014, 48.)

Eettisesti on tärkeää, että kehittämiskohde on tietoinen mitä kehitetään, mitkä ovat tavoitteet ja mikä on heidän roolinsa kehitysprojektissa (Ojasalo ym. 2014, 48). Lähdimme siitä, että yhteistyö Maunun koulun kanssa olisi sujuvaa ja toimintamme läpinäkyvää. Välillämme oli rehellistä ja avointa vuoropuhelua. Tiedotimme opinnäytetyön etenemisestä ja kysyimme prosessin varrella heidän mielipidettään opinnäytetyön sisällöstä.

Rehellisyys, tarkkuus, huolellisuus ja luotettavuus ovat eettisyyden kulmakiviä (Ojasalo ym. 2014, 49). Me varmistimme omalta osaltamme sen, että keräämämme tieto pysyi luottamuksellisena ja varmistimme, että lähteemme ovat luotettavia. Tiedotimme Maunun koulua siitä, miten esimerkiksi heiltä saatua tietoa käytimme, ja miksi me sitä keräsimme. Lähteet merkitsimme selkeästi näkyviin ohjeiden mukaisesti.

Opinnäytetyötä tehdessämme meillä oli laaja valikoima lähteitä, esimerkiksi aiheeseen liittyvä kirjallisuus, lehtiartikkelit, internet, haastattelut ja erilaiset kolmannen sektorin julkaisut. Eettisesti oli tärkeää arvioida lähteitä kriittisesti ja varmistaa lähteen luotettavuus. Haastattelujen osalta tärkeässä asemassa oli tarkka dokumentointi. Dokumentointi voi tapahtua esimerkiksi tarkkoja muistiinpanoja tehden, äänittämällä keskusteluja tai ottamalla valokuvia (Ojasalo ym. 2014, 28–29). Meidän kohdallamme pyrimme tekemään tapaamisista tarkat muistiinpanot, jolloin haastatteluista saadun tiedon käyttö oli luotettavaa koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Kehittämistyön aikana oli tärkeää huomioida turvallisemman tilan periaatteet. Turvallisemman tilan periaatteisiin kuuluu esimerkiksi se, että ihmisten sukupuolta tai seksuaalista suuntautumista ei tule olettaa (Mielenterveystalo 2022). Tämän muistaminen oli erityisen tärkeää, sillä Maunun koulussa on ilmennyt nuorten keskuudessa kokemuksia muunsukupuolisuudesta ja ulkopuolelle jättämisestä. Kokemukset muunsukupuolisuudesta rajautuivat kuitenkin tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

Turvallisemman tilan periaatteisiin kuuluu toisten ihmisten kunnioittaminen, kuunteleminen ja tilan antaminen (Mielenterveystalo 2022). Turvallisemman tilan periaatteita noudatettaessa on toiminta yhteistyötahoja sekä koulun oppilaita kohtaan kunnioittavaa ja kehittämistyö täten myös eettistä. Pidimme turvallisemman tilan periaatteet mukana kaikessa toiminnassamme läpi opinnäytetyöprosessin ja otimme ne huomioon menetelmäkansiota tehdessämme.

6.2 Menetelmäkansion juurruttaminen ja levittäminen

Kehittämisprosessin tulosten levittäminen ja juurruttaminen tulee olemaan Diversi-Date hankkeen tehtävä, sillä opinnäytetyön virallinen prosessi päättyi menetelmäkansion valmistumiseen. Tämä vaihe tapahtuukin usein vasta itse kehittämisprosessin jälkeen (Toikko & Rantanen 2009, 62). Emme näin tule olemaan aktiivisesti osallisina valmiin työn tuotteistamisessa tai levittämisestä. Diversi-Date-hanke kuvittaa ja taittaa menetelmäkansion alkuvuodesta 2023 ja se julkaistaan ensin sähköisessä muodossa, jolloin se on helposti käytettävissä ja saatavissa. Toivottavaa olisi, että menetelmäkansiota saataisiin tulevaisuudessa myös muihin Suomen yläkouluihin moninaisuuden kohtaamisen tueksi. Muut nuorten kanssa työskentelevät tahot saattaisivat hyötyä menetelmäkansiosta. Toiveenamme on, että opettajat ja muu koulun henkilökunta kokisi menetelmäkansion hyödylliseksi ja helppokäyttöiseksi.

Menetelmäkansiosta pyrittiin tekemään monipuolinen kokonaisuus, joka on helposti opettajien ja muun koulun henkilökunnan saatavilla. Menetelmäkansio

sisältää helposti ymmärrettävät ja yksinkertaiset ohjeet erilaisiin harjoitteisiin. Menetelmäkansion teoreettinen pohja on esitelty lyhyesti kansion johdannossa ja käyttäjä voi halutessaan tutustua siihen tarkemmin lukemalla opinnäytetyön kokonaisuudessaan.

Menetelmäkansio on helposti mukailtavissa erilaisiin tilanteisiin sopiviksi esimerkiksi eripituisten ja laajuisten harjoitteiden ansiosta. Menetelmäkansiota voidaan hyödyntää erilaisissa teemapäivissä, oppituntina tai esimerkiksi oppitunnin alussa lyhyenä yksittäisenä harjoitteena. Menetelmäkansion toiminnallisia menetelmiä on helppo mukauttaa osaksi eri oppiaineiden opetusta ja vain opettajan mielikuvitus on rajana. Toiveenamme on, että menetelmäkansio koetaan niin hyödylliseksi, että sen käyttämistä jatkettaisiin tulevana vuosina seuraavien vuosiluokkien kanssa.

Toimeksiantajalle on annettu ehdotuksia menetelmäkansion levittämiseen. Ehdotuksia menetelmäkansion levittämiseen on useita, kuten kansion vapaa levittäminen kaikkien halukkaiden käyttöön esimerkiksi sähköisessä muodossa itse verkosta ladattavaksi. Toisena ehdotuksemme on menetelmäkansion mainostaminen ja esittelemine kouluille esimerkiksi sähköpostitse, jotta muutkin peruskoulut tietäisivät kansion olemassaolosta ja osaisivat etsiä sitä. Menetelmäkansioon tutustuminen saattaisi saada henkilökunnan muissakin kouluissa havahtumaan moninaisuuden kohtaamisen tukemisen tarpeeseen. Mahdollista voisi olla lähettää kouluille painetusta kirjasesta esimerkiksi näytekappale tai esite, jonka perusteella koulut voisivat tilata menetelmäkansiota omaan käyttöönsä.

6.3 Menetelmäkansion käytön haasteet

Yläkoulun koulurakenne tuo omat haasteensa säännölliseen moninaisuuden käsittelyyn. Yläkouluun tullessa oppilaille ei enää ole yhtä luokanopettajaa, vaan jokaisen oppiaineen opetuksesta vastaa aineenopettajat. Aineenopettajat tapaavat yhtä luokkaa 1–3 oppitunnin verran viikossa (Kalajoki 2022). Lisäksi

luokalla on oma luokanvalvoja, jota oppilaat tapaavat säännöllisesti, ei kuitenkaan välttämättä edes joka viikko. Säännöllisen ajankohdan löytäminen, käyttääkseen esimerkiksi toiminnallisia menetelmiä moninaisuuden tukena, on hankalaa jo valmiiksi kiireisessä koulun arjessa. Suunnittelimme yhteistyössä Maunun koulun kanssa, että jokaisella luokalla olisi samana päivänä ja samaan kellon aikaan oppitunnin alussa hetki, jolloin kaikki käsittelisivät moninaisuutta esimerkiksi tämän opinnäytetyön liitteenä olevan menetelmäkansion avulla.

Toinen yläkouluun liittyvä haaste on se, että aineenopettajien pedagoginen osaaminen keskittyy erityisesti oman oppiaineen opettamiseen. Tämä voi vaikuttaa esimerkiksi siten, että ehtiäkseen ja pystyäkseen toteuttamaan johonkin teemaan, kuten moninaisuuteen liittyvän opetustuokion oman oppiaineen opetuksen lomassa, tulisi aineenopettajan nähdä erityisen paljon vaivaa tuon harjoitteen suunnitteluun. Tähän tarpeeseen on tämän opinnäytetyön menetelmäkansiossa vastattu sillä, että menetelmäkansiossa on annettu ehdotuksia oppiaineista, joihin harjoitetta voisi soveltaa. Lisäksi menetelmien yhteyteen on avattu harjoitteen tavoitteet ja tarvittavat välineet (Kuva 5). Tavoitteiden merkitseminen harjoitteen yhteyteen oli tärkeää, sillä opetuksen tulee aina perustua tutkittuun tietoon ja aineenopettajan tulisi tietää, miksi juuri tätä harjoitetta käytetään (Kalajoki 2022).

Toiminnallisten menetelmien käyttäminen saattaa olla aineenopettajille haastavaa, jos niiden käyttäminen on itselle entuudestaan vierasta. Aika uusien menetelmien opettelulle on rajallista. Tämän opinnäytetyön menetelmäkansiossa on huomioitu tämänlainen haaste sillä, että harjoitteet ovat pyritty yksinkertaistamaan niin, että niiden käyttöön valmistautumiseen ei tarvitse käyttää järjettömästi aikaa eikä välineitä. Suurin osa tarvittavista välineistä löytyy jo olemassa olevista tarvikkeista.

Maunun koulun rehtori Helka Kalajoki toivoi, että menetelmäkansion harjoitteiden teoreettinen pohdinta olisi kirjattu mahdollisimman selkeästi ja lyhyesti, jotta opettaja voi saada nopeasti käsityksen harjoitteen tarkoituksesta ja merkityksestä. Samalla opettaja saa välineitä harjoitteen käsittelemiseen oppilaiden kanssa. Pohdinnan avulla pyritään saamaan oppilaita näkemään

asioiden toisia puolia ja tekemään uusia oivalluksia. Oppitunneilla harjoitteita varten varattu aika on rajallinen, joten pohdinta saattaa jäädä lyhyeksi. Tämä voi heikentää harjoitteista saatavaa hyötyä, sillä reflektointi on tärkeä osa toiminnallisten menetelmien harjoitteita.

Yksi toiminnallisiin menetelmiin liittyvä haaste on yläkoulun suuret luokkakoot. Oppilaita saattaa olla luokassa reilusti yli 20. Menetelmäkansion harjoitteet on suunniteltu kuitenkin niin, että luokan voi jakaa kahtia, ryhmiin tai vaikkapa pareihin. Tämä alentaa lisäksi osallistumiskynnystä, koska ryhmästä saa tukea osallistumiseen.

Menetelmäkansion toiminnallisten harjoitteiden jaottelu ei näyttäydy niin yksinkertaisena, kuin voisi nopeasti ajatella. Harjoitteita voisi jakaa erilaisiin isompiin teemoihin, järjestellä harjoitteet etenemään lineaarisesti tai vaikeustason mukaan. Harjoitteiden jaottelun hyödyt tämän opinnäytetyön menetelmäkansion kohdalla on koettu todella pieniksi, jonka vuoksi harjoitteet ovat menetelmäkansiossa allekkain ilman suurempaa otsikointia. Harjoitteiden jakaminen teemoittain olisi hankalaa, sillä juuri mikään harjoite ei edusta pelkästään yhtä teemaa kuten ryhmäytymistä tai yhdenvertaisuuden lisäämistä, vaan suurimmassa osassa harjoitteita on piirteitä useammasta tämän opinnäytetyön teemoista. Harjoitteiden jakaminen lineaarisesti ei ole tarkoituksen mukaista, sillä harjoitteet eivät rakennu toistensa päälle kokonaisuudeksi, vaan ovat toisistaan irrallisia harjoitteita, jotka eivät onnistuakseen vaadi järjestelmällistä etenemistä. Vaikeustason mukainen jaottelu ei tämän menetelmäkansion kohdalla tule kysymykseen, sillä jokainen harjoite on pyritty muotoilla mahdollisimman helpoksi ja yksinkertaiseksi toteuttaa. Harjoitteet sisältävät kuitenkin mahdollisuuden lisätä haastavuutta asteittain esimerkiksi ryhmäkokoja muokkaamalla.

Toiminnallisten menetelmien hyödyt moninaisuuden käsittelyssä saattavat jäädä varjoon, jos oppilailla on entuudestaan ennakkoluuloisia asenteita toiminnallisia harjoitteita kohtaan. Tällöin harjoitteisiin heikko heittäytyminen ja eläytyminen saattaa jättää käsiteltävän aiheen vajavaiseksi. Lisäksi opettajan omat henkilökohtaiset asenteet ja kokemukset toiminnallisista menetelmistä saattaa

olla harjoitteiden onnistumisen tiellä. Toiminnalliset menetelmät saattavat käsitteenä jo aiheuttaa ennakkoluuloja niin nuorissa, kuin aikuisissakin. Tämän vuoksi turvallisen tilan luominen ja luottamuksen rakentaminen ovat harjoitteiden onnistumisen kannalta tärkeitä elementtejä.

Eriyisen tärkeää on, että moninaisuutta käsittelevää harjoitetta ohjatessaan harjoitteen vetäjä tiedostaa omat asenteensa moninaisuutta kohtaan. Harjoitteiden hyöty voi jäädä minimaaliseksi, jos esimerkiksi opettajan oma negatiivinen asenne välittyy ilmein ja elein tai sanavalinnoin harjoitteen aikana. Oppilaiden omilla asenteilla on samankaltainen vaikutus. Tämän opinnäytetyön menetelmäkansioista löytyy tällaiseen tilanteeseen aluksi esimerkiksi tutustumisharjoitteita, joiden avulla aiheeseen voidaan syventyä pienin askelein edeten. Jos oppilas ei pysty heittäytymään mukaan harjoitteeseen avoimin mielin, on harjoitteen avulla todella haastavaa saada uudenlaisia oivalluksia aikaan. Lisäksi oppilaan asenteissa saattaa näkyä kotona moninaisuutta kohtaan vallitsevat asenteet. Toiminnallisten menetelmien avulla on haastavaa saada muutosta asenteisiin, jos kotona moninaisuutta käsitellessä sävy on negatiivinen. Toisaalta toivottavaa olisi, että nuoret voisivat opettaa huoltajiaan kohti moninaisuuden hyväksymistä ja yhdenvertaisempaa nyky maailmaa.

Menetelmäkansion käytön onnistumisen takaamiseksi, on myös opettajien ja koulun muun henkilökunnan pohdittavaa omaa asennetta ja suhtautumistaan moninaisuuteen ja sen kohtaamiseen. Opettajan onkin kiinnitettävä huomiota omiin henkilökohtaisiin arvoihinsa ja asenteisiinsa, jotta voisi huomioida ja mahdollisesti samalla vähentää omien arvojensa ja erityisesti epäsuotuisien asenteiden siirtymisen välillisesti oppilaille. Opettajan omat arvot saattavat antaa vaikutteita nuoren identiteetin kehitykseen huomaamattomasti. (Benjamin ym. 2021,13.) On tärkeää, että opettaja itse arvostaa jokaista oppilasta yksilönä ja näin kannustaa myös oppilaita kunnioittamaan toinen toisiaan (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2021).

6.4 Pohdinta

Kehittämistyön prosessi oli hyvin suunniteltu ja toteutettu. Työskentelimme päämäärätietoisesti kohti tavoitteita hyvässä yhteistyössä niin toimeksiantajan, kuin Maunun koulun henkilökunnankin kanssa. Saavutimme meille asetetut tavoitteet ja saimme menetelmäkansiosta hyvää palautetta. Erityyppisten käytettävissä olevien menetelmien ja ohjelmien, kuten esimerkiksi KiVa-koulu ja Friends-tunnit, määrä on suuri, mutta oppiainesidonnaisuutta niissä ei toistaiseksi ole mukana. Halusimmekin tuoda oppiainesidonnaisuuden osaksi menetelmäkansiota, sillä se helpottaa käyttöä erityisesti yläkoulun arjessa.

Sosionomin näkökulmasta menetelmäkansion tuominen oppiainesidonnaiseksi oli haastavaa. Sosionomin työnkuva koulussa on yleensä toimia kuraattorina, jolloin esimerkiksi oppiaineiden yksityiskohtaisen sisällön tunteminen ei kuulu sosionomin osaamisalueeseen. Pyrimme kuitenkin lisäämään menetelmien yhteyteen ehdotuksia oppiaineista, joiden teemoihin menetelmäkansion harjoitteita voidaan soveltaa. Tämän tarkoituksena oli helpottaa opettajien työtä ja antaa suuntaa menetelmien käyttömahdollisuuksista oppituntien aikana. Oppiainesidonnaisuuden huomioimisella halusimme varmistaa menetelmäkansion käytettävyyden. Seuraava kehitysvaihe menetelmäkansion suhteen voisi olla tarkempien sisältöjen miettiminen yhdessä aineenopettajien kanssa, jolloin menetelmäkansion harjoitteet saataisiin vieläkin paremmin sisällytettyä osaksi yläkoulun oppiaineiden opetusta.

Harjoitteiden sisällyttäminen yläkoulun arkeen on mielestämme tärkeä asia. Yläkoulussa ryhmäyttämistä tehdään yleensä lukuvuoden alussa ja vain joitakin tunteja. Tämä vaikeuttaa esimerkiksi toisesta koulusta siirtyneen oppilaan ryhmäytymistä alakoulusta asti samalla luokalla olleiden joukkoon tai jos oppilas vaihtaa koulua kesken lukuvuoden. Säännöllinen ja jatkuva ryhmäyttäminen yläkoulussa voi helpottaa koulusiirtymisiä sekä ehkäisee tehokkaasti kiusaamista ja syrjintää. Se lisää luokan keskinäistä luottamusta ja näin luo turvallisemman ympäristön esimerkiksi vaikeista asioista keskustelemiseen.

Moninaisuus on käsitteenä erittäin laaja. Rajasimme aiheemme tarkkaan kuunnellen toimeksiantajiamme Diversi Date -hanketta ja Maunun koulua sekä henkilökohtaista mielenkiintoamme. Halusimme nostaa esille erityisesti rasismiin. Sanana rasismi on paljon tunteita herättävä, johon yksilön omat kokemukset sekä asenteet vaikuttavat paljon. Rasismiin puuttuminen koulumaailmassa on haastavaa ja se ei aina näy opettajille. Toiminnallisten ja luovien menetelmien kautta vaikeita asioita pääsee paremmin sanoittamaan oppilaille. On hyvä, jos luokassa herää keskustelua esim. n-sanan käytöstä ja siitä, että se ei ole huumoria. Menetelmäkansion avulla halusimme luoda mahdollisuuden sekä turvallisen tilan keskustella vaikeista aiheista. Tietoisuuden lisääntyminen ja tiedostaminen ovat ensi askelia kohti erilaisuutta hyväksyvää ympäristöä.

Tietoperustamme rakentui niin kotimaisista kuin kansainvälisistäkin lähteistä. Käytimme kasvatustieteisiin, sosiaalitieteisiin ja psykologiaan liittyvää kirjallisuutta ja opinnäytetyössämme oli sekä yksilöllinen että yhteiskunnallinen näkökulma. Menetelmäkansion menetelmien on tarkoitus vahvistaa yksilön itsetuntemusta, mutta samalla lisätä tietoisuutta ympäröivästä yhteiskunnasta.

Kyky toimia moniammatillisessa työyhteisössä on sosionomille tärkeä taito. Työssämme moniammatillisuus näkyi niin lähteiden valinnassa, kuin yhteistyössä Maunun koulunkin kanssa. Lähteinä käytimme esimerkiksi opettajille jo olemassa olevia oppaita monikulttuurisen oppilasryhmän kohtaamiseen. Huomioimme tässä kuitenkin sosionomin näkökulman ja työnkuvan koulumaailmassa kuraattorin tehtävissä. Maunun koulussa teimme tiivistä yhteistyötä rehtorin ja kuraattorin kanssa ja yritimme huomioida opettajien työnkuvan menetelmäkansiota tehdessämme.

Toiminnallisia ja luovia menetelmiä löytyy runsaasti, joten niiden valikoinnissa käytimme tarkkaa arviointia. Menetelmäkansion tietoperustana on kehityspsykologinen lähtökohta, mentalisaatiokyky ja interkulttuurinen kompetenssi. Nuoruusiän yksi tärkeistä kehitystehtävistä on identiteetin muodostuminen, joten menetelmäkansiosta löytyy harjoitteita tätä varten. Mentalisaatiokyvyn kehittämiseen liittyvillä harjoitteilla pyrimme auttamaan

oppilaita tiedostamaan ajatuksia ja tunteita niin oman, kuin toistenkin näkökulmasta. Interkulttuuriseen kompetenssiin liittyvien harjoitteiden on ennen kaikkea tarkoitus lisätä tietoa, tietoisuutta ja tiedostamista.

Kehittämistyöprosessin aikana olemme oppineet avoimen ja rehellisen dialogin sekä hyvien vuorovaikutus- ja yhteistyötaitojen tärkeyden projektin onnistumisen kannalta. Kehittämistyön teimme parityönä, joka vaati rakentavaa kommunikointia parin kanssa. Parityöskentely on ollut sujuvaa ja tasa-arvoista. Luottamus paria kohtaan osoittautui tärkeäksi, sillä ajoittain työskentely tapahtui täysin omien henkilökohtaisten aikataulujen mukaisesti. Itseohjautuvuus oli opinnäytetyömme aikana meidän yhteinen vahvuutemme. Avoin ja rehellinen keskustelu Maunun koulun rehtorin ja kuraattorin kanssa sekä Diversi-Date hankkeen projektipäällikön kanssa auttoivat luomaan monipuolisen menetelmäkansion, joka vastaa jokaisen osapuolen tarpeisiin ja toiveisiin.

Lähteet

Benjamin, S. 2014. Kulttuuri-identiteetti — Merkitys kehitykselle ja kotoutumiselle. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura. Tallinna: K-Print. Viitattu 24.8.2022 Saatavana sähköisesti osoitteessa:

https://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/monikulttuurisuus_kansio/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf

Benjamin, S.; Salonen, V.; Gearon, L.; Koirikivi, P. & Kuusisto, A. 2021. Safe Space, Dangerous Territory: Young people's views on preventing radicalization through education – Perspectives for Pre-Service Teacher Education. Viitattu 27.9.2022 <https://www.mdpi.com/2227-7102/11/5/205/htm>

Cantel, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa. Jyväskylä: Ps-kustannus

Kalland, M; Kauppi, A; Koskull, M; Mäkelä, J; Mäntymaa, M; Oksanen, E; Palujo, M; Puura, K; Pyykkönen, N; Salo, S; Sourander, J; Takalo, A; Viinikka, A 2014. Mentalisaatio. Tampere: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Karjalainen, A-L 2019. Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveystalalle. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Katainen, U. 2004. Toiminnalliset menetelmät, tarinat ja oppiminen. Aikuskasvatus 2/2004. Näkökulmia käytäntöön. Viitattu 24.8.2022. <https://journal.fi/aikuskasvatus/article/download/93557/52>

Kirkon ulkomaanapu 2021. Yhteinen pallo-Opas kriittiseen globaalikasvatukseen. Viitattu 24.8.2022. https://www.changemaker.fi/wp-content/uploads/Changemaker_gloaalikasvatusopas_171221_web.pdf

Koirikivi, P. & Benjamin, S. 2020. Mitä resilienssi on? Helsingin yliopiston verkkojulkaisu 23.3.2020. Viitattu 20.9.2022. <https://www2.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/mita-resilienssi-on>

Korhonen, L. 2021. Pulassa lapsen kanssa. Terveyskirjasto: Kasvu ja kehitys eri-ikäkausiina. Viitattu 27.10.2022. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018#s5>

KuTiMat 2021. Opas opettajille kulttuurisen moninaisuuden kohtaamiselle perusopetuksessa. Kulttuurinen moninaisuus osaksi koulun arkea ja käytänteitä. Saatavilla verkossa:

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/OpeOpas-KuTiMat%20%281%29.pdf>

Kuuluvainen, S.; Pihlajamaa, M.; Savolainen, T.; Nissinen, H.; Juhola, A.; Ervamaa, E. 2017. Vihapuheesta dialogiin. Koulutusmateriaali vihapuhetta käsitteleville oppitunneille. Plan International Suomi. Helsinki. Viitattu 28.8.2022.

https://www.globaalikoulu.net/wp-content/uploads/2017/09/Plan_Vihapuhe_koulutusmateriaali_34s.pdf

Larmo, A. 2017. Mentalisaatio-kyky pitää mieli mielessä. Teoksessa I. Laitinen & S. Ollikainen (toim.) Mentalisaatio. Teoriasta käytäntöön. Therapie-säätiö 2017. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy, 16-19.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2020. Menetelmien valitseminen. Viitattu 27.10.2022. mll.fi

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2021. Viitattu 19.9.2022. mll.fi

Miettinen, V. 2015. Kehityopsykologit: Maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnin tukeminen kannattaa. Kuntalehti 28.10.2015. Viitattu 19.9.2022

<https://kuntalehti.fi/uutiset/sote/kehityopsykologit-maahanmuuttajanuorten-hyvinvoinnin-tukeminen-kannattaa/>

Mixed Finns ry. 2022. Opas antirasistisempaan koulutusjärjestelmään. Viitattu 31.10. 2022. Saatavilla: <https://www.mixedfinns.fi/wp-content/uploads/2022/03/opas-antirasistisempaan-koulutusjarjestelmaan.pdf>

Nurmi, J-E.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: PS-kustannus

Oikeusministeriö 2022. Antirasistinen sanasto. Viitattu 24.8.2022.

<https://yhdenvertaisuus.fi/sanasto>

Opetussuunnitelma 2016, Ruskon Kunta. Saatavilla sähköisesti osoitteessa:

<https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-ylops-service/api/dokumentit/4767261>

Opetushallitus 2022. Mitä kulttuurilla tarkoitetaan. Viitattu 24.8.4.2022.

<https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/mita-kulttuurilla-tarkoitetaan>

- Opetushallitus 2022. Miina ja Ville. Opettajan aineisto. Viitattu 12.10.2022.
<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/miina-ja-ville-opettajan-oppaita/miina-ville-ja-oikeudenmukaisuus-24>
- Oppilas- ja opiskeluluohuoltolaki. 2013. L 1287/2013 muutoksineen. 7.11.2022
Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>
- Pajulo, M.; Salo, S. & Pyykkönen, N. 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. Duodecim 131, 1050–7. Viitattu 28.8.2022
<https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo12278.pdf>
- Pollari, J. & Koppinen, M-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rastas, A. 2007. Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Tampereen yliopisto: Akateeminen väitöskirja.
- Rastas, A.; Huttunen, L.; Löytty, O. 2005. Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino
- Ruskon kunta. 2017. Ruskon kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 30.8.2017. Viitattu 27.9.2022.
- Ruskon kunta 2022. Maunun koulu. Viitattu 6.4.2022.
<https://rusko.fi/toimipistelista/maunun-koulu/>
- Ryhmäyttämisosopas. 2018. Mast- hanke. Viitattu 12.10. Saatavilla sähköisenä:
<https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Ryhmayttamisopas.pdf>
- Silvola, K.; Aitolehti, S. 2006. Psykodraama psykoterapiana. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 24.8.2022. Saatavilla:
<https://www.duodecimlehti.fi/duo95609>
- Simola, R. & Heikkinen, K. (toim.) 2003. Monenkirjavia rasismi. Joensuu University Press.
- Suomen Perustuslaki 1999/731. Viitattu 30.10.2022. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P12>
- Suomen Punainen risti 2022. Mitä rasismi on? Viitattu 24.8.2022.
<https://www.punainenristi.fi/tyomme/rasisminvastainen-toiminta/mita-rasismi-on/>

Suomen YK-liitto 2022. Turvallinen tila. Viitattu 19.9.2022.

<https://www.ykliitto.fi/turvallinen-tila>

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2022. Luovat menetelmät vahvistavat osallisuutta. Viitattu 27.10.2022 thl.fi

Talib, M.; Löfström, J.; Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajille. 1. painos. Helsinki: Wsoy.

Turun ammattikorkeakoulu 2022. Diversi-Date. Moninaisuustreffit. Viitattu 12.11.2022. <https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/diversi-date/>

Varhaiskasvatuksen opettajien liitto 2022. Tavoitteena moninaisuuden ymmärtäminen. Viitattu 24.8.2022. <https://www.vol.fi/uutiset/tavoitteena-moninaisuuden-ymmartaminen/>

Vernerinet. 2014. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Viitattu 27.9.2022. <https://verneri.net/yleis/identiteetti-minakuva-ja-itsetunto>

Väestöliitto 2022. Moninaisuus. Viitattu 24.8.2022.

<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/ymparisto/moninaisuus>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022. Rasismi. Viitattu 24.8.2022.

<https://syrjinta.fi/rasismi>

Maunun koulun yhdenvertaisuussuunnitelma

MAUNUN KOULUN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSSUUNNITELMA 2020 – 2023

TASA-ARVO

Tasa-arvolain päämäärä on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lisäksi lain tarkoitus on estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. (Tasa-arvolaki 1-3 §)

YHDENVERTAISUUS

Yhdenvertaisuuslain on tarkoitus edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa (Yhdenvertaisuuslaki 1§). Yhdenvertaisuussuunnittelun päämäärä on syrjinnän tunnistaminen, siihen puuttuminen, toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi, yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteuttaminen ja osallisuuden lisääminen (Yhdenvertaisuussuunnittelun opas, sisäministeriö 2010, 14).

Tämä suunnitelma on laadittu yhteistyössä oppilaiden kanssa.

TAVOITTE:

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus lähtee jokaisesta, niin opettajasta kuin oppilaasta. Tavoitteena on, että Maunun koulu on salliva ja ymmärtäväinen, mikä tukee tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa jokainen saa olla oma itsensä ja jokaista kohdellaan samalla lailla ja kannustetaan.

”Olisin kiva eikä ketään kiusattaisi.”

”Tasa-arvoinen koulu kunnioittaa kaikkia.”

”Kaikilla olisi hyvä olla”

TOIMENPITEET

1. Tasa- ja yhdenvertaista kouluyhteisöä ylläpidetään puuttumalla jokapäiväiseen kielenkäyttöön ja toimintaan kaikkien koulun aikuisten toimesta.

1. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteuttamisen konkreettisenä työvälineinä on KiVa – ohjelma sen antamine työkaluineen.
2. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus asioiden esillä pitäminen teemakokonaisuuksien tai –tuntien avulla esim. kutsumalla vuosittain ulkopuolinen asiantuntija puhumaan asiasta kouluyhteisölle.
3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioista puhutaan tarpeen mukaan yhteisöllisessä oppilashuollossa sekä opettajainkokouksissa että oppilaskunnan hallituksen kokoontumisissa.

SEURANTA

1. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteutumisesta vastaa ja sitä seuraa yhteisöllinen oppilashuolto.
2. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely päivitetään oppilas- ja henkilökuntakyselyllä vuosittain viikoilla 16-17
3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma uudistetaan seuraavan kerran vuonna 2023 (kolmen vuoden välein)

YHDENVERTAISESTI ERILAISIA YHDESSÄ

**MENETELMÄKANSIO MONINAISUUDEN
KOHTAAMISEN TUEKSI YLÄKOULUSSA**

Menetelmäkansion käyttäjälle

Tervetuloa Yhdenvertaisesti erilaisia yhdessä-menetelmäkansion pariin. Onpa mukavaa, että olet löytänyt tämän menetelmäkansion. Toivottavasti siitä on iloa ja apua sinulle!

Yhdenvertaisesti erilaisia yhdessä- menetelmäkansio on yläkouluille suunnattu toiminnallisia ja luovia menetelmiä hyödyntävä materiaali moninaisuuden kohtaamisen tueksi. Menetelmäkansion harjoitteissa keskitytään ryhmäytymiseen, moninaisuuteen sekä siihen liittyvän sanaston tutustumiseen. Menetelmäkansio on suunnattu yläkoulun henkilökunnalle, mutta erityisesti kansiossa on pyritty huomioida eri oppiaineiden aineenopettajat ehdotuksilla siitä, mihin oppiaineisiin harjoitteita voisi soveltaa. Harjoitteet on pyritty pitämään yksinkertaisina ja helppoina toteuttaa, eivätkä ne vaadi pitkää etukäteisvalmistelua. Menetelmäkansion harjoitteiden tavoitteena on lisätä tietoisuutta moninaisuudesta ja siihen liittyvästä käsitteistöstä sekä ryhmäyttää luokkaa samalla tutustuttaen heitä toisiinsa.

Menetelmäkansion menetelmät pohjautuvat mentalisaation ja interkulttuurisen kompetenssin vahvistamiseen. Näiden kahden osa-alueen kehittäminen auttaa vahvistamaan oppilaiden omaa identiteettiä, näkemään asioita useasta eri näkökulmasta sekä hyväksymään ja ymmärtämään erilaisuutta.

Jokaisen harjoitteen kohdalla on avattu auki harjoitteen tavoitteet sekä siihen vaadittavat tarvikkeet. Lisäksi harjoitteen yhteydestä löytyy kohta: ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa, joka tarkoittaa vinkkiä aineenopettajille siitä, minkä oppiaineen opetuksen yhteyteen kyseinen harjoite voisi sopia. Oppiaine ehdotukset ovat suuntaa antavia ja antaa tilaa menetelmien soveltamiseen missä tahansa oppiaineessa.

Oppiaine ehdotuksessa lukiessa kielet, ajatellaan harjoitteen sopivan minkä tahansa kielen opetuksen yhteyteen. Harjoitteisiin on kuitenkin jätetty muokkaamisen mahdollisuus, jolloin ainoastaan mielikuvitus on rajana siinä, millaisia variaatioita harjoitteista haluaa tehdä.

Harjoitteiden yhteydessä lukiessa ”Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.”, tarkoitetaan, että harjoitetta on mukautettu niin, että se soveltuu yläkouluikäisten lasten kanssa työskentelyyn ja vastaamaan tarvetta moninaisuutta tukeville harjoitteille.

Menetelmäkansio on osa Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyötä. Kansio on tuotettu yhteistyössä Ruskon kunnan Maunun koulun sekä Diversi Date- hankkeen kanssa. Tämä on opinnäytetyön liitteenä julkaistu versio menetelmäkansiosta, joka tulee Diversi Date- hankkeen toimesta saamaan kuvituksen ja taiton vasta opinnäytetyön valmistuttua.

Materiaalin tekijät: Saara Jaatinen ja Sanna Engström 2022

Sisälllys

<u>Menetelmäkansion käyttäjälle</u>	50
<u>Harjoitteet</u>	53
<u>1. Moninaisuutta etsimässä – kirja tai lehtitehtävä</u>	53
<u>2. Sanojen selitystä</u>	54
<u>3. Kopittelua</u>	56
<u>4. Arvot pohdintaan</u>	57
<u>5. Tehdään luokkaan mielipidejana</u>	58
<u>6. Huoneentaulu</u>	59
<u>7. Ideariihi</u>	60
<u>8. Taiteilijat työssä!</u>	61
<u>9. Ilman sanoja</u>	62
<u>10. Ei hajuakaan!</u>	63
<u>11. Kuka löytää oikean sanan?</u>	64
<u>12. Tullaan tutuksi rytmillä!</u>	65
<u>13. Puhetta tunteella</u>	66
<u>14. Kuva puhuu</u>	67
<u>15. Minun puuni</u>	68
<u>16. Ajatusten nollaus</u>	70
<u>17. Samanlainen ja erilainen</u>	71
<u>18. Lauseilla tutuksi</u>	72
<u>19. Minä ja minun elämäni eri tavoin esitettynä</u>	73
<u>20. Minun parhaat puoleni</u>	74
<u>21. Moikataan kun tavataan!</u>	75
<u>23. Vaikutusten virta</u>	78
<u>24. Kunnioitetaan ja arvostetaan!</u>	79
<u>25. Miten toimit jos...</u>	80
<u>26. Epäreilu kilpailu</u>	81
<u>27. Elämäni kesät</u>	82
<u>28. Minun elämäni</u>	83
<u>29. Tarinatuokio</u>	84
<u>30. Haaveillaan yhdessä</u>	85
<u>31. Värit tunteille</u>	86
<u>32. A, B, C, D, E, F, G...</u>	87

<u>33. Listani mun</u>	88
<u>34. Kävele kuin kävelisit...</u>	89
<u>35. Uusi ystäväni Puu</u>	90
<u>36. Monet eri näkemykset</u>	91
<u>37. Fiiliskierros</u>	93
<u>38. Tutkimusmatkalla maailmaan!</u>	95
<u>39. Maakkoset eli moninaisuuden aakkoset</u>	96
<u>40. Hyvä tyyppi ja Paha tyyppi</u>	97
<u>41. Sanattomalla viestillä kavereiksi</u>	98
<u>Sanasto</u>	99

Harjoitteet

1. Moninaisuutta etsimässä – kirja tai lehtitehtävä

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: Historia, maantieto, äidinkieli, biologia, yhteiskuntaoppi tai terveystieto

Harjoitteen voi toteuttaa kuitenkin myös monen muun oppiaineen oppikirjoja apuna käyttäen.

Tavoitteet: Huomata ja tunnistaa ympäröivän maailman moninaisuus ja samalla lisätä omaa ymmärrystä moninaisuutta kohtaan

Tarvikkeet: aikakauslehtiä, sanomalehtiä tai oppikirja, kynä, paperia ja mahdollisesti post-it lappuja/ liitutaulu

- ❖ Käydään luokan kanssa läpi se, mitä moninaisuus tarkoittaa.
- ❖ Selataan erilaisia aikakauslehtiä.
- ❖ Tutkitaan, miten moninaisuus näkyy lehden kuvissa ja otsikoissa. Näkyykö ollenkaan? Miten voisi näkyä enemmän/paremmin? Moninaisuus käsitettä voi olla tarpeen määrittellä oppilaille ennen harjoitteen aloittamista.
- ❖ Kerätään huomiota ylös esimerkiksi post-it lapuille tai taululle. Käytetään niitä keskustelun pohjana moninaisuudesta.

2. Sanojen selitystä

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: Soveltuu monen oppiaineen yhteyteen. Sanoja voi valita oppiaineen mukaisesti. Esimerkiksi uskonto, musiikki, maantieto, historia, biologia.

Tavoitteet: Moninaisuuteen liittyvään sanastoon tutustuminen ja oppiminen, moninaisuudesta tietoisuuden lisääntyminen

Tarvikkeet: sanaselityspelin kortit

Sanojen selitystä parin kanssa ja näin aiheen sanaston tutuksi tuleminen. Voidaan pelata myös yhdessä koko luokan kanssa niin, että se oppilas, joka tietää kyseisen sanan vastaa viittaamalla. Näin asiasta tietämätön oppilas ei nouse esille luokassa. Tällöin selittäjä voi olla opettaja tai vapaaehtoinen oppilas.

Sanaston, jossa on selitetty aiheeseen liittyviä käsitteitä lyhyesti, voi ottaa mukaan harjoitteen yhteyteen niiden sanojen varalta, jotka eivät ole tuttuja osallistujille. Sanasto löytyy menetelmäkansion lopusta.

- ❖ Selitetään parille yhtä sanaa kerrallaan niin, että kyseistä sanaa ei saa sanoa ääneen. Selittämisessä täytyy käyttää muita valittua sanaa kuvailevia sanoja. Pari yrittää arvata sanan.
- ❖ Voidaan tehdä myös kilpailuksi: eniten sanoja tietyssä ajassa oikein tiennyt voittaa.

Seuraavalla sivulla on sanaselityspelikortit. Jokaiselle parille voi jakaa yhden tulostetun sanaselityspelin sanakortit, jolloin molemmille tulee selitettäväksi kymmenen sanaa.

Psst! Sanaselitys kortteja voi tehdä myös itse lisää esimerkiksi yhdessä oppilaiden kanssa ennen harjoitusta. Joukossa voi olla helppoja, entuudestaan tutumpia sanoja sekä myös hieman haastavampia ja oppilaille uusia sanoja.

Sanoja, joita voisi hyödyntää on esimerkiksi: etninen vähemmistö, kansallisuus, kansalaisuus, etninen tausta, monikulttuurinen, kulttuuri-identiteetti, kotoutuminen, mikroaggressio

Harjoite on kehitetty Alias-pelin ideaa mukaillen käsittelemään moninaisuus- teemaa.

RASISMI	TASA-ARVO
YHDENVERTAISUUS	KULTTUURI
ULKOMAALAINEN	SYRJINTÄ
MAAHANMUUTTAJA	KULTTUURISENSITIIVISYYS
VÄHEMMISTÖ	VIHAPUHE
SANANVAPAAUS	STEREOTYPIA
SUVAITSEVAISUUS	KOTIMAA
VALTAVÄESTÖ	IDENTITEETTI
PAKOLAINEN	ANTIRASISMI
VALKONORMATIIVISUUS	KULTTUURIEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS

3. Kopittelu

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: historia, yhteiskuntaoppi, äidinkieli, maantieto

Esimerkiksi: Historiassa tai uskonnossa voi olla vainot teemana. Valitaan sitä kuvaava termi kuten esim. vihapuhe, syrjintä, tasa-arvo. Näin saadaan oppitunnin alkuun alustus myös oppiaineen aiheeseen.

Tavoitteet: Moninaisuuteen liittyvään sanastoon tutustuminen ja oppiminen, moninaisuudesta tietoisuuden lisääntyminen

Tarvikkeet: sanalista, yksi tai useampi pallo/hernepussi

- ❖ Opettaja sanoo jonkin moninaisuuteen liittyvän sanan, kuten tasa-arvo.
- ❖ Heitellään yhdessä isossa tai useamassa pienemmässä ringissä palloa/hernepussia oppilaalta toiselle. Jokainen sanoo vuorollaan (kun saa pallon/hernepussin omaan käteensä) asioita/ajatuksia, jotka tulevat mieleen opettajan antamasta sanasta.
- ❖ Käydään keskustelua esiin tulleista ajatuksista. Keskustelun aikana opettaja voi kumota esimerkiksi vääriä stereotyyppioita.

Tehtävän 2 yhteydessä annettuja sanoja tai sanaselityspelin kortteja voi käyttää tässä harjoitteessa apuna. Lisäksi saatavillanne on menetelmäkansion lopussa oleva sanasto.

Lähde: Liikkuva koulu. 2022. TOP-vinkit- jokaiseen oppiaineeseen sovellettavat toiminnalliset menetelmät. Viitattu 28.10.2022 <https://www.liikkuvakoulu.fi/topvinkit>

4. Arvot pohdintaan

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: yhteiskuntaoppi, uskonto

Tavoitteet: Herättää oppilaiden ajatuksia omista arvoista ja itselle tärkeistä asioista.

Tarvikkeet: Kysymykset arvoista

- ❖ Opettaja jakaa jokaiselle parille yhden kysymyksen. Kysymykset voi jakaa suullisesti, heijastaa taululle, ja jakaa siitä pareille tai tulostaa ja jakaa kirjallisessa versiossa oppilaille.
- ❖ Jakaudutaan pareittain keskustelemaan oman kortin kysymyksestä.
- ❖ Kysymyksiä voi tarvittaessa keksiä lisää. Tehtävän onnistumisen kannalta ei haittaa, vaikka useammalla parilla olisi sama lause mietittävänä.

Arvot elämässä

Millainen on hyvä ystävä?

Mitä arkielämässä/koulussa tarkoittaa tasa-arvo?

Millaiset asiat luovat sinulle hyvää oloa?

Mitä tarkoittaa nähdäksi tuleminen?

Mitä on vapaus?

Millaisista asioista haaveilet?

Mitä tarkoittaa hyvä elämä?

Lopuksi on mahdollista keskustella koko luokan kanssa tehtävän herättämistä fiiliksistä. Tehtävän kannalta tärkeät oivallukset omista arvoista, on toivottavaa ilmetä kuitenkin jo parikeskusteluiden aikana.

Lähde: Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2018. Hyvinvointitaidot-Tukioppilaiden koulutusmateriaali. Viitattu 28.10.2022. Saatavilla:

<https://cdn.mll.fi/prod/2018/03/09152716/Hyvinvointitaidot.pdf>

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

5. Tehdään luokkaan mielipidejana

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: matematiikka

Tavoitteet: Pohtia omia näkemyksiä ja vahvistaa omaa identiteettiä. Rohkaistaan seisomaan näkyvästi oman mielipiteen takana. Opitaan perustelemaan omia mielipiteitä ja näkemyksiä. Opitaan myös arvostamaan muiden mielipiteitä. Lisää osallistumista.

Tarvikkeet: Valmiit väittämät

- ❖ Luodaan luokkaan jana. Siirretään tarvittaessa pöytiä ja tuoleja hieman sivummalle.
- ❖ Päätetään, että luokan toisessa päässä on "samaa mieltä" ja toisessa "eri mieltä". Keskellä on "ei samaa, eikä eri mieltä".
- ❖ Opettaja lukee väitteitä ja oppilaat asettuvat oman näkemyksensä mukaisesti janalle.
- ❖ Jokaisen väitteen jälkeen käydään keskustelua väitteestä, muutama vapaaehtoinen oppilas voi kertoa miksi on juuri siinä kohdassa janaa. Tässä kohtaa harjoitellaan oman mielipiteen perustelemista ja toisen ihmisen kuuntelemista.
- ❖ Ne, jotka ovat kohdassa "eri mieltä" esimerkiksi väitteessä "Tiedän, mitä tarkoittaa vihapuhe." kaipaavat varmasti lisätietoa aiheesta. Opettaja voi lyhyesti käydä termejä läpi oppilaiden kanssa.

Väitteitä:

Tiedän, mitä tarkoittaa vihapuhe.

Olen havainnut vihapuhetta koulussa tai sosiaalisessa mediassa.

Haluan, että kaikilla on mukavaa käydä koulussa.

Tiedän, kenen puoleen käännyin, jos havaitsen koulussa vihapuhetta.

On opettavaista, kuulla koulutovereiden erilaisista taustoista ja elämäkokemuksista.

Mielestäni muihin kohdistuva epäsopeva käytös on todella väärin.

Vihapuhetta kuullessani puutun siihen.

On hyvän kaverin merkki, kun puuttuu rasismiin koulussa.

Rasismissa ei ole mitään hyvää.

Yritän itse parhaani mukaan käyttäytyä tasa-arvoisesti kaikkia kohtaan.

Huom! Tarvittaessa opettaja voi keksiä itse lisää väitteitä.

Huom! Matematiikassa voidaan esimerkiksi laskea prosenttia siitä, kuinka suuri osa luokasta seisoo "eri mieltä" vastauksen kohdalla.

Lähde: Plan International Globaalikoulu. 2022. Oppimateriaali vaikuttamisesta nettikeskusteluihin. Harjoite 1. Mielipidejana. Viitattu 30.10.2022. Saatavilla: <https://www.globaalikoulu.net/wp-content/uploads/2022/05/Oppimateriaali-vaikuttamisesta-nettikeskusteluihin.pdf> Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

6. Huoneentaulu

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: kuvaamataito, kielet (esim. englanti, ruotsi, saksa, espanja, ranska, venäjä)

Kielten opetuksessa huoneentaulu voidaan tehdä vieraalla kielellä, kuten esimerkiksi saksaksi.

Tavoitteet: Pohditaan käytännön toimia, joilla oppilaat voivat itse kannustaa toisiaan suvaitsevaisuuteen, vastustamaan rasismia ja lisäämään tasa-arvoa koulussa. Kannustetaan huomioimaan ja kohteilemaan hyvin toinen toisiamme.

Tarvikkeet: Eri värisiä ja kokoisia papereita sekä kyniä

- ❖ Alkuun voidaan alustaa oppilaille tasa-arvoa ja rasismia koulumaailmassa.
- ❖ Jaetaan luokka noin 4 hengen ryhmiin.
- ❖ Jokainen ryhmä tekee huoneentaulun, jossa on voimalaus, joka kannustaa esimerkiksi rasismin vastustamiseen ja tasa-arvoon koulussa.
- ❖ Lause voi olla mikä vaan kannustus, jota kaikkien olisi hyvä noudattaa.
Esimerkiksi: Älä ole hiljainen hyväksyjä! Puutu rasismiin sitä huomattessasi!
- ❖ Laitetaan valmiit lopputulokset koulun käytävälle muistuttamaan tärkeitä voimauseista jokapäiväisessä arjessa koulussa.

7. Ideariihi

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: Kuvaamataito, äidinkieli

Tavoitteet: Herättää oppilaiden omaa sisäistä motivaatiota ja ajatuksia sekä toimia, joiden avulla syrjintä ja rasismi koulussa vähenisi. Osallisuuden lisääminen.

Tarvikkeet: Kynä ja paperi tai tabletti/tietokone

- ❖ Jaetaan luokka noin 4 hengen ryhmiin.
- ❖ Ryhmät miettivät keinoja tai harjoitteita, joiden avulla rasismi koulussa voisi vähentyä ja tasa-arvo lisääntyä. Miettimiseen riittää jopa 10 minuuttia ja keinoksi sopii kaikki ensimmäiseksi mieleen tuleva.
- ❖ Käydään ehdotuksia läpi yhdessä. Voidaan miettiä esimerkiksi, onko ehdotuksen toteuttaminen mahdollista aloittaa vaikkapa heti. Voidaan pohtia myös muita pintaan nousseita ajatuksia ja tunteita.
- ❖ Ehdotuksista voisi tehdä esimerkiksi ison puun koulun käytävän tai luokkahuoneen seinälle. Ideoita voidaan alkaa toteuttaa yksi kerrallaan seuraavien oppituntien aikana.
- ❖ Voidaan koota yhdessä toimintasuunnitelma, jonka pohjalta ideoita aletaan toteuttamaan.

8. Taiteilijat työssä!

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: biologia, terveystieto, historia, kemia, fysiikka

Tavoitteet: Tehdä tietoiseksi itsestä heräävät spontaanit ajatukset, erilaisuuden huomaaminen, ryhmäytyminen

Tarvikkeet: paperia ja kyniä

- ❖ Annetaan ennalta sovittu aika esimerkiksi 2 minuuttia.
- ❖ Annetaan valmis aihe, josta jokainen alkaa piirtämään omalle tyhjälle paperille asioita, jotka tulevat ensimmäisenä spontaanisti mieleen.
- ❖ Jokainen esittelee piirroksena. Vertaillaan valmiita lopputuloksia, mutta ei arvostella taiteellista puolta. Jos piirtäminen tuntuu itselle vaikealta, voidaan kirjoittaa myös mieleen tulevia asioita ylös.
- ❖ Käydään keskustelua siitä, miten erilaisia tuotoksia luokassa saatiin aikaan, vaikka aihe oli täysin sama. Kytetään keskustelu siihen, miten samassa huoneessa, saman ikäiset, samasta sanasta saavat niin erilaiset tuotokset. Miten olemme kaikki tavallaan ihan samanlaisia, mutta erilaisia, yhtä hyviä ja tärkeitä yksilöitä.
- ❖ **Nopeutettu versio** esimerkiksi oppitunnin alkuun: Kirjoita annetusta aiheesta yksi sana, joka tulee ensimmäisenä mieleen. Voidaan käydä sen jälkeen sanat läpi ja sama keskustelu kuin pidemmässä versiossa.

Moninaisuuteen liittyviä sanoja voi lainata tehtävän 2 sanoista tai menetelmäkansion lopussa olevasta sanastosta.

Lähde: Lasten sisä- ja ulkoleikkejä- kortit

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

9. Ilman sanoja

Ehdotus oppiaineista, joihin harjoitetta voi soveltaa: äidinkieli, kielet, musiikki, ilmaisutaito

Tavoitteet: Oppia lisää vuorovaikutustaidoista sekä sanattomasta viestinnästä.

Tarvikkeet: Ongelman ratkaisuun tarvittavat välineet esim. kynä ja paperi, kuvia, puhelin ym.

Harjoitus voidaan aloittaa pareista ja siirtyä sen jälkeen asteittain isompiin ryhmiin.

Haasteellisuus kasvaa, mitä isommat ryhmät ovat.

- ❖ Jaetaan luokka 3–4 henkilön ryhmiin. Mitä pienempi ryhmä, sen helpompi tehtävä. Tehtävää voi vaikeuttaa ryhmäkoko kasvatamalla.
- ❖ Yhdelle ryhmän jäsenistä annetaan ratkaistavaksi ongelma. Hänen tulisi pyytää muita ryhmäläisiä auttamaan ongelman ratkaisussa. Koko tehtävä on tarkoitus suorittaa ilman sanoja. Ryhmäläiset voivat kommunikoida keskenään käyttäen eleitä, äänneitä, kuvia ja esimerkiksi emojiä.
- ❖ Lopuksi käydään läpi ongelmat ja ratkaisut. Osuiko ryhmä oikeaan?

Esimerkkejä ongelmatilanteista:

- Oppilaan tulisi pyytää lainaksi puhelinta, jotta voi soittaa kotiin tulevansa myöhässä.

- Ryhmän tulisi rakentaa lintupönttö.

- Ryhmän tulisi löytää mahdollisimman monta sinistä, keltaista, punaista, valkoista ym esinettä, asiaa tavaraa luokasta.

- Yhdellä ryhmäläisistä on satuttanut kätensä ja hänen tarvitsisi tietää, missä terveydenhoitaja on.

- Uusi oppilas on tullut luokkaan ja hän etsii opettajan huonetta.

- Ryhmän tulisi piirtää yhdessä kuva, jonka teemana on esimerkiksi auringonlasku. Kaikkien tulisi osallistua piirtämiseen.

Ongelmia voi keksiä lisää vaikkapa yhdessä oppilaiden kanssa.

Lähde: Pollari & Koppinen. 2011, 149. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten

10. Ei hajuakaan!

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: musiikki, äidinkieli, voidaan soveltaa mihin vain oppiaineeseen

Tavoitteet: Oppia moninaisuuden liittyvää sanastoa. Pyrkiä harjoittelemaan keskittymistä ja huomion keskittämistä tiettyyn asiaan.

Tarvikkeet: Liitu- tai valkotaulu

- ❖ Voi olla hyvä alustaa tehtävää niin, että sanat liittyvät esimerkiksi moninaisuuden, jos sanat ovat oppilaille vieraita.
- ❖ Lähetetään yksi vapaaehtoinen oppilas odottamaan luokan ulkopuolelle.
- ❖ Valitaan sana.
- ❖ Tavutetaan sana. Esim. Mo-ni-nai-suus
- ❖ Jaetaan luokka niin moneen ryhmään kuin sanassa on tavuja. Esimerkki sanaa käytettäessä neljään ryhmään. Mahdollisimman pitkä sana tuo harjoitteeseen lisää haastetta!
- ❖ Jaetaan jokaiselle ryhmälle yksi tavu valitusta sanasta. Esim. yhdellä ryhmällä on tavu MO.
- ❖ Luokan ulkopuolella ollut oppilas palaa luokkaan. Muut hokevat VAIN oman ryhmänsä yhtä tavua koko ajan lakkaamatta. Luokassa on sanasekamelska.
- ❖ Ulkopuolella ollut oppilas kuuntelee tavuja ja yrittää muodostaa niistä sanaa. Jos sanat ovat vaikeita, voidaan käyttää liitutaalua apuna.

Sanoja voi olla esim. Itsetunto, rasismi, yhdenvertaisuus, kiusaaminen, kulttuuri, moninaisuus, erilaisuus yms. Myös tehtävän 2 yhteydessä mainittuja moninaisuus teemaan liittyviä muita sanoja voi hyödyntää.

Lähde: Lasten sisä- ja ulkoleikkejä- kortit

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

11. Kuka löytää oikean sanan?

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: äidinkieli, kielet

Harjoite voidaan toteuttaa myös muulla kuin suomen kielellä.

Tavoitteet: Moninaisuuteen liittyvään sanastoon tutustuminen, hahmottamiskyvyn ja luovan ongelmanratkaisukyvyyn kehittäminen

Tarvikkeet: Paperia ja kyniä, mahdolliset valmiit kysymykset ja vastaukset

- ❖ Opettaja kertoo oppilaille tehtävään valitseman teeman. Esimerkiksi: ihmisten moninaisuus.
- ❖ Kirjoitetaan lappuun kysymys ja vastaus. Vastauksessa on kuitenkin mennyt kirjaimet sekaisin. Oppilaiden on tarkoitus järjestää kirjaimet uudelleen ja löytää siten vastaus kysymykseen. Jos vastauksen löytäminen tuntuu vaikealta, voi apuna käyttää listaa sanoista, joiden joukossa on oikea vastaus. Sanoja voi ottaa esimerkiksi tehtävän 2 yhteydessä olevasta sanalistasta.
- ❖ Voidaan antaa myös aihe oppilaille esim. Rasismi. Lapset keksivät kysymykset ja vastaukset ja sekoittavat kirjaimet vastauksessa. Oppilaat antavat sitten luokkatovereilleen kysymykset selvitettäväksi.
- ❖ Kysymys ja oikeat vastaukset käydään lopuksi läpi ja opitaan ja keskustellaan niistä.

Esimerkiksi

Mitä on tilanne, jossa henkilöä syrjitään ihon värinsä vuoksi?

S S I A M R I = RASISMI

Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia, jolloin vallitsee...?

O R A A T S A V =TASA-ARVO

Huom! Voidaan myös yhdistellä kahta eri kieltä. Esimerkiksi kysymys englanniksi ja vastaus suomeksi.

Lähde: Lasten sisä- ja ulkoleikkejä- kortit

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

12. Tullaan tutuksi rytmillä!

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: musiikki, terveystieto, kielet, voidaan soveltaa kaikkiin oppiaineisiin

Tavoitteet: Tutustuminen, ryhmäytyminen, itsen ja oman identiteetin sekä oman elämänhistorian tiedostaminen ja niiden tärkeyden pohtiminen.

Tarvikkeet: -

- ❖ Muodostetaan piiri. Rytmitetään jaloilla yhdessä samassa tahdissa askeltaen. Otetaan askel sivulle ja askel takaisin lähtöasentoon.
- ❖ Kun rytmi sujuu ja kaikki pysyvät rytmissä luontevasti, jokainen sanoo vuorollaan ringissä oman nimensä askelluksen rytmissä.
- ❖ Nimikierroksen jälkeen jokainen sanoo oman nimensä ja oman nimen alkukirjaimella alkavan asian, joka on itselle tärkeä. Esimerkiksi Jesper Jääkiekko.
- ❖ Itselle tärkeä asia voi liittyä esimerkiksi menneisyyteen/nuoruuteen/lapsuuteen. Esim. kulttuuriin tai kotimaahan/kaupunkiin tai tärkeisiin ihmisiin.
- ❖ Kierroksen jälkeen tehdään niin, että rytmissä yhteen ääneen sanotaan vuorotellen jokaisen osallistujan nimi ja hänelle tärkeä asia.
Esimerkiksi Jesper Jääkiekko
- ❖ Näin jää nimet ja tärkeät asiat mieleen. Opitaan tuntemaan toisiamme lisää.

Tutussa ryhmässä nimikierros voidaan jättää pois ja keskittyä vain jokaisen valitsemiin tärkeisiin asioihin.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Rytmillä ryhmäksi. Luovan toiminnan työtavat. s. 30

13. Puhetta tunteella

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: äidinkieli, ilmaisutaito, kielet, musiikki

Tavoitteet: Sanattoman viestinnän tärkeyden ymmärtäminen, äänenpainon vaikutus puhuttuun viestiin

Tarvikkeet: -

- ❖ Oppilaat keksivät tai jaetaan oppilaille valmiit moninaisuuteen tai yhdenvertaisuuteen tai rasismin vastustamiseen liittyvät lauseet.
- ❖ Muistutetaan äänenpainon, äänensävyn ja kasvon ilmeiden merkityksestä sanotun viestin tulkintaan.
- ❖ Jokainen vuorotellen sanoo lauseen valitsemallaan tyyllillä, jotka ovat...

Niin nopea kuin pystyt

Hyvin hidas

Vihainen

Todella hiljainen

Iloinen

Suloinen

Terävä

Vedenalainen

Muut yrittävät arvuutella, mitä puhetaapaa puhuja koittaa imitoida.

Toinen versio:

Niin, että samaa lausetta sanovat vapaaehtoiset henkilöt eri tavoin ja muut yrittävät arvuutella, mikä tyyli on kyseessä. Samaa lausetta sanottaessa korostuu, miten puhetyyli ja äänensävy muuttaa sanotun asian tulkintaa.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Puhekuorosävellys. Luovan toiminnan työtavat. s. 32

Harjoitetta on osittain sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

14. Kuva puhuu

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: kuvaamataito, musiikki, käsityö, matematiikka

Voidaan toteuttaa minkä tahansa oppiaineen teemaan liittyvän kuvan kanssa.

Esim. matematiikka: matemaattinen kuvio tai yhtälö.

Tavoitteet: erilaisten näkemysten, tulkintojen ja mielipiteiden esille tuominen ja niistä keskusteleminen, tunnetaidot, oppiaineen aiheeseen virittyminen

Tarvikkeet: kuva tulostettuna jaettavaksi tai heijastettuna taululle

- ❖ Heijastetaan taululle kuva, joka edustaa jotakin tietynlaista tilannetta. Voi olla myös kulttuuri, elämää eri maissa tms.
- ❖ Katsellaan kuvaa rauhassa. Kuvitellaan olemme kuvan hetkessä ja sen kuvaamassa tilanteessa.
- ❖ Aloitetaan kuvaamaan kuvan äänimaailmaa käsin, kehon avulla tai luokasta löytyvien asioiden avulla. Näin luodaan kuvalle uusi äänimaailma.
- ❖ Lopetetaan hetken kuluttua.
- ❖ Käydään keskustelu lopuksi siitä, millaisia mielikuvia ja kokemuksia kuvasta ja sen äänimaailmasta syntyi. Muuttuiko kuvan maailma lisättyämme äänen kuvaan? Miltä tuntui, kun kuva sai äänet? Miten eri tavalla oppilaat keskenään tulkitsivat kuvaa? Entä kuvassa mahdollisesti ollutta ääntä? Oliko paljon tulkintaeroja?
- ❖ Voidaan keskustella myös kuvan herättämistä tunteista tai siitä, miten sen hetkinen oma tunnetila vaikuttaa kuvan ja äänen tulkintaan. Vertaa: olen itse surullisella tuulella vs. kaveri on iloinen ja energinen.

Harjoite voidaan toistaa uudestaan esimerkiksi eri kuvan kanssa.

Huom! Harjoite voidaan toteuttaa myös niin, että opettaja valitsee äänimaailman esimerkiksi musiikin avulla. Opettaja voi valita esimerkiksi 2 erilaista äänimaailmaa. Pohditaan äänimaailman eroja.

Huom! Harjoite voidaan toteuttaa myös käyttämällä kuvatekstiä tai erilaisia väri variaatioita. Esim. värillinen kuva vs. mustavalkoinen kuva. Voidaan esittää myös puolella luokasta mustavalkoinen kuva ja puolelle sama kuva värillisenä. Millaisia tulkintaeroja kuvasta tulee?

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Kuvasta kuuluu. Luovan toiminnan työtavat. s. 41

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

15. Minun puuni

Harjoite voidaan jakaa kahteen osaan tai käyttää yhtenä kestoltaan pidempänä oppituntina.

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: biologia, kuvaamataito, voi olla myös osa luokanvalvojan tuntia

Tavoitteet: Pohtia omaa elinkaartaan, ryhmäytyminen, yksilöllisyyden ja oman itsensä arvostaminen, toisten ihmisten ymmärtäminen lisääntyy, itselle tärkeiden ja merkityksellisten asioiden löytäminen

Tarvikkeet: Iso kartonki, värikyniä, aikakauslehtiä, sanomalehtiä, liimaa, sakset, mahdollisesti vahaliidut tai pastellivärit yms.

- ❖ Tehtävää voi alustaa heijastamalla taululle esimerkiksi erilaisia puita/puulajeja ja keskustella niiden eroista. Miten näkyy eletty elämä ja mistä tietää kuinka vanha puu on?
- ❖ Jokainen valitsee PUUN, joka kuvaa häntä ITSEÄÄN. Voi valita olemassa olevan puun tai kehitellä itse täysin uuden puulajin.

Pohtimisen tueksi kysymyksiä:

- ❖ Tarvitseeko puu paljon tilaa vai nauttiiko se olosta tiheästi lajitovereiden ympäröimänä
- ❖ Onko puun juuret isolla alueella ja syvällä maan alla vai voiko se juurtua helposti uuteen paikkaan?
- ❖ Kasvaako puussa hedelmiä, marjoja, terhoja, lehtiä yms.?
- ❖ Viihtyykö puu isompien puiden varjossa suojassa vai suojeleeko se enemmän pienempiä puita olemalla itse iso ja suojeleva puu?

Piirretään oma puu isolle paperille. Opettaja voi valita käytettävät välineet. Voi käyttää esim. pastelliliituja tai vahaliituja. Paperina voi käyttää myös isoa värillistä kartonkia.

VOIDAAN JATKAA SAMALLA KERRALLA TAI SIIRTYÄ SEURAAVAAN VAIHEESEEN ESIMERKIKSI SEURAAVALLA VIIKOLLA.

- ❖ Leikataan lehdistä kuvia, kuvioita, sanoja, kirjaimia, jotka kuvaavat piirtäjää itseään ja hänen omaa elämäänsä. Kuvia ja sanoja voi myös itse piirtää puuhun. Kuvat voivat koskettaa mennyttä elämää, tätä hetkeä, tulevaisuutta tai hullujakin unelmia.
- ❖ Puun alaosaan eli juuren lähetyville laitetaan kuvia ja sanoja, jotka kuvaavat menneisyyttä ja jo elettyä elämää ja kokemuksia.
- ❖ Puun rungossa ja sen ympärillä on asioita, ihmisiä, sanoja, kuvia, tapahtumia, jotka ovat osa elämääsi juuri nyt.
- ❖ Puun latvassa on ajatukset tulevaisuudesta ja unelmista kuvina tai sanoina.

LOPUKSI: Jokainen esittelee puunsa luokalle. Jaetaan asioita, jotka itse haluaa kertoa kaikille. Opitaan tuntemaan toisiamme. Nähdään, mitkä menneisyyden asiat ovat muokanneet meistä sellaisia kuin nyt olemme. Mitä elämässämme on juuri nyt? Mistä unelmoimme? Onko meillä yhteisiä unelmia? Olemmeko kokeneet samanlaisia asioita lapsena?

Käydään keskustelua. Tutustutaan. Ymmärretään toisiamme. Laitetaan puut lopuksi seinälle ja ne yhdessä muodostavat uniikin metsän, joka kuvastaa uniikkia luokkaa. Toista samanlaista ei löydy mistään. Ei yksilöä eikä ryhmää. Jonkun harjoitteen vaiheen voi antaa oppilaille myös kotitehtäväksi.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Oman elämän puu. Luovan toiminnan työtavat. s. 72–73

16. Ajatusten nollaus

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: terveystieto, biologia, historia, yhteiskuntaoppi, maantiede

Oppitunnin loppuun, jonkin aiheen käsittelyn päätteeksi. Sopii erityisesti vaikeiden asioiden käsittelyn jälkeen.

Tavoitteet: Jäsentää omia ajatuksia ja tunteita käsitellystä aiheesta. Tuo tiedostamattomia ajatuksia esille. Itsetuntemus lisääntyy.

Tarvikkeet: A4-paperi ja lyijykynä.

- ❖ Opettaja voi antaa lauseen alun tai teeman, josta oppilaat kirjoittavat.
- ❖ Anna hetki aikaa miettiä aihetta. Taustalle voi laittaa musiikkia, kun kirjoittaminen alkaa.
- ❖ Aloitetaan kirjoittamaan tyhjälle A4 paperille asiasta. Annetaan ajatuksen virrata. Kirjoitetaan se, mitä aiheesta tulee mieleen ja annetaan tekstin virrata. Oikein kirjoituksella tai tekstin järkevyydellä ei ole merkitystä. Kaikki erikoinenkin ajatus aiheesta saa tulla näkyväksi paperilla. Jos paperi tulee täyteen, jatka toiselle puolelle tai ota toinen paperi jatkaaksesi.
- ❖ Paperia ei tulla näyttämään muille. Tärkeintä on, että oppilas pystyy jäsentämään omia ajatuksiaan ja tunteitaan.
- ❖ Keskustelua voidaan käydä ajan puitteissa: Keskustellaan siitä, millaisia ajatuksia kirjoittaminen herätti? Oliko helppoa? Miltä tuntui käsitellä asiaa/omia ajatuksia kirjoittamalla? Helpottiko kirjoittaminen ajatusten jäsentämisessä?
- ❖ Oma teksti luetaan, sillä ajattelussa saattaa herätä uudenlaisia näkökulmia. Miksi minussa heräsi tällaisia ajatuksia ja tunteita? Mistä ne johtuvat?
- ❖ Ympyröidään tarvittaessa tekstistä sanoja/asioita, jotka yllättivät.
- ❖ Opettaja voi antaa mahdollisuuden jäädä harjoitteen jälkeen luokkaan jakamaan omia ajatuksiaan, jos ne jäävät vaivaamaan oppilasta.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Hämmennys tekstiksi. Luovan toiminnan työtavat. s. 110

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

17. Samanlainen ja erilainen

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: soveltuu moneen eri oppiaineeseen, kielet

Tavoitteet: Ryhmäyttäminen. Yhteisten asioiden löytäminen ja erilaisuuden arvostaminen.

Tarvikkeet: Kynä ja paperi

- ❖ Oppilaat jaetaan ryhmiin. Ryhmässä voi olla esimerkiksi 4–5 oppilasta. Annetaan jokaiselle ryhmälle kynä ja paperi.
- ❖ Tarkoituksena on kerätä mahdollisimman monta ryhmäläisille yhteistä asiaa. Asiat voivat olla ominaisuuksia, harrastuksia, esineitä, ihan mitä vain asioita, jotka yhdistävät jokaista ryhmän jäsentä.
- ❖ Opettaja voi itse määrittää ajan riippuen siitä, kuinka paljon aikaa on käytettävissä.
- ❖ Tästä voi tehdä myös kilpailun. Mikä ryhmä löytää eniten samanlaisuuksia ennalta määritellyssä ajassa.
- ❖ Tämän jälkeen kukin ryhmä valitsee yhden yhteisen asian, jonka haluavat jakaa muulle ryhmälle. Jakamisessa tyyli on vapaa! Asian voi jakaa kertomalla tai keksimällä jakamiseen jonkin luovemman tavan, kuten lyhyt runo. Tärkeintä on, jokainen ryhmän jäsen osallistuu ryhmän toimintaan omalla tavallaan.
- ❖ Tee sama harjoitus, mutta tällä kertaa etsitään erilaisuuksia. Yritetään löytää itsestä sellainen asia, jota kenelläkään muulla ei ole.

Lähde: Schildtin lukio. 2022. Ryhmäytymisleikkejä. Samanlainen/erilainen. Viitattu 20.10.2022. Saatavilla: https://peda.net/jao/schildtin_lukio/opiskelu/rt/ryhm%C3%A4nohjaajalle/rlm/r

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

18. Lauseilla tutuksi

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: soveltuu moneen eri oppiaineeseen, kielet

Tavoitteet: ryhmäytyminen, tutustuminen

Tarvikkeet: kynä ja paperi, musiikki

- ❖ Opettaja voi kirjoittaa tai heijastaa taululle lauseiden alkuja.
- ❖ Valitaan ensin yksi lause
- ❖ Laitetaan musiikki soimaan. Oppilaat kävelevät luokassa ja samalla taustalla soi musiikki.
- ❖ Musiikin pysähtyessä muodostetaan pari ja molemmat vuorollaan keksivät lauseelle lopun, joka kertoo henkilöstä itsestään jotain. Kerrottujen asioiden tulee olla positiivisia.
- ❖ Valitaan toinen lause. Tämän jälkeen musiikki alkaa uudelleen ja jokainen jatkaa kulkuaan. Kun musiikki loppuu, otetaan uusi pari.
- ❖ Tärkeää on, että jokaisella kerralla tulisi valita uusi pari. Lause voi olla useamman kerran sama tai joka kerralla myös uusi lause.

Esimerkkilauseita:

Syksyisin pidän erityisesti...

Joka ilta minä...

Minä harrastan...

Perhettäni ovat...

Koulussa tykkään eniten...

Tasa-arvo on...

Syrjintä aiheuttaa...

Jokainen ihminen on...

Itsessäni arvostan...

Minulle tärkeää on...

Erilaisuus on...

Toisissa ihmisissä arvostan...

Lähde: Schildtin lukio. 2022. Ryhmäytymisleikkejä. Lauseiden jatkaminen. Viitattu 20.10.2022.
Saatavilla: https://peda.net/jao/schildtin_lukio/opiskelu/rt/ryhm%C3%A4nohjaajalle/rlm/r

19. Minä ja minun elämäni eri tavoin esitettynä

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: matematiikka, fysiikka, kemia, kuvataide

Tavoitteet: Ryhmäytyminen. Mahdollistaa jokaiselle kokemus siitä, että saa puheenvuoron ja mahdollisuuden ilmaista itseään.

Tarvikkeet: Oppikirja

Kuvan tai symbolin käyttö antaa etäisyyttä itsen, joten itsestä kertominen ja oman mielipiteen ilmaisu saattaa olla tällöin helpompaa.

Valitse jokin seuraavista vaihtoehdoista:

- A) Jokainen valitsee numeron, joka liittyy jollain tavalla omaan elämään. Esimerkiksi 2 ”Minulla on kaksi sisarusta” tai 20 ”Minun pelinumeroni jääkiekossa on 20.”
- B) Oppikirjasta etsitään joku kuva tai symboli, joka kuvastaa itseä. Samalla voidaan tutustua oppikirjan sisältöön. Esimerkiksi matematiikan, fysiikan tai kemian kirjasta voidaan etsiä itseään kuvaava symboli tai merkki, joka jollain tavalla herättää omaa mielenkiintoa.
- C) Voi käyttää erilaisia valmiita kuvakortteja, joista jokainen oppilas valitsee yhden itseään koskettavan kuvan.

Valintojen jälkeen käydään nopea kierros, jossa jokainen oppilas perustelee lyhyesti valitsemansa kuvan, numeron tai symbolin.

Lähde: Schildtin lukio. 2022. Ryhmäytymisleikkejä. Kuvat, numerot, symbolit. Viitattu 20.10.2022. Saatavilla:

https://peda.net/jao/schildtin_lukio/opiskelu/rt/ryhm%C3%A4nohjaajalle/rlm/r

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

20. Minun parhaat puoleni

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: yhteiskuntaoppi

Tavoitteet: Ryhmäytyminen, oman arvomaailman pohtiminen, yhteiskunnallinen pohtiminen, vaikuttamismahdollisuudet yksilönä tai ryhmänä.

Tarvikkeet: -

- ❖ Jokainen kertoo vuorollaan itsestään jonkin asian, se voi olla piirre tai ominaisuus, jota haluaisi lisää tai vahvistaa. Voidaan miettiä myös piirteitä, joista ei missään nimessä haluaisi muuttaa tai luopua siitä.
- ❖ Tarkoituksena on tuoda ihmisiä lähemmäksi toisiaan sekä tuoda esille persoonallisuutta.
- ❖ Lisäys esimerkiksi 9 luokkalaisille: Aiheeseen voi ottaa yhteiskunnallisen näkökulman:
  - Mitä muuttaisin luokassa (ei ihmisissä, vaan esimerkiksi hengessä, ilmapiirissä), koulussa, yhteiskunnassa, maapallolla, universumissa jne.

Lähde: Schildtin lukio. 2022. Ryhmäytymisleikkejä. Mitä haluaisin muuttaa... Viitattu 20.10.2022. Saatavilla:

https://peda.net/jao/schildtin_lukio/opiskelu/rt/ryhm%C3%A4nohjaajalle/rlm/r

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

21. Moikataan kun tavataan!

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: kielet

Tavoitteet: Tuoda näkyväksi se, miten pienillä teoilla voi huomioida muita.

Tarvikkeet: Halutessa kynä ja paperi tai tabletti/tietokone

- ❖ Oppilaat istuvat tai seisovat piirissä. Opettaja kysyy, että minkälaisia tervehtimistapoja oppilaat tietävät ja onko mahdollisesti eri kulttuureissa eroja? Voidaan kerätä esimerkiksi taululle oppilaiden keksimiä tervehdyksiä ja tervehtimiseen liittyviä eleitä.
- ❖ Oppilaat kirjoittavat paperille oman nimensä ja rutistavat sen palloksi. Pallot kerätään ympyrän keskelle, vaikkapa lattialle maahan kasaan.
- ❖ Jokainen valitsee oman tervehtimistavan. Sen jälkeen jokainen oppilas ottaa yhteisestä ”pallokasasta” yhden paperipallon.
- ❖ Seuraavaksi jokainen oppilas tervehtii paperissa olevaa henkilöä esimerkiksi ”moi Pekka”. Opettajan on hyvä muistuttaa, että tervehtimisen tulee olla asiallinen ja toista oppilasta kunnioittava.
- ❖ Kierroksia voidaan mennä useita riippuen siitä, kuinka paljon aikaa on käytettävissä. Uudella kierroksella valitaan aina toisenlainen tapa tervehtiä.
- ❖ Harjoituksen jälkeen voidaan keskustella harjoituksesta ja siitä, kuinka merkityksellistä ja tärkeää tervehtiminen on.

Esimerkkejä erilaisista moikkaustavoista:

-Sanallinen moikkaus: moi, moimoi, moro, hola, terve, päivää, iltaa, moikkuli, moikkelis, tsau, helou, heippa, hei, termos, mo, tere, terse, hello, moikka, heips, morjesta, morjensta...

-Tervehtimiseen liittyviä eleitä: nyökkää päätä, heittää ylävitokset, erilaiset käsimerkit, kuten käden heilautus, kumarrus tai niaus, lämmin halaus, taputtaa toista olalle, kivien heittäminen eli nyrkkien laittaminen yhteen, vilkutus kämmenellä, nenien yhteen laittaminen tai suudelma poskelle.

Lähde: Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2013. Kaikille kaveri. Moikkausmylläkkä. s.11. Viitattu 10.10.2022 Saatavilla:

https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/07161633/MLL_kaikille_kaveri_aukeamittain_lowres.pdf

22. Mitä rasismi on?

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: Historia, yhteiskuntaoppi, biologia, maantieto, uskonto.

Tavoitteet: Pohditaan, mitä rasismilla tarkoitetaan ja miten se näkyy ihmisten arjessa ja yhteiskunnassa, sekä millaisia vaikutuksia sillä on rasismin kohteeksi joutuneille. Pohditaan samalla omaa käytöstä syrjinnän ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Tarvikkeet: Väittämät

Valitse yksi seuraavista:

- A) Ohjataan oppilaat riviin seisomaan. Opettaja lukee väittämiä yksi kerrallaan. Mikäli väittäjä pitää oppilaan mielestä hänen kohdallaan paikkaansa, niin astuu kyseinen oppilas yhden askeleen eteenpäin. Oppilaat palaavat takaisin riviin ennen kuin opettaja lukee seuraavan väittämän. Tämän voi toteuttaa myös viittaamalla omalta paikalta.
- B) Valitaan yksi alla olevista väittämistä. Pohditaan, mitä on rasismi ja miten kirjoitukseen tulisi reagoida. Pohditaan, miltä kirjoitus saattaisi tuntua rasismin kohteeksi joutuneelle.

Väittämiä:

- olet kuullut henkilön ihonväriin liittyvää haukkumista.
- olet lukenut rasistisia kirjoituksia esimerkiksi lehdessä tai sosiaalisessa mediassa.
- olet nähnyt maahanmuuttajiin liittyviä ikäviä kommentteja esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.
- olet joutunut rasististen puheiden tai tekojen kohteeksi.
- olet nähnyt epäkunnioittavaa käytöstä jotakuta kohtaan, mutta et tiennyt miten toimia.
- olet nähnyt halveksivia ja rasistisia eleitä.
- olet nähnyt maahanmuuttajataustaiseen henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa.
- olet nähnyt syrjintää ja joukosta pois sulkemista sen vuoksi, että henkilö ei ole suomalainen.
- olet kuullut vitsailua tai halveksuvaa kommentointia liittyen jonkun uskontoon, kansalaisuuteen, kieleen tai ulkonäköön.
- olet joskus itse sanonut jotain rasistista toiselle.
- olet tullut loukatuksi tai kokenut epäkunnioittavaa kohtelua.

- olet puuttunut kiusaamiseen ja syrjintään.
- keksi oma väittäjä.

Väittämiä voi valita teeman mukaan ja väitteitä voi käyttää haluamansa määrän. Tehtävä voi toimia myös hyvänä alkulämmittelynä oppiaineeseen virittäytyessä.

Lähde: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Tehtäväkortit. 502 Mitä rasismi on? Kokemukseni rasismista. Viitattu 10.10.2022 Saatavilla: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/tukioppilastoiminta/tukioppilaiden-koulutusmateriaalit/tehtavakortit/>

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten. Tehtävän viimeinen kappale väittämien jälkeen on menetelmäkansion tekijöiden oma lisäys harjoitteeseen.

23. Vaikutusten virta

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: Yhteiskuntaoppi, kielet, historia, kuvaamataito

Tavoitteet: Lisätä hyvinvointia ja osallisuutta. Pohtia omia arvoja.

Tarvikkeet: Kynä ja paperi

Koko luokka yhdessä:

- ❖ Pohditaan ensin yhdessä, miten kaikki voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa koulunsa/luokkansa hyvinvointiin. Tavoitteina voi olla esimerkiksi muita kunnioittava käytös, kaikkien mukaan ottaminen, toisen huomioiminen, tasa-arvo yms. Oppilaita voi kannustaa ideoimaan vapaasti ja vääriä vastauksia ei ole.

Tämän jälkeen jakaudutaan pienryhmiin (esim. 4–5 henkilöä).

- ❖ Tämän jälkeen valitaan yksi tavoite, joka kirjoitetaan paperille aloittaen sanoilla ”Mitä jos”. Esimerkiksi: Mitä jos kaikki kohtelisivat toisiaan ystävällisesti?
- ❖ Tämän jälkeen ryhmät pohtivat, mitä siitä voisi seurata, esimerkiksi ”kiusaamista ei olisi”, ja kirjoittavat ajatuksiaan vapaasti paperille. Ideana on saada aikaiseksi paljon erilaisia ajatuksia ja vääriä tai typeriä vastauksia ei ole.
- ❖ Lopputuotokset esitellään muille ryhmäläisille ja lopuksi voi vielä pohtia, mitä jokainen voi tehdä omalla kohdallaan vaikuttaakseen positiivisesti asioihin omassa koulussa.
- ❖ Ideoista voi koostaa isomman taulun esimerkiksi luokan seinälle.

Lähde: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vaikutusten virta. Tehtäväkortit tehtävä nro. 414. Viitattu 10.10.2022. Saatavilla: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/tukioppilastoiminta/tukioppilaiden-koulutusmateriaalit/tehtavakortit/>

24. Kunnioitetaan ja arvostetaan!

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: soveltuu moneen eri oppiaineeseen

Tavoitteet: Kehittää tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä lisätä empatiakykyä.

Tarvikkeet: Kynä, paperi ja mahdollista huoneentaulua varten isompi kartonki

- ❖ Oppilaat pohtivat joko yksin, pienryhmissä tai koko luokan kanssa mahdollisimman käytännönläheisiä tapoja siihen, miten toiselle ihmiselle voi näyttää arvostusta, kunnioitusta sekä hyväksyntää. Keinot tulee olla lähellä arkipäivän elämää, jolloin ne on helppo toteuttaa ja ottaa osaksi kouluarkea. Tällaisia tapoja voisi olla moikkaaminen, kuulumisten kyseleminen, puheenvuoron antaminen ja toisen kerrottavan kuunteleminen, mukaan porukkaan ottaminen. Mitä arkista oppilaat ikinä keksivätkään!
- ❖ Keinot voidaan kirjoittaa taululle tai niistä voidaan tehdä esimerkiksi huoneen taulu.

Kilpailuhenkisen luokan kanssa harjoitteesta voi tehdä myös kilpailun. Kilpailussa oppilaat jaetaan opettajan toimesta vapaasti pienempiin ”joukkueisiin”. Se ryhmä voittaa, joka keksii luovasti eniten keinoja ennalta sovitussa ajassa, esimerkiksi viiden minuutin aikana.

Lähde: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Tehtäväkortit Nro. 114. Toisen kunnioittaminen. Viitattu 10.10.2022. Saatavilla: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/tukioppilastoiminta/tukioppilaiden-koulutusmateriaalit/tehtavakortit/>

25. Miten toimit jos...

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: matematiikka

Tavoitteet: Kaveritaitojen kehittäminen, empatiakyvyn lisääminen, tuodaan oppilas huoltojärjestelmää näkyväksi koululaisille, ongelmanratkaisukyvyyn kehittäminen

Tarvikkeet: Esimerkkitilanteet voi kirjoittaa arvontaa varten esimerkiksi paperilapuille.

- ❖ Tilanne-esimerkeissä on kuvattuna erilaisia ongelmatilanteita. Valitaan satunnaisesti tai opettaja johtoisesti jokin tilanteista.
- ❖ Tämän jälkeen keskustellaan ja yritetään keksiä tilanteeseen ratkaisu. Samalla voi pohtia, mistä ja keneltä kyseiseen ongelmaan voisi saada apua.

Harjoitus käy lyhennettynä esimerkiksi oppitunnin alkuun. Tällöin voidaan ottaa ainoastaan yksi tilanne käsittelyyn. Tärkeää on, että mahdollisimman moni pääsisi ääneen.

Miten toimit jos...

- Näet yksinäisen oppilaan koulun käytävällä?
- Näet, että jotain oppilasta haukutaan, kiusataan, tönitään ym.?
- Jostain oppilaasta puhutaan pahaa esimerkiksi somessa?
- Luokkaan on tullut uusi oppilas?
- Luokkakaverillasi on kipsi kädessä, eikä hän voi tehdä kaikkia asioita itse?
- Olet suuttunut esimerkiksi sisarellesi, luokkakaverillesi, opettajallesi ym.?
- Joudut kiusatuksi?
- Kaverin ”heittäjä läppä” loukkaa sinua?
- Olet erimieltä kaverisi kanssa jostain asiasta?
- Keksikää oma tilanne tai käyttäkää jotain koulussa sattunutta tapausta esimerkkinä...

Lähde: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Tilannekortit. Tehtäväkortit tehtävä nro. 820. Viitattu 12.10.2022 Saatavilla <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/tukioppilastoiminta/tukioppilaiden-koulutusmateriaalit/tehtavakortit/>

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten. Tehtävän viimeinen kappale väittämien jälkeen on menetelmäkansion tekijöiden oma lisäys harjoitteeseen.

26. Epäreilu kilpailu

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: liikunta, yhteiskuntaoppi, maantieto, matematiikka, fysiikka, kemia.

Tavoitteet: Tasa-arvo ajattelun kehityksen tukeminen, toisten huomioiminen ja auttaminen, empatiakyvyn kehittäminen, yhteistyötaitojen kehittäminen, yhdenvertaisuus ja sääntöjen noudattamisen oppiminen

Tarvikkeet: Peliin tarvittavat välineet esim. jalkapallo, legopalikat, palapeli ym.

- ❖ Ensin päätetään kilpailu. Tämä voi olla esimerkiksi jalkapallo, palapelin tekeminen aikaa vastaan, juoksukilpailu, matemaattisen ongelmatehtävän ratkaisu, vastauksen etsiminen esim. internet vs. vanha tietosanakirja, maantiedossa karttakirja vs internetin karttapalvelu, pipetti vs kannu.
- ❖ Tämän jälkeen luokka jaetaan joukkueisiin.
- ❖ Joukkueet pelaavat toisiaan vastaan valitussa lajissa.
- ❖ Toinen joukkue pelaa tavallisilla säännöillä, kun taas toisella joukkueella on peliä vaikeuttava sääntö, esimerkiksi jalkapallossa toinen joukkue pelaa ylämäkeen, palapeliä tehtäessä toiselta joukkueelta puuttuu paloja, juoksukilpailussa osalle on lisätty painoa tai jalat sidottu yhteen toisen kanssa.
- ❖ Pelin jälkeen keskustellaan siitä, miten joskus haasteita kohtaavat ihmiset joutuvat työskentelemään enemmän kuin etuoikeutetut saavuttaakseen samat asiat.
- ❖ Voidaan pohtia, miten tilannetta olisi voinut tasoittaa esimerkiksi jalkapallossa alamäkeen pelaavalla joukkueella olisi voinut olla vähemmän pelaajia tai palapelintekijät olisivat voineet antaa omasta ajastaan tai paloistaan toiselle joukkueelle.

Lähde: Kirkon ulkomaanapu 2021, 10. Yhteinen pallo-Opas kriittiseen globaalikasvatukseen. Viitattu 20.10.2022. Saatavilla: https://www.changemaker.fi/wp-content/uploads/Changemaker_gloaalikasvatusopas_171221_web.pdf

27. Elämäni kesät

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: äidinkieli, kielet, maantieto

Tavoitteet: Tutustuminen, ryhmäytyminen

Tarvikkeet: Kynä ja paperi tai tietokone ja esimerkiksi Word-sovellus

- ❖ Palautetaan mieleen, millaisia olivat lapsuuden kesäpäivät.
- ❖ Sovitaan ajaksi esimerkiksi 5 tai 10 minuuttia.
- ❖ Kirjoitetaan paperille asioita, joita tulee lapsuuden kesästä mieleen. Kirjoitetaan koko ajan niin kauan, että ennalta sovittu aika päättyy. Jos ajatus jäätyy, eikä uutta asiaa tule mieleen kirjoitetaan viimeisenä paperilla olevaa sanaa uudestaan niin kauan, että seuraava asia tulee mieleen tai aika loppuu. Sanan toistamisella pyritään estämään ajatuksen harhailu pois tehtävästä muihin asioihin.
- ❖ Tehtävän voi tehdä myös piirtämällä mieleen tulevia asioita.
- ❖ Lopuksi kerrotaan muulle luokalle jokin muisto tai huippukohta lapsuuden kesistä. Keskustelussa voidaan nostaa esimerkiksi käsi ilmaan, jos itsellä on kertojan kanssa samanlainen kesämuisto.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Luovan toiminnan työtavat. Muisto lapsuudesta. s. 112

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

28. Minun elämäni

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: äidinkieli, kuvaamataito, terveystieto, yhteiskuntaoppi

Tavoitteet: Pohtia omaa elämää ja itselle tärkeitä ihmisiä, asioista tai koteja, auttaa ymmärtämään toisten elämän kokemuksia

Tarvikkeet: Kynä ja paperi tai tietokone ja word

- ❖ Pohditaan omaa mennyttä elämää elämän opettajien kannalta. Elämän aikana oppimista on tapahtunut muuallakin kuin koulussa. Kuka on opettanut sinulle elämäsi aikana uusia asioita ja millaisia opetetut asiat ovat olleet? Kirjoitetaan pohdintojen pohjalta tarina.
- ❖ Tarinaa omasta elämästä voidaan kirjoittaa myös kotien perusteella. Missä olen asunut, kenen kanssa, millaisessa talossa jne.
- ❖ Tarinaa voidaan kirjoittaa myös ihmissuhteista. Ketä on kuulunut elämäni elämäni aikana? Millainen on ollut näiden henkilöiden merkitys elämäni tai nykyhetkeen?
- ❖ Tarinan lähtökohtana voi olla myös media. Miten media on kehittynyt elämäni aikana ja miten erilaiset median muodot ovat ilmenneet oman elämäni aikana? Onko elämäni kuulunut sanomalehdet, televisio, radio, sosiaalinen media, tabletit, puhelimet, tietokoneet, pelikoneet jne?

Jaetaan luokassa tarinat toisten kanssa/parin kanssa tai vaihtoehtoisesti laitetaan tarinat esimerkiksi koulun seinälle, josta voi lukea toisten tarinoita ja **pohtia, miten erilaisia asioita luokkalaiset ovat keskenään kokeneet, vaikka ovat eläneet yhtä kauan**. Jos teokset menevät seinälle kaikkien luettavaksi, on siitä kerrottava etukäteen, jotta jokainen tietää jakaa tehtävässä sellaisia asioita, joita haluavat kertoa muille.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Luovan toiminnan työtavat. Oma elämäntarina eri teemoista. s. 114

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

29. Tarinatuokio

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: soveltuu moneen eri oppiaineeseen, historia, äidinkieli, terveystieto

Tavoitteet: Pohtia omaa lapsuutta, jäsennellään omia ajatuksia sanoiksi ja opitaan kuuntelemaan toisia, opitaan myös lisää luokkatovereista

Tarvikkeet: Kynä ja paperi tai tietokone ja word

- ❖ Kirjoitetaan ”tarina” sellaisesta muistosta, josta ei ole koskaan aiemmin kirjoittanut mitään.
- ❖ Muisto voi olla esimerkiksi ensimmäinen ystävä, koti tai koulupäivä.
- ❖ Alkuun voi olla vaikea keksiä kirjoitettavaa, mutta yhden muiston päälle alkaa nopeasti kerääntyä uusia muistoja ja näin muistoista alkaa syntyä tarina.
- ❖ Jaetaan tarinat muiden kanssa. Jokainen oppilas saa jakaa tuotoksestaan juuri sen verran mitä itse haluaa muiden kanssa jakaa. Voidaan myös keskustella itse tehtävän toteutuksesta ja sen vaikeudesta tai helppoudesta. Miltä kirjoittaminen tuntui?

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Luovan toiminnan työtavat. Muistosta kirjoittaminen. s. 118

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

30. Haaveillaan yhdessä

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: yhteiskuntaoppi, äidinkieli

Tavoitteet: Herättää oppilaat unelmoimaan ja huomaamaan, miten erilaisia haaveita ja unelmia heillä keskenään on, vaikka nyt ovatkin samassa luokassa ja saman ikäisiä.

Tarvikkeet: Paperi ja kynä tai tietokone ja word

- ❖ Pohditaan, millaista oppilas toivoo oman elämän olevan esimerkiksi 10 vuoden päästä.
- ❖ Mietitään omia unelmia ja haaveita. Kirjoitetaan vain positiivisia asioita.
- ❖ Lopuksi voidaan tehdä yhdessä isolle kartongille luokan seinälle tai taululle unelmakartta, josta huomaamme, miten erilaisista asioista yksilöt unelmoivat ja miten erilaiset asiat ovat meille tärkeitä.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019 Luovan toiminnan työtavat. Tulevaisuuden muistelu. s. 126

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

31. Värit tunteille

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: soveltuu moneen eri oppiaineeseen, kuvaamataito

Tavoitteet: Tunnetaitojen oppiminen, tunteiden käsittely ja niiden näkyväksi tekeminen

Tarvikkeet: Paperia, värikyniä

- ❖ Jokainen kirjoittaa itselleen sanan ja yhdistää siihen värin. Sanoja voivat olla esimerkiksi tunnetilat.

Minkä värisiä eri tunnetilat ovat?

- Pelko?
- Häpeä?
- Onni?
- Pettymys?
- Ikävä?
- Rakkaus?
- Ilo?
- Suru?
- Viha?

- ❖ Tehdään yhteinen paperille/taululle oma laatikko jokaiselle käsitellylle tunteelle. Laatikkoon jokainen saa käydä värittämässä/kirjoittamassa oman näkemyksensä tunteen väristä.
- ❖ Pohditaan, miten erilaisia kokemuksia tunteista oppilailla on keskenään.
- ❖ Voidaan kysyä, näkeekö joku tunteet väreinä vai oliko annettu tehtävä joillekin mahdoton toteuttaa?

VAIHTOEHTO 2:

- ❖ Voidaan pohtia värejä myös erilaisille sanoille, kuten
  - Rasismi
  - Yhdenvertaisuus
  - Tasa-arvo
  - Syrjintä
  - Vihapuhe
  - Kulttuuri

Vaihtoehto 2 on menetelmäkansion kehittäjien oma sovellettu versio yllä olevasta harjoituksesta "Värit tunteille". Värit tunteille harjoitteen lähde on: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Luovan toiminnan työtavat. Tunteiden sanoitus. s. 132

32. A, B, C, D, E, F, G...

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: äidinkieli, kielet

Tavoitteet: Tärkeiden asioiden pohtiminen ja niiden merkityksen sekä tärkeyden itselle ymmärtäminen, toisten kuunteleminen, toisiin ihmisiin tutustuminen

Tarvikkeet: Paperi ja kynä tai vaihtoehtoisesti tietokone/tabletti.

- ❖ Kirjoitetaan allekkain aakkoset a-ö.
- ❖ Kirjoitetaan jokaisen kirjaimen kohdalle, sillä kirjaimella alkava sana, joka on itselle omassa elämässä tärkeä. Sana voi olla kokemus, tavara, ihminen, paikka, musiikkikappale, harrastus, kouluun liittyvä tai mikä vaan itselle tärkeä asia.
- ❖ Annetaan oppilaille aikaa miettiä sanoja. Voidaan myös antaa loput kotitehtäväksi ja purkaa seuraavalla kerralla. Harjoite voidaan jakaa myös kahteen osaan.
- ❖ Opettaja valitsee muutaman kirjaimen, joista vapaaehtoiset voivat jakaa omia sanojaan. Sanoja voidaan käydä läpi myös parin tai pienryhmän kanssa. Keskustelussa on tärkeää päästä kertomaan itsestään ja pystyä kuuntelemaan myös toisia. Näin tutustuu helposti myös toisiin luokkalaisiin lisää.

Harjoite voidaan toteuttaa myös vieraalla kielellä, jolloin osa suomalaisista aakkosista voi olla vaikea keksiä, ne voidaan jättää kokonaan käyttämättä. Harjoitteen apuna voidaan käyttää sanakirjaa.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Luovan toiminnan työtavat. Oman elämän aakkoset. s. 134

33. Listani mun

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: soveltuu moneen eri oppiaineeseen, yhteiskuntaoppi, kielet

Tavoitteet: Tutustua toisiin ihmisiin, huomata itselle tärkeitä ja merkityksellisiä asioita, ryhmäytyminen

Tarvikkeet: Paperi ja kynä tai tietokone/tabletti

- ❖ Kirjoitetaan ylös listoja asioista. Opettaja voi valita käytettäväksi haluamansa määrän aiheita.

Aiheita voivat olla esimerkiksi:

- Asiat, joissa minä olen erityisen hyvä
  - Asiat, joissa minä voin kehittyä
  - Esineet, joista en halua luopua
  - Ihmiset, joilla on suuri merkitys minulle
  - Taidot, jotka haluaisin oppia
  - Paikat, joissa unelmoin käyväni
-
- ❖ Annetaan kirjoittamiseen ennalta sovittu aika.
  - ❖ Kirjoittamisen tarkoitus on herättää ajatuksia itselle tärkeistä asioista.
  - ❖ Jaetaan kirjoitettuja aiheita yhdessä koko luokan kanssa tai esimerkiksi pareittain. Kuunnellaan toisten listojen sisältöä.
  - ❖ Luokan kanssa läpikäydessä voi esimerkiksi yksi lukea listaansa ja samalla muut viittaavat aina, kun sama asia on omallakin listalla.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Luovan toiminnan työtavat. Listojen kirjoittaminen. s. 134

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

34. Kävele kuin kävelisit...

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: biologia, maantieto

Voidaan soveltaa, myös moneen muuhun oppiaineeseen, vaihtamalla kävely ja paikat joksikin muuksi.

Tavoitteet: Saada osallistujat pohtimaan erilaisuutta ja sitä, miten eri tavalla eri ihmiset kokevat saman asian, yksilöllisyyden pohtiminen

Tarvikkeet: Luokkahuone

- ❖ Siirretään luokassa pöytiä ja tuoleja reunoille, jotta luokan keskelle jää tilaa. Kaikki nousevat ylös. Jokainen liikkuu saman aikaisesti tilassa kävellen.
- ❖ Tarkoituksena on kävellä eri tyyleillä. Voi myös keksiä omia tyylejä tai lisätä variaatioita. Harjoitteen taustalle voi laittaa myös musiikkia tai ääniä taustalle, esim. vedessä kävely kohdassa veden liplatusta.

Kävele, kuin kävelisit...

- *Vedessä*
- *Metsässä*
- *Märällä ja upottavalla suolla*
- *Polttavan kuumalla asfaltilla*
- *Pitkospuilla*
- *Paljain varpain lumella*
- *Mudassa*
- *Jyrkässä portaikossa*

Harjoitteen aikana voi kehottaa oppilaita seuraamaan yleisesti muita luokkalaisia. Miten eri tavoilla koemme samaa asiaa, ja miten eri tavalla myös ilmennämme kokemustamme esimerkiksi tässä tehtävässä kävelytyylieni avulla. Oliko jossakin kohdassa kaikilla luokkalaisilla samanlainen tulkinta kävelytyylistä? Keskustellaan lopuksi.

Lähde: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Luovan toiminnan työtavat. Mielikuvaharjoitus. s. 153

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

35. Uusi ystäväni Puu

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: biologia, maantieto

Voidaan soveltaa myös muihin oppiaineisiin, jos puu vaihdetaan joksikin muuksi elottomaksi esineeksi.

Tavoitteet: Herättää ajatuksia kohtaamisesta ja vuorovaikutuksesta, pohtia vuorovaikutustaitoja

Tarvikkeet: Ulkotila, jossa on puita.

- ❖ Mennään ulos.
- ❖ Lähdetään kävelemään lähiympäristössä jokainen eri suuntiin. Kävellään hiljaa itsenäisesti niin pitkälle, kunnes löydämme puun.
- ❖ Seisotaan hetki puun edessä. Tutkaillaan silmillä puuta ja sen ympäristöä, kuten kasvualustaa. Katsotaan juuria ja runkoa sekä latvaa.
- ❖ Tehdään samaan aikaan jaloillalla sekä käsillä jokin liike, jonka avulla kuvastat kohtaamistasi puun kanssa. Esimerkiksi halaus tai heilautus käsillä ja jaloilla niin kuin ne olisi tuulessa heiluvia puun oksia.
- ❖ Opettaja antaa sopivan ajan kuluttua äänimerkin, esimerkiksi pillin vihellyksen. Kaikki lähtevät kävelemään pois puun luota takaperin niin, että katse pysyy koko ajan puussa. Jokainen kävelee 5 askelta takaperin. Sen jälkeen kääntyy ja lähtee kävelemään takaisin sisälle.
- ❖ Sisällä jokainen kirjoittaa itselleen ylös kohtaamisesta puun kanssa. Opettaja voi kirjoittaa nämä apukysymykset esimerkiksi taululle, jos kirjoittaminen tuntuu oppilaista liian hankalalta.
Miltä tuntui kohdata vastapuoli, joka ei puhu tai reagoi sinuun?
Viestikö puu jotakin olemuksellaan sinulle? Esimerkiksi suojaa, sen suuren koon ansiosta?
Luuletko, että puu herättää sinussa jotakin ajatuksia jatkossa, kun kävelet puun ohi?
- ❖ Voidaan lopuksi keskustella siitä, mitä opimme puun kohtaamisesta, jota voimme hyödyntää ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa?

Toinen variaatio harjoitteesta:

- ❖ Harjoitetta voidaan soveltaa myös niin, että puolet oppilaista esittävät roolia ja puolet menevät juttelemaan roolin saaneiden kanssa.
- ❖ Roolit voivat olla esimerkiksi: puhumaton, tiuskiva, katseella arvosteleva, ei anna muille suunvuoroa sanoa mitään, kännykän selailija, viheltelijä yms.
- ❖ Tämänkin harjoitteet avulla voidaan pohtia vuorovaikutusta ja sen haasteita, mahdollisia väärinymmärryksiä ja sanattoman viestinnän tärkeyttä.

Toinen variaatio harjoitteesta on menetelmäkansion kehittäjien oma sovellettu versio yllä olevasta harjoitteesta ”Uusi ystäväni Puu”. Uusi ystäväni Puu harjoitteen lähde on: Karjalainen, Anna Liisa. 2019. Luovan toiminnan työtavat.

Kohtaaminen puun kanssa. s. 209–210.

36. Monet eri näkemykset

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: Kielet, kuvaamataito, historia, musiikki, matematiikka, terveystieto, yhteiskuntaoppi.

Tavoitteet: Pohtia eri näkökulmia. Kehittää keskustelutaitoja, empatiaa, konfliktin- ja ongelmanratkaisukykyä.

Tarvikkeet: Vaihtoehtovalinnan mukaan; optinen illuusio (A), tarpeeksi iso kokoinen numero tai sana (B), tyhjä sarjakuva ja kynä (C), kuva, tarina tai video (D).

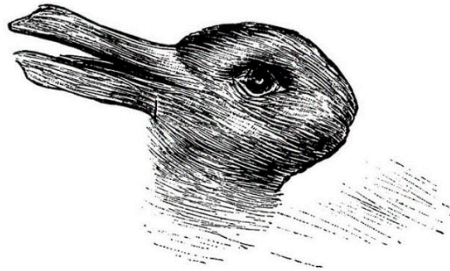
Valitaan kuva, symboli, numero, sana ym., jonka voi nähdä monelta eri kantilta. Hyödyntää voi esimerkiksi optisia illuusioita.

Valitse jokin seuraavista vaihtoehdoista:

- A) -Näytetään kuvaa hetken aikaa esimerkiksi taululla.
-Kysytään oppilailta, mitä he kuvassa näkivät.
-Keskustellaan, oliko joku väärässä tai oikeassa, vai voivatko kaikki olla oikeassa. Miten päästä yhteisymmärrykseen.
- B) -Otetaan esimerkiksi numero 6 ja asetetaan se keskelle lattiaa.
-Luokka jaetaan kahtia ja asetetaan numeron ympärille niin, että toinen puoli näkee numeron kuusi ja toinen numeron yhdeksän.
-Keskustellaan näkemästä ja siitä, onko joku oikeassa tai väärässä, vai voivatko kaikki olla oikeassa. Tässä voi käyttää myös sanoja esimerkiksi ilo, one ym.
- C) -Valitaan tyhjä sarjakuva ja jaetaan luokka niin moneen ryhmään, kuin sarjakuvassa on ruutuja.
-Jokaiselle ryhmälle jaetaan yksi ruutu. Ryhmät keskustelevat hetken pienryhmissä, että mitä annetusta kuvasta tulee mieleen ja mitä tapahtumia mahdollisesti on tapahtunut ennen kuvaa ja mitä jälkeen.
-Kirjoitetaan kuvaan teksti pohdinnan pohjalta. Tämän jälkeen jokainen ryhmä kertoo omat ajatuksensa ja näyttää kirjoittamansa tekstin.
-Kuvat liitetään yhteen ja katsotaan, millainen tarina siitä muodostui. Keskustellaan yhden kuvan merkityksestä kokonaisen tarinan kannalta. Olisiko jokin pieni asia voinut muuttaa koko tarinan merkityksen? Millaisia ennakoajatuksia ryhmillä oli tarinan kulusta?
- D) -Luokka jaetaan pienryhmiin.
-Valitaan kuva, esimerkiksi oppikirjasta, josta jokainen ryhmä näkee vain osan. Ryhmät keskustelevat, mitä kuvasta tulee mieleen.

-Näytetään koko kuva ja keskustellaan, miten ajatukset muuttuivat. Tähän voi käyttää myös esimerkiksi tarinaa (luetaan ns. lopusta alkuun) tai videota (pohditaan esim. onko somessa oleva lyhyt video koko totuus).

Esimerkkejä kuvista:

Kuva 5 Metropoli 19.10.2017

Kuva 4 Iltalehti 8.11.2020

Lisää optisia illuusioita löydät täältä: <https://peda.net/p/jari.kolehmainen/optiset-illuusiot>

Kuva 6 Harjoitus B

Tyhjiä sarjakuvapohjia löydät esimerkiksi täältä:

<https://www.independencebigs.org/wp-content/uploads/2018/09/Week4.pdf>

<https://peda.net/siilinjarvi/siilinlahden-koulu/lukeminen/lukeminen/i1/toukokuun-kirja/tee-oma-sarjakuva/sarjis-jpg>

37. Fiiliskierros

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitusta voi soveltaa: Soveltuu useaan oppiaineeseen, äidinkieli

Sopii erityisesti oppitunnin alkuun.

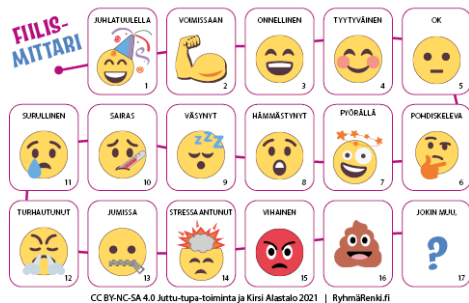
Tavoitteet: Ryhmäyttäminen. Jokainen oppilas pääsee ääneen ja tulee huomatuksi. Tunteiden tunnistaminen. Ennakkoluulot ja niiden pohtiminen.

Tarvikkeet: Vaihtoehtovalinnan mukaan, tunnekuvat (A), puhelin (B), tunnekortit tai -kuvat (D)

Valitse jokin seuraavista vaihtoehdoista:

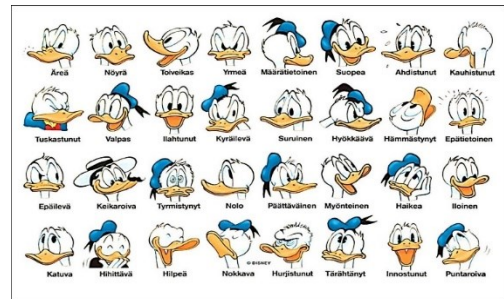
- Näytä taululla kuvia eri tunteista. Ne voivat olla hahmoja, emojiä ym. Jokainen valitsee yhden kuvan, joka kertoo hänen sen hetkisen tunnetilan.
- Valitaan emoji, joka jaetaan esimerkiksi luokan yhteiseen Whatsapp ryhmään.
- Jokainen oppilas kävelee vuorollaan luokan ympäri ilmentäen tunnetilaansa koko olemuksellaan esimerkiksi ilme, kävelytyyli, tervehtiminen ym. Muut yrittävät arvata, minkä tunteen oppilas oli valinnut.
- Kerro tunnin aihe ja kartoita kuvien avulla, mitä tunteita ja ajatuksia aihe herättää ennakolta. Voidaan käyttää joko alla olevia fiiliskuvia tai esimerkiksi kuvakortteja. Tämän jälkeen jokainen kertoo vuorollaan minkä kuvan valitsi ja miksi.

Esimerkki:

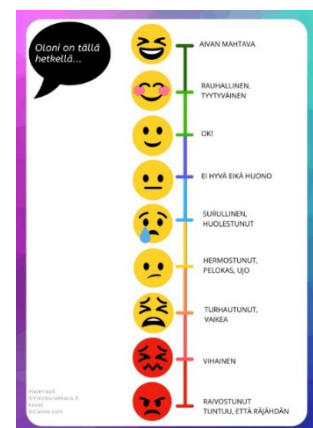
CC BY-NC-SA 4.0 Juttu-rupa-toiminta ja Kirsi Alastalo 2021 | RyhmäRenki.fi

Kuva 8 Ryhmärenki.

Kuva 7 Aku Ankka, Walt Disney.

Kuva 9 Tunnemittari.
peda.net

Lisää fiilismittareita ja -kuva ehdotuksia löydät täältä: <https://ryhmarenki.fi/mika-fiilis/>

Lähde: RyhmäRenki. Mikä fiilis. Viitattu 20.10.2022. Saatavilla: <https://ryhmarenki.fi/mika-fiilis/>

38. Tutkimusmatkalla maailmaan!

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitusta voi soveltaa: maantieto

Tavoitteet: Opitaan tuntemaan maailmankarttaa, opitaan yhteistyötä ja toisten auttamista

Tarvikkeet: Pieniä esineitä luokasta/repusta/penaalista, kartta, teippiä, katuliituja tai mahdollisuus mennä ulos.

- ❖ Mennään ulos! Talvella tehtävä voidaan toteuttaa myös sisällä.
- ❖ Piirretään maahan (esimerkiksi kepillä hiekalle tai katuliidulla asfalttiin) maailmankartan ääriviivat. Sisällä kartta voidaan havainnollistaa lattiaan esimerkiksi teipin tai muiden pienten esineiden avulla.
- ❖ Opettaja jakaa oppilaille maan/maanosan. Tämä voi riippua esimerkiksi oppilaiden määrästä.
- ❖ Jokainen valitsee ennakkoon pienen esineen tai asian, joka kuvastaa heidän mielestään heille valittua maata. Samalla oppilas voi katsoa kartalta, missä maa sijaitsee.
- ❖ Jokainen asettelee oman esineen oman maan kohdalle vuorollaan. Opettaja ja muut oppilaat auttavat oikean kohdan löytämisessä kuvitteelliselta maailmankartalta, jonka ääriviivat on piirretty esim. hiekkaan.

Lähde: Karoliina Ahtiainen. 2020. Kartat tutuksi piirtämällä. 5. Maantieto. Oppitunnin toiminnallistaminen. Tapoja lisätä aktiivista toimintaa oppitunnille. Lappeenranta. Saatavilla: https://bin.yhdistysavain.fi/1592618/SB4OVhDD6PMLnAlpcbQs0S_Tri/PAJA%201%20Oppitunnin%20toiminnallistaminen%20materiaali.pdf

39. Maakkoset eli moninaisuuden aakkoset

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: äidinkieli, kielet

Tavoitteet: Osallistetaan oppilaita miettimään keinoja puuttua rasismiin ja kohdata moninaisuutta koulussa. Yhteistyötaidot kehittyvät.

Tarvikkeet: A4-paperia ja kyniä

- ❖ Jaetaan oppilaat noin neljän hengen ryhmiin. Jokainen ryhmä saa tyhjän A4 paperin.
- ❖ Ryhmä kirjoittaa aakkoset paperille niin, että jokaisen aakkosen perään mahtuu sana tai muutaman sanan pituinen lyhyt lause. Jos aakkosia on liikaa tai harjoite tuntuu liian vaikealta, voidaan käyttää ainoastaan esimerkiksi vokaaleja.
- ❖ Ryhmä keksii yhdessä jokaisella aakkosella alkavan sanan/muutaman sanan lauseen, joka kuvastaa annettua teemaa. Teeman tulee liittyä moninaisuuteen.

Teemoja voi olla esimerkiksi:

Mitä pitää tehdä, jotta rasismi loppuu koulussa?

A- aikuiset puuttuvat kiusaamiseen

E- ei kiusaamista jne.

Miten koulusta saataisiin kaikille hyvä/tasa-arvoinen paikka?

A- arvostetaan muita

B- banaaneja riittää kaikille

jne.

Jos on aikaa, voidaan jakaa kaikki ryhmien aakkoset tai vokaalit tai sitten muutama valittu kirjain jokaiselta ryhmältä. Aakkoset voidaan jättää harjoitteen jälkeen koulun käytävälle muistutukseksi.

Jos luokka on kovin kilpailuhenkinen, voidaan tehtävästä tehdä myös esimerkiksi nopeuskilpailu.

Lähde: Karoliina Ahtiainen. 2020. Hyvinvoinnin aakkoset. 8. Terveystieto. Oppitunnin toiminnallistaminen. Tapoja lisätä aktiivista toimintaa oppitunnille. Lappeenranta. Viitattu 7.11.2022. Saatavilla:

https://bin.yhdistysavain.fi/1592618/SB4OVhDD6PMLnAlpcbQs0S_Tri/PAJA%201%20Oppitunnin%20toiminnallistaminen%20materiaali.pdf

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten. Harjoitetta on sovellettu käsittelemään moninaisuutta. Menetelmäkansiota varten on kehitelty nopeampi versio, joka hyödyntää ainoastaan vokaaleja.

40. Hyvä tyyppi ja Paha tyyppi

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitusta voi soveltaa: yhteiskuntaoppi, terveystieto, uskonto, elämäntapsomustieto, äidinkieli, kielet

Tavoitteet: Oppilaat miettivät konkreettisia toimia, jotka vaikuttavat tasa-arvoon, syrjintään, rasismiin. Samalla pohditaan tekojen, ilmeiden ja eleiden vaikutuksia muihin ihmisiin.

Tarvikkeet: A4- paperi ja kyniä

- ❖ Muodostaan noin neljän hengen ryhmiä.
- ❖ Kaksi ryhmän jäsentä ovat hyviä tyyppisiä ja kaksi pahoja tyyppisiä. Vaihtoehtoisesti voidaan sopia, että puolet nelikoista on hyviä tyyppisiä ja puolet pahoja tyyppisiä.
- ❖ Kaksikot piirtävät paperille hyvän tyyppin tai pahan tyyppin, riippuen kumpi juuri heille valikoitui tehtäväksi. Piirroksessa voi huomioida esimerkiksi ilmeitä ja eleitä.

Piirroksen jälkeen kaksikot alkavat kirjoittaa tyyppin viereen asioita, joita...

- Hyvä tyyppi tekee, jotta koulussa on tasa-arvoista, kaikilla kiva olla ja kaikki hyväksytään juuri sellaisena kuin on.
- Paha tyyppi tekee, joka aiheuttaa kouluun rasismia, syrjintää ja muille kurjaa oloa.

Voidaan sopia etukäteen aika esimerkiksi 5–8 minuuttia harjoitteen tekemiseen.

Kaksikot voivat ajan loputtua vaihtaa paperit ja tyyppit päittäin, ja toinen kaksikko voi täydentää, jos heille tulee lisättävää mieleen.

Lopuksi jokainen kaksikko voisi jakaa omasta hyvästä tai pahasta tyyppistä 1–3 asiaa. Vertaillaan, millainen ero on hyvällä ja pahalla tyyppillä. Opettaja voi lopuksi viittaus äänestyksellä kysyä esimerkiksi sitä, kuinka moni haluaa ja aikoo olla hyvä tyyppi koulussa?

Lähde: Karoliina Ahtiainen. 2020. Terveyshemmo ja epäterveyshemmo. 8. Terveystieto. Oppitunnin toiminnallistaminen. Tapoja lisätä aktiivista toimintaa oppitunnille. Lappeenranta. Viitattu 7.11.2022. Saatavilla:

https://bin.yhdistysavain.fi/1592618/SB4OVhDD6PMLnAlpcbQs0S_Tri/PAJA%201%20Oppitunnin%20toiminnallistaminen%20materiaali.pdf

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten. Harjoitetta on sovellettu koskettamaan moninaisuuteen liittyviä teemoja.

41. Sanattomalla viestillä kavereiksi

Ehdotus oppiaineesta, johon harjoitetta voi soveltaa: matematiikka, kemia, kielet

Tavoitteet: Sanattoman viestinnän tärkeyden ymmärtäminen, vuorovaikutuksen harjoittelu

Tarvikkeet: Laskutoimituksia ja niiden oikeita vastauksia pienille lapuille kirjoitettuna.

- ❖ Jaetaan oppilaat kahteen ryhmään. Luokan toiselle reunalle pöydälle viedään lappuja, joissa on laskutoimitus. Toiselle puolelle luokkaa viedään lappuja, joissa on laskutoimituksiin vastauksia. Jos oppilaita ei ole tasamäärää, voi jollain oppilaalla olla kaksi vastaus lappua.
- ❖ Oppilaiden tulee löytää omaan laskutoimitukseen oikea vastaus ja omaan vastaukseen oikea laskutoimitus. Parin löytämiseen EI saa käyttää puhetta eikä lappuja saa näyttää toisille.
- ❖ Oppilaiden on keksittävä vaihtoehtoinen tapa kommunikoida ja näin löytää pari itselleen.

Kilpailullisen luokan kanssa harjoitteesta on mahdollista tehdä esimerkiksi nopeuskilpailu.

HUOM! Haastavampi: Voidaan toteuttaa myös esimerkiksi kemiallisten alkuaineiden avulla.

Toisella lapulla: Al

Toisella lapulla: alumiini

Kielissä tehtävän avulla voidaan harjoitella esimerkiksi sanastoa.

Toisella lapulla: sana suomeksi

Toisella lapulla: sama sana toisella kielellä esim. ruotsiksi

Harjoitetta voidaan käyttää myös esimerkiksi oppituntien alussa tapana jakaa oppilaat pareihin.

Lähde: Karoliina Ahtiainen. 2020. Parin etsintää. 4. Matematiikka. Oppitunnin toiminnallistaminen. Tapoja lisätä aktiivista toimintaa oppitunnille. Lappeenranta. Viitattu 7.11.2022. Saatavilla:

https://bin.yhdistysavain.fi/1592618/SB4OVhDD6PMLnAlpcbQs0S_Tri/PAJA%201%20Oppitunnin%20toiminnallistaminen%20materiaali.pdf

Harjoitetta on sovellettu tätä menetelmäkansiota varten.

Sanasto

Antirasismi

Toimintaa, jonka avulla pyritään vähentämään ja poistamaan rasismi kaikissa sen muodoissa (Oikeusministeriö 2022).

Etninen ryhmä

Ryhmä ihmisiä, joita yhdistää esimerkiksi yhteinen kulttuuri, kieli tai alkuperä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021).

Etninen vähemmistö

Etninen vähemmistö tarkoittaa etnistä ryhmää, joka on jossakin maassa (esimerkiksi Suomessa) kulttuurisesti vähemmistö eli ryhmän edustajia on huomattavasti muiden ryhmien edustajia vähemmän (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021).

Identiteetti

Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen omaa henkilökohtaista näkemystä omasta itsestään. Identiteetin pohjana on ihmisen omat persoonalliset ominaisuudet. (Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2014.)

Integraatio

Integraatiolla tarkoitetaan samaa, kuin kotoutumisella. Integraatio tarkoittaa maahanmuuttajan sopeutumista uuteen maahan ja sen kulttuuriin. (Saukkonen 2016.)

Kansalaisuus

Kansalaisuus tarkoittaa, että ihminen on jonkin maan kansalainen. Kansalaisuus saadaan yleensä syntymän yhteydessä synnyinmaassa. Kansalaisuutta voi kuitenkin muuttaa esimerkiksi muuttamalla toiseen maahan. Yhdessä ihmisellä voi olla myös useampi kansalaisuus samaan aikaan. (Tilastokeskus 2022.)

Kansallisuus

Kansallisuus tarkoittaa, että ihminen kuuluu johonkin kansaan tai kansakuntaan. Kansallisuus viittaa ihmisen edustamaan kieleen tai kulttuuriin. (Maahanmuuttovirasto 2022.) Kansallisuus tarkoittaa myös etnistä taustaa (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2021).

Kotouttaminen

Valtiolla sekä kunnilla on kotouttamisohjelmia. Niiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajien kotoutumista sekä vahvistaa viranomaisten yhteistyötä kotouttamisen onnistumiseksi. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022.)

Kotoutuminen

Jokaisen maahanmuuttajan oma henkilökohtainen prosessi, jonka aikana henkilö oppii uuden maan kieltä ja kulttuuria sekä yhteiskunnassa tai työelämässä vaadittavia tietoja sekä erilaisia

taitoja. Kotoutumisen lopputuloksena henkilö kokee olevansa yhteiskunnan vaikutusvaltainen jäsen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022.)

Kulttuuri

Kulttuurilla tarkoitetaan asioita, jotka ihmiset ovat omaksuneet ja oppineet tekemään sekä arvostamaan. Kulttuuriin kuuluu esimerkiksi elintavat, perinteet sekä ajattelun ja tuntemisen erilaiset tavat. (Kansalaisopistojen liitto KoL ry 2018.)

Kulttuuri-identiteetti

Kulttuuri-identiteetillä tarkoitetaan kulttuuriryhmään **kuulumisen tunnetta**. Tällaisella kulttuuriryhmällä on yleensä yhteinen kieli, arvot ja käyttäytymismallit. Kulttuuri-identiteetti kehittyy koko elämän ajan. (Opetushallitus 2022.)

Kulttuurisensitiivisyys

Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa taitoa ymmärtää toisesta kulttuurista ja etnisestä taustasta olevan ihmisen kokemuksia. Kulttuurisensitiivisyydellä tarkoitetaan myös kuulluksi tulemistä sekä ymmärrystä erilaisissa kulttuuriympäristöissä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Kulttuurien välinen vuorovaikutus

Kulttuurien välinen vuorovaikutus on eri kulttuurien edustajien halua ymmärtää toista ja tulla myös itse kuulluksi. Se tarkoittaa stereotyyppien poistamista ja väärinkäsitysten selvittämistä. Se on vuorovaikutusta, jossa eri kulttuurien edustajat pyrkivät sopeutumaan toistensa toimintaan. (Kaunio 2022.)

Maahanmuuttaja

Henkilö, joka on muuttanut toisesta maasta toiseen maahan. Maahanmuuttajat ovat yleensä syntyneet eri maassa, kuin missä asuvat sillä hetkellä. Maahanmuuton syytä voi olla esimerkiksi työ tai koulutus. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Mikroaggressio

Harmittomilta vaikuttavat ennako-oletusten mukaiset kysymykset, kommentit ja teot, jotka ylläpitävät stereotyyppioita (Punainen risti 2022). Esimerkiksi oletetaan, että tummaihoisen ei voi olla alkuperäinen suomalainen.

Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuudella viitataan nyky-yhteiskunnassa vallitsevaan eri kulttuurien moninaisuuteen. Monikulttuurisuudella tarkoitetaan samaan aikaan vallitsevia eri maiden erilaisia kulttuureja ja niiden hyväksymistä. (Helsingin YK-nuoret 2021.)

Pakolainen

Ulkomaalainen henkilö, jolla on syytä pelätä tulevaisuutta vainotuksi johtuen esimerkiksi hänen kansalaisuutensa tai uskontonsa vuoksi. Pakolainen on saanut toisesta maasta turvapaikan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Rakenteellinen rasismi

Yhteiskunnan rakenteissa ja instituutioissa olevaa piilosyrjintää, joka perustuu valtasuhteisiin. Saattaa olla tahatonta ja pohjautuu usein stereotyyppioihin ja ennakkoluuloihin (Yhdenvertaisuus valtuutettu 2022).

Rasismi

Rasismilla tarkoitetaan jonkin ihmisryhmän arvon määrittämistä muita alempiarvoiseksi esimerkiksi ihonvärin, kulttuurin tai uskonnon vuoksi (Punainen risti 2022).

Rodullistaminen

Ihmisen etniseen taustaan tai kulttuurisiin ominaisuuksiin, kuten ihonväri, moraalit ja elämäntapa, liitettäviä tahallisia tai tahattomia stereotyyppioita ja ennakkoluuloja, jotka johtavat syrjintään (Yhdenvertaisuus valtuutettu 2022).

Ulkomaalainen

Henkilö, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta (Kansalaisuuslaki 359/2003, 2§).

Sananvapaus

Tarkoittaa oikeutta ilmaista tietoja, mielipiteitä ja muunlaisia viestejä ilman, että joku toinen henkilö estää sitä. Suomen laissa määritetään sananvapaudelle kuitenkin tarkempia säännöksiä. (Suomen perustuslaki 731/1999, 12§.)

Stereotypia

Stereotypia tarkoittaa yleistettyä mielipidettä jostakin ihmisjoukosta tai yhdestä ihmisestä, joka on jonkin ihmisjoukon edustaja. Stereotypia voi olla positiivinen tai negatiivinen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2022.)

Suvaitsevaisuus

Suvaitsevaisuus tarkoittaa sitä, että suvaitsevainen ihminen hyväksyy osaksi yhteiskuntaa erilaiset ihmiset, jotka edustavat esimerkiksi eri kulttuuria tai ikäryhmää (Lehtinen 2015).

Syrjintä

Henkilö tulee kohdeksi muita ihmisiä huonommin johtuen jostakin hänen henkilökohtaisesta ominaisuudestaan ilman perusteltua syytä (Oikeusministeriö 2022).

Tasa-arvo

Tasa-arvo tarkoittaa tilannetta, jossa jokaisella ihmisellä on samanlaiset mahdollisuudet ja oikeudet yhteiskunnassa (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2020).

Valkonormatiivisuus

Valkonormatiivisuus tarkoittaa ajatusta siitä, normaalia on olla valkoinen ihminen. Ajatus tekee ei-valkoisesta ihmisestä vääränlaisen, ja jopa epänormaalin. Valkoisuudella ei tarkoiteta pelkästään ihonväriä, vaan myös länsimaalaisen kulttuurin edustajaa. (Mixed Finns ry 2022.)

Valtaväestö

Saman maan kansalaisuuden omaavat ihmiset, jotka ovat suurin kansalaisuus kyseisessä maassa (Rajaton- hanke 2015).

Vihapuhe

Vihapuheella tarkoitetaan sellaista viestintää, joka yllyttää vihaan yhtä ihmistä tai ihmisryhmää kohtaan. Vihapuhe voi olla puheen lisäksi myös kuvia tai piirroksia. (Yhdenvertaisuus valtuutettu 2022.)

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan, että jokainen ihminen on yhtä arvokas riippumatta heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan, kuten esimerkiksi alkuperästä tai vammaisuudesta (Oikeusministeriö 2022).

Sanaston lähteet

Helsingin YK-nuoret. 2021. Mitä on monikulttuurisuus? Helsinginyknuoret.fi. Viitattu 31.10.2022

Kansalaisopistojen liitto KoL ry. 2018. Mitä on kulttuuri? Monikulttuurisuuden kohtaaminen kansalaisopistoissa- koulutusmateriaali 2018. Peda.net. Viitattu 31.10.2022

Kansalaisuuslaki. 2003. L. 16.5.2003/359 muutoksineen. Finlex.fi

Kaunio, A. 2022. Vuorovaikutus ja kulttuurien välinen viestintä. Monikulttuurisen osaamisen verkkokoulu. Viitattu 31.10.2022. Saatavilla:

<https://monikulttuurinenosaaminen.wordpress.com/vuorovaikutus-ja-kulttuurien-valinen-viestinta/>

Lehtinen, A-K. 2015. Sanasto. Kulttuurivähemmistöprojekti. Viitattu 31.10.2022. Saatavilla: <https://taskuhanke.files.wordpress.com/2015/12/cultureforallsanasto.pdf>

Maahanmuuttovirasto. 2022. Sanasto> Kansallisuus. Migri.fi Viitattu 31.10.2022

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2022. 501. Stereotypiat ja ennakkoluulot. Viitattu 31.10.2022. MII.fi

Mixed Finns ry. 2022. Opas antirasistisempaan koulutusjärjestelmään. Viitattu 31.10.2022. Saatavilla: <https://www.mixedfinns.fi/wp-content/uploads/2022/03/opas-antirasistisempaan-koulutusjarjestelmaan.pdf>

Oikeusministeriö. 2022. Antirasistinen sanasto. Yhdenvertaisuus.fi Viitattu 31.10.2022

Opetushallitus. 2022. Mikä on kulttuuri-identiteetti? Oph.fi Viitattu 31.10.2022

Punainen risti. 2022. Mitä rasismi on? Punainenristi.fi. Viitattu 31.10.2022

RajatOn- hanke. 2015. Käsitepankki. Viitattu 31.10.2022. rajatontatiedekasvatusta.wordpress.com

Saukkonen, P. 2016. Mitä on kotoutuminen? Helsinki: Kvartti – kaupunkitiedon verkkolehti. Saatavilla: <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen>

Suomen perustuslaki. 1999. L. 11.6.1999/ 731 muutoksineen. Finlex.fi

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2020. Yhdenvertaisuuden käsitteet. Viitattu 31.10.2022. Thl.fi

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2021. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Käsitteet. Viitattu 31.10.2022 Thl.fi

Tilastokeskus. 2022. Käsitteet > Kansalaisuus. Stat.fi. Viitattu 31.10.2022

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2022. Keskeiset kotoutumiseen liittyvät käsitteet. Kotoutuminen.fi Viitattu 31.10.2022

Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. 2014. Identiteetti, minäkuva ja itsetunto. Verner.net. Viitattu 31.10.2022

Yhdenvertaisuus valtuutettu. 2022. Vihapuhe. Mitä vihapuhe on? Syrjinta.fi Viitattu 31.10.2022